

Porazni podatki

Zadnji podatki republiške skupnosti otroškega varstva so nadvse skrb vzbujajoči: v skupini otrok in mladine do 18. leta starosti so osnovnošolski otroci najslabše razviti, med njimi je približno 10 odstotkov vseh otrok (!) slabo razvitih, slabo držo jih ima skoraj 20 odstotkov, najrazličnejše okvare hrbtenice več kot 9, okvare prsnega koša 19 in okvare stopal 120 odstotkov.

VEČER — 12. VI. 1969

Enkrat žganje — enkrat solata

Prerazporeditev dohodka s cenami se obnaša tako, kot tisti prijatelj, ki mu je enkrat preveč solate na krožniku, drugič pa žganja v čaši. Medtem, ko so se cene kmetijskih pridelkov aprila povečale le za 2,7 odstotka v primerjavi s istim mesecem lani — piše Zavod za tržne raziskave — se je industrijsko blago podražilo za 6,5 odstotka. To je nekaj novega na našem tržišču, za katerega je bilo še do nedavnega značilno precejšnje osciliranje cen kmetijskih pridelkov in stabilnost industrijskih cen.

LJ. DNEVNIK — 13. VI. 1969

Vredno bi bilo truda

Če bi Ljubljanci (ali prebivalci kateregakoli mesta v Sloveniji) pri kakšni priložnosti sklenili, da bodo letno dali po 20 delovnih ur ali po 4 nove dinarje za eno delovno uro, ali bi se potlej vprašanje otroškega varstva pomaknilo z mrtve točke? Verjetno bi se. Sklep o prostovoljnem delu je sprejela skupščina občine Senjur na zahtevo njenih občanov, ki so se za to izrekli v anketi. Na podlagi tega zdaj popravljajo cene, izvajajo elektrifikacijo, obnavljajo javne lokale in podobno.

KOMUNIST — 13. VI. 1969

Zapostavljeni jeziki

Dandanes smo npr. priče neštetihih metod učenja vseh mogočih tujih jezikov (avdiovizualni način, s pomočjo magnetofona, priročnikov, plošč itd.). Nikakor pa ne vidimo takšnega prizadevanja v pogledu učenja slovenskega in makedonskega jezika na srbsko-hrvatskem jezikovnem področju ter učenja albanskega, madžarskega, italijanskega in drugih jezikov v drugih republikah. Prav pomanjkanje osnovnih učbenikov ter množičnih in hkrati cenjenih slovarjev onemogoča širše spoznavanje jezikov in narodnosti v naši državi.

Ekonomika politika 16. V.

Noče iz naslonjača

Bivši direktor Zadrugne mlekarne v Ohridu, ki ga je delavski svet zaradi neupoštevanja samoupravnih organov, neupravičenega trošenja družbenega denarja in grobega odnosa do delavcev, razrešil te dolžnosti, ni hotel prostovoljno zapustiti direktorske sobe. S svojim naslednikom je obravnaval kar fizično in mu povzročil težke telesne poškodbe.

VEČERNJE NOVOSTI — 11. VI. 1969

Nov luksuzni hotel v Beogradu

Letos 1. julija bodo v Beogradu odprli nov luksuzni hotel »Jugoslavija« s 1000 ležišči v najudobnejše opremljenih sobah in apartmajih. Ta orjaški hotel sodi med pet največjih in najlepših v Evropi. Edine hotel »Rosija« v Moskvi je večji od novega beograjskega hotela, ki bo razpologal z 230 dvoposteljnicami in 290 enoposteljnimi sobami ter 37 apartmaji, s saprtim bazenom, dvema savnoma, plažo na Donavskem jezeru in vrsto dvoran ter družabnih prostorov.

PRIMORSKI DNEVNIK — 1. VI. 1969

Kmetje in gozdovi

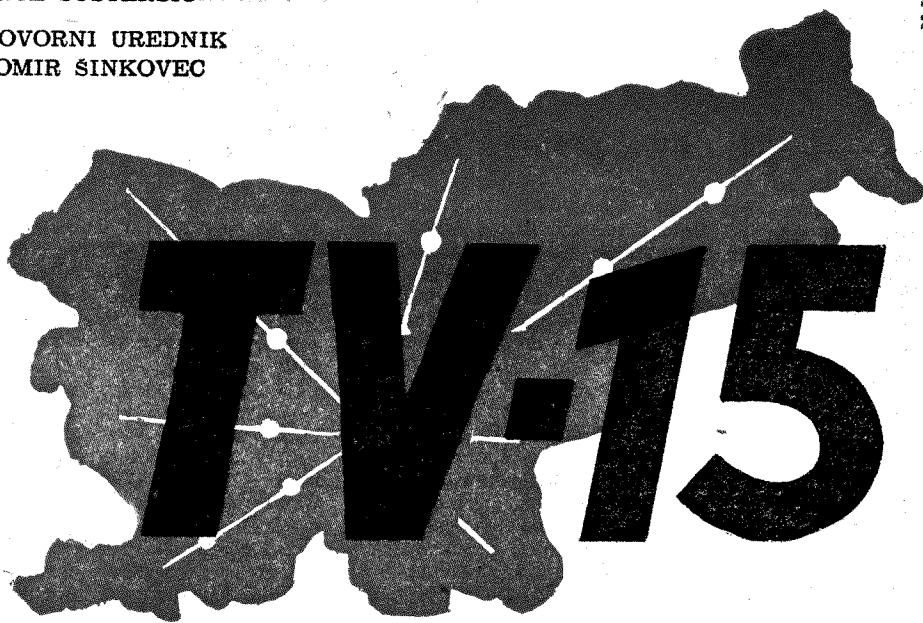
Samoupravne pravice in dolžnosti kmetičkih gozdnih posestnikov in kolektivov gozdnogospodarskih organizacij bo treba razmejiti bolj jasno in natančno, kot so zdaj. Delovne organizacije, ki gospodarijo z družbenimi in zasebnimi gozdovi, so po sedanjih zakonskih pooblastilih sicer že začele uvajati samoupravljanje kmetičkih gozdnih posestnikov. Vse ugotovitve pa kažejo, da tako samoupravljanje še ni doseglo ustreznega obsega in da ni dalo kmetom vseh pravic, ki bi jih morali imeti v naši družbeni ureditvi.

DELO, 17. junija

GLAVNI UREDNIK
FRANCE SUSTERŠIČ

ODGOVORNI UREDNIK
ČRTOMIR ŠINKOVEC

LETO VII
ŠTEV.: 25
25. VI. 1969

GLASILO ZVEZE ZDRUŽENJ BORCEV NOV SLOVENIJE

S POSVETOVANJA PREDSEDNIKOV IN TAJNIKOV OBČINSKIH ZZB

Poudarek na neposrednosti stikov

V petek, 20. junija, je republiški odbor ZZB NOV sklical v klubu poslancev posvet predsednikov komisij republiškega odbora, članov republiškega odbora, uslužbencev odbora ter predsednikov in tajnikov občinskih odborov ZZB. Taka oblika stika med republiškim odborom in občinskimi odbori je požela že takoj na začetku razprave enodušno odobravanje.

Taka oblika dogovarjanja ustvarja pristnejšo in neposrednejšo povezavo med republiškim odborom in članstvom, je poudarilo več govornikov. S tem se zmanjšuje nevarnost, da bi se republiški odbor preveč zaprl vase in deloval »forumsko«, kot smo se navadili govoriti za tak način dela. Razen tega je poslovanje odborov veliko bolj učinkovito, če višji odbor od nižjega neposredno zve za mnenja in stališča, in če višji nižjemu obenem posreduje tudi svoja stališča. Dogovor ki sledi, pa je res dogovor, ne pa priporočilo, ukaz ali nekaj podobnega. Tak sporazum navadno spuštujejo vsi prizadeti.

Zato je tak način sestajanja in dogovarjanja korak naprej v naši splošni družbeni reformi, v katero se tako kot vse družbene organizacije vključuje tudi ZB.

Živahno zanimanje za delo organizacije je na posvetu pokazala že razprava, ki je potekala v zelo sproščenem in demokratičnem vzdušju. Splošno stališče je bilo, naj bi bil republiški odbor predvsem usklajevalec raznih dejavnosti, svetovalec in predstavnik.

Ena izmed značilnosti dela, ki se ga je prijelo ime »forumsko«, je tudi odločanje v ozkem krogu, ob upoštevanju mnenj in stališč nekaj posameznikov. Seveda nihče ne misli trditi, da se je doslej pri nas vedno vse odločalo za štirimi stenami in da posledje tega ne bo več. Toda naš razvoj zahteva, da se čimveč odloča v javnosti in da pri tem sodeluje čimveč ljudi, odločanje v ozkem krogu pa naj se omeji na čisto praktična in tehnična vprašanja, oziroma na vprašanja, kjer moramo upoštevati razne podatke, katerih javno

obravnavanje bi škodovalo obrambni sposobnosti, povzročilo gospodarsko škodo itd.

Prav način sestajanja in dogovarjanja, kakršen je bil omenjeni posvet, je velik korak naprej k načelu javnosti dela in odprtosti pri sklepanju ter odločanju.

Po statutu je ZB družbenopolitična organizacija, kar pomeni, da je sestavni del najštevilnejše in temeljne organizacije naše družbe, Socialistične zveze, in da se mora prizadevati za krepitev socializma in družbenega samoupravljanja.

(Nadaljevanje na 2. strani)

Posnetek iz leta 1944: patrulja Jeseniško-bohinjskega odreda je razvila slovensko zastavo vrh Triglava

Priprave na šesti kongres ZZB NOV Jugoslavije

Predsedstvo Zveznega odbora ZZB NOV Jugoslavije je na zadnji seji obravnavalo več zadev v zvezi z bližajočim se kongresom Zveze.

Predsednik zveznega odbora Djuro Pucar je obvestil člane predsedstva, da je bilo pred kratkim posvetovanje s predsedniki in sekretarji novoizvoljenih republiških in pokrajinskih odborov ZZB NOV na tem posvetovanju je tekla razprava tudi o republiških in pokrajinskih skupščinah Zveze ter o njihovih stališčih in sklepih. Predsednik Pucar je podčrtal ugotovitve, da so bile skupščine konstruktivni delovni sestanki in da so svoje naloge uspešno opravile.

Ker skupščinska komisija za vprašanja borcev in vojaških vojni invalidov ni bila še imenovana, prejšnji komisiji pa je potekel mandat, so udeleženci omenjene ga posvetovanja izrazili mnenje, da bi bilo bolje, če bi pri zveznem izvršnem svetu osnovali sekretariat za vprašanja borcev, pri zvezni skupščini pa komisijo za vprašanja borcev in invalidov (tj. skupno komisijo vseh skupščinskih teles). Na posvetovanju je bilo govora tudi o zakonskih predpisih, ki se nanašajo na socialno zavarovanje, ter v tej zvezi o pravicah borcev do zdravstvene zaščite.

Predsedstvo je nato obravnavalo teze za sklepe, ki naj bi jih dobile kongresne komisije. Gre za naslednja področja dejavnosti:

● družbeno-politična dejavnost in organizacijska vprašanja ZZB NOV Jugoslavije

● naloge in dejavnost ZZB NOV Jugoslavije pri vseljudski obrambi države;

● negovanje revolucionarnih tradicij NOV;

● socialno-ekonomski problemi udeležencev NOV in vojaških vojni invalidov;

● dejavnost ZZB NOV na področju mednarodnega sodelovanja organizacij bivših borcev.

Na seji so sklenili, da je treba teze dopolniti na podlagi analize dokumentov republiških in pokrajinskih skupščin ZZB NOV; nato jih bo znova obravnavalo predsedstvo ter jih razposlalo republiškim in pokrajinskim odborom ZZB NOV, da bi se z njimi seznanilo vse članstvo in jih dopolnilo s pripombami in predlogi. Šele tako izpopolnjene teze bodo — potem ko jih bo osvojil zvezni odbor — predložene kongresnim komisijam.

Predsedstvo je imenovalo komisijo za kadrovska vprašanja, ki naj bi sestavila predlog organov in teles zveznega odbora in šestega kongresa, dalje komisijo za analizo dokumentov republiških in pokrajinskih skupščin ter strokovno komisijo za analizo zakonskih predpisov o urejanju borčevskih problemov.

Na koncu seje je tovariš Vinko Winterhalter obvestil predsedstvo, da je svet Fonda ZZB NOV prejel 153 predlogov družbenopolitičnih organizacij, institucij in posameznikov za nagrado iz tega fonda. Predloge bo ocenjevalo okrog 60 strokovnjakov s področja literature, likovne umetnosti, glasbe, filma, zgodovine in publicistike.

- vsak dan — najnovejše vesti iz vsega sveta
- vsak ponedeljek — obširna športna poročila in družinska stran za žene in matere
- vsak petek — posebna priloga z radijskim in televizijskim sporedom
- vsako soboto — 12 strani »priloge za konec tedna« reportaže — romani v nadaljevanjih — mali oglasi

VSAK DAN
V VSAK DOM

DELO

O pripravi na šesti kongres je bilo govora tudi na seji zveznega odbora, ki je bila 16. t. m. Zvezni odbor je dokončno sklenil, da bo kongres 15. oktobra v Ohridu. Na seji zveznega odbora so razpravljali tudi o ločitvi ZROP od Zveze, kar pa bo moral potrditi še kongres. Osamosvojitve je umestna spričo novih nalog rezervnih oficirjev in podoficirjev pri uresničevanju koncepcije vseljudske obrambne vojne in zakona o narodni obrambi. Združenja rezervnih oficirjev in podoficirjev so sicer že samostojna v okviru ZZB NOV in se tudi po sestavi svojega članstva razlikuje od združenj borcev: več kot 60 odst. rezervnih oficirjev in podoficirjev je mladih ljudi, ki niso bili udeleženci NOV. Zvezni odbor je sprejel resolucijo o moralni in politični podpori osvobodilnemu boju južnovietnamskega ljudstva. Med drugim je v resoluciji rečeno, da borci NOV Jugoslavije vedo že iz lastne izkušnje, da je bila ustanovitev začasne revolucionarne vlade Južnega Vietnama, ko je boj še v polnem razmahu, možna samo ob široki podpori ljudstva in zato pozdravljajo ukrep Zveznega izvršnega sveta Jugoslavije, ki je priznal to vlado. Dalje je Zvezni odbor pozval svoje članstvo in organizacije, naj skupaj z drugimi družbeno-političnimi organizacijami proslavijo svoj bližnji praznik 4. julij v znamenju solidarnosti z bojem vietnamskega ljudstva. Fronto narodne osvoboditve Južnega Vietnama je zvezni odbor povabil, naj pošlje svoje delegacije na 6. kongres ZZB NOV Jugoslavije.

Dogodki tedna

Na povabilo IS Slovenije se je mudila v Sloveniji delegacija bavarske deželne vlade, ki jo je vodil ministrski predsednik bavarske državne vlade dr. Alfons Goppel. Leta je dal naslednjo izjavo: »Upamo, da bomo spoznali ne le deželo in ljudi, ampak bomo lahko tudi z odgovornimi predstavniki govorili o vprašanjih, ki neposredno zadevajo Bavarsko in Jugoslavijo oziroma Slovenijo in Hrvaško upamo tudi, da bomo na ta način lahko nekoliko prispevali k okrepitevi splošnih odnosov med ZR Nemčijo in Jugoslavijo.«

Na Brionih je bila četrta seja predsedstva ZKJ, na kateri so razpravljali o nekaterih mednarodnih vprašanjih in nadaljnji dejavnosti naše države pri razvijanju politike neuvrčenosti. Predsedstvo je tudi potrdilo dosedanje delo izvršnega biroja v mednarodnih odnosih in sodelovanju ter sprejelo osnovne smeri mednarodne dejavnosti ZK v letošnjem letu.

Zupan zahodnega Berlina Klaus Schütz je bil na 3-dnevnem obisku na Poljskem, kamor so ga uradno povabili na poznanjski velesojem. Toda Schütz se bo sestal tudi s poljskim zunanjim ministrom Jendrychowskim, da se z njim podrobneje pogovori o nedavnem predlogu Wladysława Gomułka o pogajanjih za končno priznanje meje na Odri in Nisi. Zupan Schütz je obiskal tudi nekdanje nacistično taborišče Auschwitz.

Zveza žrtev nacističnega režima v Zahodni Nemčiji je imela v Kölnu redni dveletni kongres. Na njem so poudarili zahtevo o popolni ukinitvi zastaranja vojnih zločinov in zločinov proti človečnosti. Pod geslom »Preprečiti razvoj neonacizma«, so pozvali vse napredne sile v ZR Nemčiji k skupnemu boju proti neonacistični nacionalnodemokratski stranki (NPD). Med delegacijami organizacij nekdanjih borcev iz drugih držav je bila tudi delegacija ZZB NOVJ. Predsednik ZZB NOV Slovenije Janko Rudolf je imel na kongresu daljši pozdravni govor.

Leta 1934 je bil obsojen na smrt in usmrčen pod obtožbo, da je zažgal Reichstag Marianus Van der Lubbe. Zdaj pa je njegov brat pooblastil bivšega pomočnika ameriškega javnega tožilca na procesu v Nürnbergu, Roberta Kempnerja, ki sedaj živi v Frankfurtu, da zahteva obnovitev procesa. Znano je, da je za časa nürnberškega procesa Kempner zaslišal maršala Göringa in sicer tudi v zvezi s požarom Reichstaga leta 1933. Tedaj je le-ta marsikaj izpovedal, vendar bi bilo treba zaslišati še priče iz tistih časov, ki pa se skrivajo, ker se bojijo, da bi jih spravili na zatožni klopi, da bi bilo ugotovljeno, če je Van der Lubbe tedaj delal na lastno pobudo, ali pa če so nacistični krogi skušali izkoristiti dogodek v politične namene.

V Saigonu so bojda »borbeni budisti« ustanovili lastno vlado, torej tretjo v Južnem Vietnamu. Toda saigonski budistični voditelj in odvetnik Tran Ngoc Lieng je izjavil, da vesti o ustanovitvi nove vlade niso resnične. »Če bi bila zares sestavljena, bi bil jaz med prvimi, ki bi zvedel za to.« Po njegovih besedah je taka vest samo izraz »komunistične propagande«, ki naj bi dokazala, kako skrajno zmedene so politične razmere v Saigonu.

Ustanova NASA je potrdila, da bodo izstrelili vesoljsko raketo »Apollo 11« tako kot je bilo predvideno, se pravi 16. julija in da bo »pajek« pristal na lunini površini 20. julija. V prejšnjih dneh se je govorilo, da bi odložili polet zato, da bi trije kozmonavti Armstrong, Collins in Aldrin še nadalje izpopolnili svoje znanje ter se bolje izvežbali za tvegani polet. Po ponovnem sestanku odgovornih voditeljev NASA pa so sklenili, da bo obveljal že navedeni datum.

Ameriški strokovnjak za rakete Werner von Braun je izrazil prepričanje, da v SZ niso opustili tekmovanja za pristanek na Luni in da pripravljajo »super rakete« za neposredni polet na Luno. Te rakete bodo znatno večje od »Saturna 5«. Pri poletu bodo izpustili mnoge vmesne stopnje, ki so v načrtu za polet »Appola 11«. Ko je govoril o bodočih projektih ameriške agencije za vesoljske raziskave, je dejal, da je naslednji korak gradnja vesoljske postaje v Zemljini orbiti 200 do 300 milj nad Zemljo s posadko 50 in več ljudi.

Na mednarodnem zboru, ki ga bo od 26. do 28. junija v Bukarešti priredilo romunsko združenje za mednarodno pravo in odnose, bodo ugledni politiki in strokovnjaki izmenjali svoja mnenja o problemih evropske varnosti. Predsednik združenja dr. Traian Ionascu je izjavil, da se je velika večina povabljenih ljudi iz evropskih in drugih držav odzvala povabilu za udeležbo pri razpravi o temi: »Razvoj sodelovanja med evropskimi državami — osnovni pogoj za vzdušje miru in varnosti v Evropi«. Na tem mednarodnem zboru bodo sodelovali tudi izvršni sekretar ekonomske komisije OZN za Evropo Janez Stanovnik in druge ugledne jugoslovanske osebnosti.

Komisija za preučevanje vzrokov nasilja je objavila poročilo, v katerem opozarja, da bodo ZDA »postale država mest, spremenjenih v vojaške garnizije«, če ne bodo takoj začeli akcije za politične in gospodarske reforme. Ta komisija je objavila 276 strani dolgo poročilo z naslovom »Politika protesta«, v katerem razčlenjuje protestne akcije proti vojni v Vietnamu, črnsko gibanje in nemire na ameriških univerzah. Komisija poudarja: »Ameriška družba nujno potrebuje socialnih in političnih sprememb, vendar ne zato, da bi oblast dobila še več udarne moči.«

V Londonu je v 77. letu starosti nepričakovano umrl feldmaršal sir Herold Rupert Aleksander, Viscount of Tunis. V drugi svetovni vojni je poveljeval v Franciji; njegovo ime je povezano z uspešno izvedeno evakuacijo Dunkerqua, nato je organiziral britansko obrambo proti napovedanemu nemškemu izkrcanju na otok. Ko so se zavezniške sile izkrcale v Severni Afriki, je bil imenovan za pomočnika generala Eisenhowerja, komandanta vseh zavezniških sil, hkrati pa je bil poveljnik 18. armadne skupine, ki je delovala v osrednjem Sredozemlju in v Italiji. V februarju 1945 je prispel v Beograd, kjer so določili načrt za sodelovanje med zavezniškimi silami v Italiji in enotami NOV in POJ. Po vojni je bil med drugim tudi obrambni minister v Churchillovi vladi. Slovenci se ga spominjamo tudi po demarkacijski ali Alexandrovi črti in po umiku naše vojske iz Gorice in Trsta.

Vlada velike Britanije je načelno pristala, da bi sovjetska vojska Petra in Heleno Kroger zamenjali za britanskega vojuna Geralda Brooka. Zakonca Kroger sta v britanskem zaporu od leta 1961. Kaznovana sta bila na dvajset let zaporu z obtožbo, da sta izdajala vojaške skrivnosti sovjetskim agentom. Zakonca sta ameriška državljana. Geralda Brooko so v Moskvi obsodili na pet let zaporu zaradi ilegalnega razpečevanja protisovjetskih letakov. V zaporu je prebil že štiri leta.

Poudarek na neposrednosti stikov

Nadaljevanje s 1. strani
ljanka. Razen tega ima ZB tudi čisto stanovske naloge: skrbeti za svoje člane, jih zastopati glede na posebnosti, kot so posledice udeležbe v NOV in podobno. Kljub temu so se v bližnji preteklosti pojavljale težnje, da bi ZB ponižali v društvo. Take težnje smo že večkrat javno obsodili kot posledico birokratizma, saj bi njihova uvedba privedla do zmanjšanja. Po drugi strani pa je bilo res, da je marsikje do takih teženj prišlo zato, ker so bile naše organizacije in vodstva preveč zaprte vase in so se ukvarjale skoraj samo s stanovskimi vprašanji. Zato pomeni čedalje večja odprtost dela tudi krepitev vloge ZZB kot politične organizacije.

Vrsta govornikov je razpravljala tudi o raznih podrobnih in praktičnih vprašanjih. Več govornikov je poudarilo, kako so kljub vsemu člani ZZB bili vsepovsod močno družbeni aktivni. Vodstva SZDL pa marsikje in marsikdaj niso znali izkoristiti njihovih bogatih družbenih in političnih izkušenj ter se je zato delo razvijalo ločeno.

Razpravljali so tudi o obujanju tradicij revolucionarnega boja in o delu z mladino. Pri tem velja poudariti, da se pojavljajo v mnogih organizacijah ZZB. Tudi glede tega je potrebno manj pridiganja in več neposrednih, privlačnih akcij, taborjenj, pohodov in podobnega. Za eno izmed uspešnih akcij ZZB Ljubljana-Beograd velja stik z ZZB Kumro-

vec z raznimi oblikami sodelovanja, zlasti pa priprave na graditev doma borcev v Kumrovcu. tičnih vprašanjih, ki teže članstvo in posamezne organizacije. Predvsem je to še vedno dokaj neurejeno in dostikrat samo na videz rešeno vprašanje kmetov-borcev. Bolj ko se ljudje starajo, bolj se pojavljajo vedno nova vprašanja. Več govornikov je načelo tudi vprašanje tistih 12 novih dinarjev družinske invalidnine, ki jo vdove ali starši padlih dobivajo za svojci, ter primerjalo to vsoto z invalidnino po padlih v nemški vojski. Nadalje so v Sloveniji štirje skladi za štipendije, potrebno bi se bilo dogovoriti, da bi bolj skrbeli za otroke borcev in imeli pri tem enotna stališča. Združenja naj bi pridržala tudi večji odstotek članarine za svoje delo, ki je zato, ker je neposredno povezano s članstvom, najpomembnejše.

Končno so razpravljali tudi o nalogah slovenske delegacije na zveznem kongresu, ki bi se morala sestati ter sprejeti skupna stališča ter si razdeliti delo, predvsem pa se pogovoriti o kandidatih za zvezni odbor.

Kljub nasprotnim trditvam je marsikdaj razprava izvenela v delno kritiko prejšnjega republiškega odbora. Prevladalo je stališče, da je odbor sicer naredil veliko koristnega in dobrega, toda sodobnost terja boljše in naprednejše oblike pri delu in aktivnejšo vključitev ZZB v splošni razvoj. MP

Troje odlokov, ki zadevajo borce

Skupščina občine Trebnje je na sejah obeh zborov 12. junija sprejela tri odloke, ki zadevajo probleme borcev: odlok o priznavalninah, odlok o ustanovitvi sklada za urejanje stanovanjskih zadev borcev NOV in odlok o določitvi meril za uporabo sredstev za gradnjo stanovanj za udeležence NOV v občini Trebnje.

Odlok o priznavalninah so imeli v občini Trebnje tudi do sedaj. Novi odlok vsebuje nekatere spremembe: ni več določen najnižji znesek priznavalnine, temveč samo najvišji, 250 din. V drugem členu odloka so zapisani pogoji, ki jih mora razen splošnih, izpolnjevati upravičenec. Tako na primer je eden od pogojev, da je prosilec star 50 let, če je ženska, oziroma 55 let, če je moški. Dalje je pogoj, da prosilčevi dohodki ne presegajo 200 din na člana družine, oziroma skupni dohodki niso višji od 350 din.

Občinski odbor ZZB NOV se z določili novega odloka ni v celoti strinjal in je predlagal, naj bi bil premoženjski cenzus najmanj 250 oziroma 380 din. Predlagal je tudi črtanje starostne omejitve, ker meni, da je udeležencev NOV v starosti pod 50 let že izredno malo. Komisija za zadeve borcev predloži občinjskega odbora ZZB ni upoštevala, češ da s sprejemom odloka o merilih za priznavalnino in ker razpoložljiva sredstva ne dopuščajo razširitve pravic. Skupščina je sprejela odlok tak, kot ga je predložila komisija za zadeve borcev pri občinski skupščini.

V občini Trebnje je po popisu v lanskem letu 297 nerešenih stanovanjskih zadev borcev, za kar bi bilo potrebno 6.226.000 din. Od sredstev v te namene, ki se bodo zbrala v republiki, bo dobila občina Trebnje 1,37 odstotka ali okoli 1.644.000 din. To je komaj 35 odstotkov ugotovljenih potreb. V ustanovljeni sklad se bodo stekala vsa sredstva, namenjena za urejanje stanovanjskih zadev borcev NOV, s posebnim odlokom pa so določena merila za uporabo teh sredstev, s katerimi žele v čim krajšem času urediti vsaj najbolj pereče stanovanjske probleme udeležencev NOV. Pri tem ni moč mimo podatkov, da je med 297 upravičenih do kredita kar 44 upokojevcev, 93 delavcev, 42 kmetov in 18 nezaposlenih.

V razpravi ob sprejemanju odloka odborniki niso bili enotni glede višine obresti za posojila iz tega sklada. Odbornik Ivan Gričar iz Mirne je predlagal, naj bi bila obrestna mera največ dva odstotka. V razpravi pa se je pokazalo, da bi tako nizka obrestna stopnja pomenila zmanjševanje sredstev sklada, ker en odstotek pobere banka za svoje stroške, z enim odstotkom pa ni moč kriti ostalih stroškov poslovanja. Odborniki pa so prav tako menili, da kreditov iz tega sklada nikakor ne bi smeli dodeljevati na osnovi licitacije, kdor je pripravljen glede vrnitve ponuditi boljše pogoje, temveč, naj bosta merilo izključno upravičenost do kredita in prioriteten red, sestavljen na osnovi točkovanja.

PETER ROMANIČ

Srečanje vedevejcev na Lokvah

Na dan borca, 4. julija, bo na Lokvah srečanje borcev 2. brigade Vojske državne varnosti. Zbrali se bodo preživeli borci te brigade, med vojno znane in slavne, po vojni pa skoraj pozabljene. Na Lokvah, primorskem turističnem kraju, znanem iz osvobodilne vojne.

Dne 24. julija 1943 so iz nekaj borcev Gradnikove brigade sestavili dve skupini Varnostno-obveščevalno službe. Prvo je vodil narodni heroj Dušan Munih-Darko proti Vipavski dolini in Krasu, drugo pa Janez Učakar proti Tolmini in Benečiji. Vsaka izmed skupin je štela po dvanajst borcev. Njune naloge so bile enostavne po obliki, po vsebini pa sila težavne: diverzantske akcije in obračun z izdajalci.

Na Gorenjskem je Varnostno-obveščevalna služba delovala že prej.

Po italijanski kapitulaciji so skupine VOS prerasle v čete za posamezna območja. Tako so delovale Bovška, Beneška, Briška, Kraška, Vipavska in druge čete, vodil pa jih je pokrajinski komite VOS, ki mu je načeloval narodni heroj Maks Perc.

Maja 1944 se je VOS preimenovala v OZN (Oddelek zaščite naroda), postala je posebna služba. Kot izvrševalce posebnih ukazov te službe pa naj bi ustanovili Vojsko državne varnosti ali VDV. Naloge le-te bi bile boj proti sovražniku, sabotaže, diverzije ter boj proti izdajalcem.

Zato so na Šentviški planoti ustanovili 2. brigado VDV. Ta je imela sprva pet bataljonov. Komandant je postal Slavko Frulani-Dušan, politični komisar Miro Remškar-Boštjan, namestnik komandanta Branko Jerkič in namestnik komisarja Franc Pokovec-Poki, narodni heroj.

1. bataljon je bil pokretni, 2. je deloval v Brdih, Benečiji in v okolici Tolmina, 3. v okolici Idrije, na Šentviški in Banjski planoti, 4. v Vipavski dolini in na Krasu, 5. pa na Gorenjskem. Za akcije na območju Trsta in Tržiča je bila ustanovljena skupina GAP (Gruppi azione patriotica). Razen teh so sodelovale v Gorici in drugih mestih še posebne sabotažne skupine. Dne 19. septembra 1944 je bil ustanovljen še 6. bataljon. Ta je bil razporejen po četah v nepo-

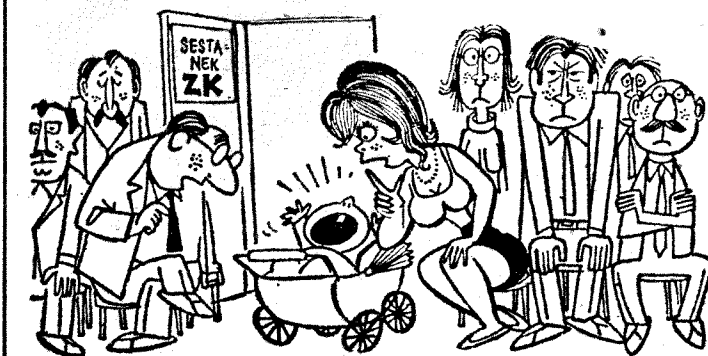
sredni okolici Gorice z nalogo, da se v primeru izkrcanja Angležev in Američanov v Istri ali severni Italiji prebije v mesto, zasede glavne točke in jih drži do prihoda drugih, močnejših naših enot. Do tega izkrcanja pa ni prišlo, zato je bil kmalu ta bataljon razpuščen. V začetku januarja 1945 je bil tudi 1. bataljon »pokretnik« razpuščen in je od takrat dalje veljal gorenjski za prvega.

Ves čas vojne je brigada delovala po četah, redkeje po bataljonih. Kaj pogosto so tudi posamezniki in manjše skupine morali opravljati zelo odgovorne naloge. Včasih je odstranitev enega samega izdajalca pomenila več kot druge velike akcije. Kljub temu pa je imela brigada zelo velike uspehe tudi v neposrednem boju s sovražniki. Po poročilu brigadnega štaba je brigada od 20. avgusta do 20. oktobra 1944 izvedla 46 vojaških akcij, v katerih so padli 204 sovražniki, uničili pa so 4 lokomotive, 16 vagonov, 1 oklopnik, zaplenile pa 2 mitraljeze, 27 pušk, 2 kamiona ter precej opreme. Poleg tega so marsikaj naredile tudi sabotažne skupine in GAP.

Za borce 2. brigade VDV se vojna ni nehala 16. maja 1945, ampak je trajala še naprej. Potrebno je bilo zavarovati meje in iztrebiti ostanke raznih reakcionarnih vojaških skupin, ki so ostale v državi. Pri tem je še marsikdo izgubil življenje ali zdravje.

Zato bo srečanje preživelih še posebno pristrčno in marsikdo bo spet srečal znanca, ki jih ni videl, odkar je bila brigada ustanovljena. Franc Vidič-Aleš

Izposojena karikatura

Besede naših dopisnikov

Novo spominsko obeležje v Kočevju

Minulo nedeljo so v Kočevju proslavili 50 letnico delovanja slovenske gimnazije. Tega pomembnega jubileja se je udeležilo večje število nekdanjih dijakov in profesorjev. Ob tej priložnosti so v dijakom in profesorjem v narodno osvobodilni vojni. Med temi je tudi narodni heroj Jože Šeško, ki je padel kot talec v maju leta 1942 v Gramozni jami v Ljubljani. Spominsko ploščo je izdelal akademski kipar Stane Jarem iz Kočevja.

IRENA DRAGOS

Obisk partizanskih krajev

Prvo nedeljo v juniju je ZB Stari Vodmat iz Ljubljane priredilo za svoje člane in svoje izlet v kraje, kjer so bili hudi boji med osvobodilno vojno.

Izletniki so si najprej ogledali Turjaški grad, kjer jim je domačin in udeleženec NOV razkazoval vse znamenitosti. Obenem so se gostje seznanili tudi z deli za obnovitev gradu.

Nato so se izletniki prek Zdenške vasi odpeljali v Hočevje, od tam pa so odšli peš na Ilovo goro. Udeleženec boja pred 26 leti na tem kraju tovariš Leben je obiskovalcem povedal, kako so se razvijali dogodki. Položili so tudi venec k spomeniku. Starejši in invalidi, ki niso zmogli hoje, pa so medtem kramljali z vaščani.

Iz Hočevja so se izletniki odpeljali na Travno goro nad Ribnico, kjer so jim pripravili partizanski golaž. Ko je posijalo izza oblakov

sonce, so si nekateri privoščili rajši sprehod v okolico.

Nameravali so še obiskati Jelenov žleb in Cerkniško jezero, toda ni bilo več časa, treba se je bilo vrniti. Vračali so se prek Ortneka, kjer je bila veselica, zato so se za kratek čas ustavili.

Taki izleti, ki jih navadno prirejajo ZB, so za člane in svoje zelo privlačni. Tudi prebivalci okoliških vasi radi vidijo v svoji sredi stare znanke. Izletov pa se radi udeležujejo tudi mladi.

A. Z.

Proslave v Prekmurju

Za nami je izredno uspešna uspela osrednja proslava 50-letnice delovanja KPJ v Murski Soboti. Vendar pa s tem slovesnosti še niso pri kraju. Kot vsako leto, tako bomo letos dostojno proslavili 4. julij — dan borca. Vodstvi občinskih organizacij ZZZB NOV Murska Sobotica in Lendava sta že pripravili okvirni program skupne proslave ob znamenitem Bukovniškem jezeru pri Dobrovniku. Tu bo srečanje borcev in mladine iz obeh prekmurskih občin in sočasno tudi proslava 25-letnice ustanovitve prekmurske partizanske čete. Na to slovesnost bodo vabljeni vsi preživeli borci te partizanske enote in z njimi tudi komandni kader prve prekmurske birgade. V počastitev praznika vstaje bosta občinska odbora ZZZB NOV v Lendavi in Murski Soboti sestavila dve partizanski patrulji, sestavljeni pretežno z mladinci z nalogo obiskati pomembne kraje iz NOB v obeh občinah in se pokloniti spominu padlih in umrlih borcev re-

volucije. Na skupni proslavi ob Bukovniškem jezeru bodo pripravile kulturni program osnovne šole iz Bogojne, Turnišča, Kobilja in Dobrovnika. Za dan vstaje slovenskega naroda 22. julija, pa bo slavlje na meji v Matjaševcih, kjer bodo odkrili spominsko ploščo na obmejni stražnici. Nosila bo ime pisatelja Ivana Cankarja. Ploščo bo odkril republiški poslanec Jože Vild. In še eno slavlje na meji bo 15. avgusta. Stažnica ob Šalovskem prehodu blizu madžarske meje bo poimenovana po narodnem heroju Danetu Šumenjaku-Miranu. Odkrila pa jo bo nekdanja sošolka pokojnega ljudskega junaka in bivša partizanka, republiška poslanka Dragica Lutrnjak. S tem bo storjen še en pomemben korak za povezavo med našimi obmejnimi stražniki in ljudstvom.

JOŽE JANEŽ

Spominsko obeležje na Šmohorju

V nedeljo, dne 1. junija, je ZB Rečica odkrilo na kraju, kjer je bila med vojno stehnika Nestla na Šmohorju spominsko obeležje. Obeležje je prevzela v varstvo lovsko družina, ki ima v bližini svojo kočjo.

Slovesnosti ob odkritju se je udeležila večina nekdanjih sodelavcev te tiskarne kot tudi osebja, prišli pa so tudi drugi. Med njimi je bila tudi Hojnikova mama, ki je prišla kljub bolezni. Skupaj s Podkoritnikovo hišo je bila Hojnikova hiša v največjo pomoč tiskarni.

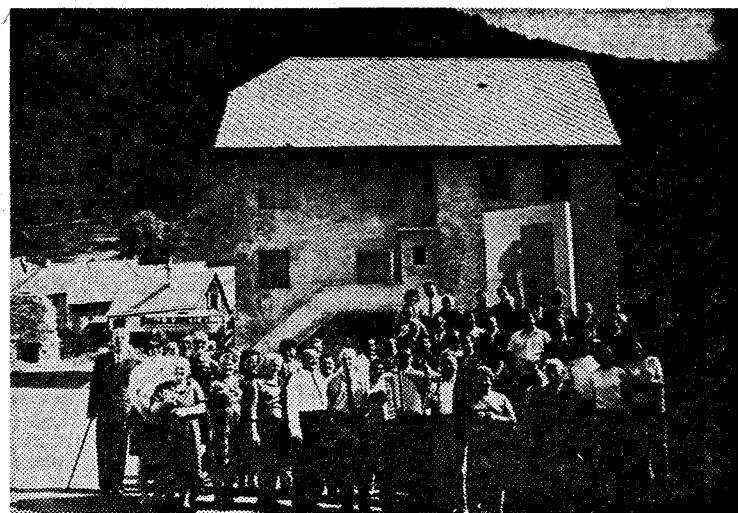
Po skromnem in prisrčnem kulturnem programu, ki so ga izvedle mladinke, so udeležence pri lovski koči pogostili s partizansko enolončnico. Stari znanci, ki so se našli po mnogih letih, so se veselili celo popoldne.

Dominik Jeran

Ob srečanju na Vodiški planini

Velika udeležba na srečanju internancev, zapornikov in deportirancev na Vodiški planini kaže, kako veliko zanimanje je bilo za to srečanje in da bi bila udeležba še večja, če bi ZB NOV pravočasno začele zbirati prijave. Precejšno zaslugo za tako številno udeležbo ima ZB NOV na Blejski Dobravi, od koder se je tega srečanja udeležilo 66 članov organizacije in njihovih svojcev.

ZB Blejska Dobrava, ki šteje

Člani ZVVI Lokavec pred spomenikom v Strmcu

okoli 150 članov, je s svojo dejavnostjo zopet oživila. Novi odbor, kateremu predseduje Ivan Kozelj, si prizadeva, da bo organizacija zopet prišla do tiste dejavnosti in veljave, ki jo je imela pred leti, ko je bila med najbolj delavnimi v občini. Ker je med člani ZB veliko zanimanje za ogled krajev, ki so bili važni med narodnoosvobodilno vojno bodo tudi letos, kot že vsa zadnja leta, organizirali izlet v enega teh krajev.

S. S.

ZVVI Lokavec na izletu

Združenje vojaških vojnih invalidov Lokavec, ki je ena najbolj prizadevnih organizacij v občini Ajdovščina, pripravi za svoje člane vsako leto izlet in to predvsem v kraje, znane iz časa NOB. Letos so sklenili, da obiščejo ZVVI Tržič in Celovec, kjer naj bi se srečali tudi s Koroškimi Slovenci. Kljub vsestranski pomoči jugoslovanskega veleposlanika v Celovcu inž. Karmela Budihna pa zaradi velike zamude do tega srečanja žal ni prišlo. To je bil samo enodnevni izlet, program obširen, in časa res ni bilo na pretek!

Enaintridesetega maja so se odpravili na pot. Potovali so prek Nove Gorice v Bovec in si med potjo ogledali spomenike padlim in lepo Soško dolino. Nato še do vasi Strmec, kjer je postavljen velik in lep spomenik padlim, in že so prišli do obmejne prehode. Majhen postanek v Trbižu in odbrzeli so dalje. Po nekajurnem ogledu Celovca so se odpravili proti domu. V Tržiču so se seveda ustavili, saj je bil v hotelu Pošta za njihov sprejem že vse pripravljeno. Izmenjava delovnih izkušenj, živahno kramljanje in prepevanje partizanskih pesmi je izpolnilo to res prijetno srečanje dveh organizacij. S pesmijo na ustih so se pripeljali tudi v Črni

vrh nad Idrijo, kjer so obiskali gostišče Pagon. Tako je ta maloštevilna organizacija, ki šteje le 38 članov, zaključila svoj že tradicionalni izlet za leto 1969.

K. M.

Slavje Notranjskega odreda bo v avgustu

Predvideno je bilo, da bo proslava Notranjskega odreda 5. in 6. julija. Odbor za proslavo pa je sklenil, da se proslava preloži na 30. in 31. avgust t. l. Proslava bo na istem kraju, kot je bilo predvideno, to je v Sodražici, in z istim sporedom, kot je bil že objavljen v »TV 15«. Organizatorji so se odločili za preložitve zato, ker se bo v teh dneh začela modernizacija ceste Žlebič—Sodražica. Do 30. avgusta bo asfaltiranje ceste gotovo in bodo tako združili proslavo Notranjskega odreda z otvoritvijo moderne ceste. Le-ta bo na široko odprla vrata v svet Sodražici, ki je bila do sedaj zaradi slabe ceste odmaknjena. Naj velja vsem borcem, ki so se nekoč borili v teh krajih, mladini in drugim prisrčno vabilo: pridite na proslavo Notranjskega odreda 31. avgusta v Sodražico.

K. O.

»MIZAR«

Volčja Draga

izdeluje stavbeno pohištvo — essinger rolete in platnene zavese

Izlet članov ZB Stari Vodmat — Ljubljana na Turjak

Ob tabornem ognju

Kaznovan zaradi poštenja

Ze od samega začetka izdajanja našega lista sem stalni naročnik. Časopis mi zelo ugaja. Čeprav bolj s težavo, ker mi bolezen ne dopušča, vendar v celoti prečitam vsako številko. Najraje prebiram članke o doživljajih borcev ter o dogodkih v koncentracijskih taboriščih. Vidim da so naši ljudje veliko pretrpeli med zadnjo vojno.

Odločil sem se, da nekaj prispevam tudi sam za časopis. Ugotovitev so iz sedanjega razvoja socialistične družbene ureditve, kakor tudi dogodki. Ze iz naslova lahko vidimo, da se v našem razvoju dogajajo tudi krivice nekaterim borcem. zavednim članom socialistične družbe.

Sem član ZB Artiče v občini ZZZB Brežice. V letu 1968 so v tej organizaciji začeli razpravljati o razdeljevanju posojil za gradnjo oziroma popravilo stanovanj svojih članov. Predlagali so tudi kandidate za dodelitev teh posojil. Ko sem zvedel o dodeljevanju teh posojil, sem takoj napisal prošnjo ter zaprosil organizacijo da mi odobri posojilo, obenem pa pošlje komisijo, ki naj bi si ogledala v kakšnem stanju je moja stanovanjska hiša. Istočasno sem zaprosil da komisija tudi predlaga kolikšno posojilo bi bilo potrebno za popravilo stanovanja. Hišna goba mi je že drugič uničila vso leseno pohištvo, zato sem moral napraviti v vsej hiši betonske pode. Ze dvakrat sem moral kupiti novo pohištvo in uničiti starega.

Kakor sem že omenil sem prošnjo naslovil in poslal organizaciji ZB Artiče po članu odbora iste organizacije. Zal pa še do danes nisem dobil odgovora, niti ni bilo komisije, ki bi si ogledala moje stanovanje, čeprav je hodila po poslih prav blizu moje hiše.

Ne trdim, da sem posojila najbolj potreben, vendar se mi zdi odnos organizacije, katere član sem, do moje prošnje neodgovoren. Varok je prav gotovo v tem, ker nisem v dobrih odnosih z nekaterimi člani odbora organizacije. Včasih pride do tega, kar mi je prav težko in hudo, da se tudi nekdanji borci med seboj ne razumemo.

Povedati pa moram, da sem bil predsednik iste organizacije od 1957—1966 leta, da sem bil 7 let član občinskega odbora ZB in tako precej svojega časa posvetil delu na tem sodročju.

Morda sem bil v odnosu do nekaterih funkcionarjev preveč kritičen, vendar se mi zdi, da je bolje povedati, da nekatere zadeve ne rešujejo pravilno, kakor pa molčati in priključevati nečemu, kar se mi ni delo pravilno. Takšen sem bil vseskozi, tudi med NOB, vendar se mi zdi, da je danes boljše molčati, s tem pa si vsaj ne ustvarjam konfliktov. Vendar pa vem, da takšen molk ne vodi nikamor!

Spor se je pričel s tem, ko sem upravičeno kritiziral nepravilnosti pri njihovem delu in odločitvah. Tedaj pa so začeli meni očitati: da sem bil prej hlapec, da bi bil pa sedaj rad gospod. Namesto da bi se pogovorili z menoj tovariško, so mi celo začeli groziti s sodiščem. Mislim, da se na tak način ne morejo reševati problemi med borci!

Bolela me je beseda »gospod«, saj živim skromno in prav nobenega razkošja si ne privoščim. Res pa je, bil sem hlapec, zato, ker nisem imel staršev, ki bi skrbeli

zame. Ko sem bil star tri tedne, me je mati pustila za nekim grmom. Do sedmih let sem bil pri stari materi, potem pa sem bil zaposlen kot hlapec vse do odhoda v partizane.

Priznam, da danes nisem socialno ogrožen, vendar o neki razkošnosti ne morem govoriti. Osebnih prejemkov dobivam kar dobre, za kar pa se moram tudi imenu ostalih borcev zahvaliti organom delavskega samoupravljanja v tovarni celuloze in papirja »Djuro Salaj« v Krškem, ki so že pred leti uredili prejemke vseh članov-borcev. Od posameznikov pa imata največ zaslug pri reševanju tega vprašanja Lado Trampuš, direktor podjetja in Vinko Poljanec, predsednik tovarniškega aktiva ZB.

Poleg težav s posojilom pa imam tudi težave z zdravjem, saj imam že 18 let strogo dieto in nisem sposoben za nobeno fizično delo. Nekateri mi svetujejo naj se invalidsko upokojim, vendar se mi zdi, da bom še lahko delal, seveda dokler bom mogel.

Zdi se mi pa, da današnja družba le premalo skrbi za zdravljenje bivših borcev. Tudi sam sem večkrat prosil, da mi omogočijo zdravljenje v Rogaški Slatini, kar mi bi zelo koristilo. Vendar sem vedno naletel na gluha ušesa. Opažal pa sem, da so dobili zdravljenje takšni, ki so bili manj potrebni, hodili pa so celo na zdravljenje več let zaporedoma. Zato sem postal razočaran in tudi nisem več hotel prosjati. Le enkrat se mi je nasmejala sreča, tovarniški aktiv ZB v Krškem (kjer delam) me je poslal na zdravljenje v Čateške Toplice. Predlagam pa, da bi dobili takšno zdravljenje tudi tisti borci iz hribovskih predelov, ki so prav gotovo potrebni zdravljenja, saj so med NOB pretrpeli veliko hudega in je to tudi vplivalo na njihovo zdravje.

FRANC ZORKO

Iz zgodovine revolucije in ljudskega odpora

Kroparski pionirji med NOB

Pred osvobodilno vojno so otroci v Kropi živeli življenje otrok mirnega podeželskega industrijskega kraja. V šoli jih je učil, vodil in vzgajal šolski upravitelj France Hafner z učiteljicama Heddo Solarjevo in Francko Udovič. V prostem času so drvarili, nabirali gozdne sadeže, doma pomagali, ravnali rezance, ki so jih rabili starši pri kovanju žebeljev v vigenicah, poleti so se hodili kopat v Lipnico — v »Grapo« pri sedanjih osemletki. Ker jim je pri vsem tem ostalo še precej časa, so bile zelo razvite otroške igre. Ob potoku in na jezovih so gradili vodna kolesa, igrišče jim je bila vsa kroparska dolina, od gozda do gozda. Najbolj so se razvneli pri igri »ravbarjev in žandarjev«.

Pa je v to življenje nenadoma, vsaj za otroke nepričakovano, udarila vojna. Najprej je upravitelj Hafner dobil poziv v vojsko, pouk je nadaljevala učiteljica Solarjeva. V vojsko so bili poklicani tudi mnogi drugi vaščani. 6. aprila 1941 so Nemci napadli Jugoslavijo. 6. maja so z odlokom ukinili slovensko šolo v Kropi. V začetku jeseni so Nemci namesto rednega pouka uvedli samo šesttedenski tečaj nemškega jezika za otroke in odrasle. V praznem župnišču so pričeli urejati za otroški vrtec in spomladi 1942 je bil vrtec toliko opremljen, da je pričel delovati. Vodila ga je vrtnarica — Nemka, deloval je le dva meseca. Zaradi partizanskih akcij ni vrtnarica imela obznanke. V marcu 1942 sta prišli v Kropo dve nemški učiteljici-pravni in poučevali do 2. julija, nato se je vršil pouk še od oktobra 1942 do marca 1943, ko se je nemški učitelj umaknil iz strahu pred partizani na šolo na Ovsice. Otroci niso radi hodili v nemško šolo, kako tudi ne, saj so že ob začetku pouka morali pozdraviti s tako zasovraženim pozdravom »Heil Hitler«, potem so bili pa še kaznovani, če so povedali kaj po slovensko.

Partizani, ki so se v juliju in avgustu leta 1941 držali še bolj na Jelovici, so v jeseni vedno pogostejše pričeli zvečer in ponoči obiskovati Kropo. Ob vsaki preskrbovalni akciji v kroparske trgovine ali ob pohodu skozi Kropo je glasno zadonela partizanska pesem »Kosec koso brusik in druge. Prebivalstvo se je navduševalo, nemškim učiteljem pa je vlivala strah in trepet, saj so bili edini predstavniki okupatorja v Kropi, najbližja postojanka pa je bila v Kamni gor-

ci. Konec meseca avgusta 1941 je bil v Kropi ustanovni sestanek OF na planici za pokopališčem, udeležilo se ga je okoli 25 Kroparjev, med njimi precej mladine. Ti so vzdrževali stike s partizani in sodelovali pri pripravi na partizanske akcije. Partizanska dejavnost se je zelo okrepila julija 1942 s prihodom 2. grupe odredov na Gorenjsko. Stalne zveze z domačini so vzdrževali ilegalni terenski delavci. V začetku avgusta 1942 je šlo v partizane več kot 20 Kroparjev, konec avgusta pa so partizani razbili tovarno in uničili vse naprave na poštne uradu. V istem mesecu in v septembru je padlo v partizanih 8 Kroparjev, še več pa je bilo ujetih.

Kakor se je partizansko gibanje širilo med prebivalstvom, tako so se tudi otroci vključevali v narodno osvobodilno borbo. Kmalu so otroške igre zamenjali s sabotažnimi akcijami in s sodelovanjem v partizanskih napadih na okupatorja.

Iz pripovedovanja takratnih pionirjev je razvidno, da so posamezni otroci prišli v stik s partizani že leta 1942. Takrat je bila njihova najljubša igra vojskovanje. Oboroženi z lesenimi sabljami, pištolami, puškami in celo topovi, so bili razdeljeni v dve vojski: v »Rezkin« in »Pekovo«. Kot vedno, so otroci v tistem času posnemali odrasel v igri. Tereni za vojskovanje so segali od Ciganskega na Dolino, pa od Kastele in Jame na Stočje. V gozdu so si postavili lesene bajte. Pri tem delu so večkrat naleteli na partizane, se z njimi pogovarjali, ogledovali njihovo orožje in jim prinašali hrano.

Najbolj se je osvobodilno gibanje v Kropi razmaknilo poleti 1943 po množičnem odhodu domačinov v partizane in po uspelem partizanskem mitingu, ki sta ga v nedeljo dopoldne v juliju organizirala partizana Vinko Hafner in Stane Kresnik-Jelovčan. Takrat so bili na trgu pred lopo zbrani vsi vaščani. V govoru, ki sta ga imela, so zvedeli za uspehe partizanske vojske in Rdeče armade ter za poraze nemške vojske. Pozvala sta domačine, naj še bolj sodelujejo s partizani. Temu pozivu so se odzvale vse organizacije na terenu: KP, OF, SKOJ in ZMS. V svojih vrstah so povečale število članov in še tesneje sodelovale s partizani. Člani ZMS so dobili nalogo, naj stopijo v stik z mlajšimi otroki-pionirji in jih poučijo o partizanskem gibanju.

V jeseni 1943 je sklicala partizanska Stana Potočnik-Jarmova v grabnu za kapelico vse kroparske otroke — obe vojski — jih pomirila in navdušila za organizirano delo. Vrstile so se sabotažne in nabiralne akcije, ki so opisane v izjavah posameznih pionirjev.

Pokrajinske konference ZMS, ki je bila 13. aprila 1944 v Davči, se je udeležila takratna sekretarka ZMS v Kropi Katarina Potočnik-Jarmova. Tam je že poročala o delu kroparskih pionirjev in opisala nekatere pomembnejše akcije.

V letu 1944 se je osvobodilno gibanje v Kropi tako razmaknilo, da je bilo treba organizirati šolsko vzgojo mladine. Organiziral jo je pokrajinski šolski nadzornik — partizan Ivan Bertonec-Janoš. Dne 20. julija 1944 je bilo vpisovanje v partizansko šolo. Vpisali so se vsi šoloobvezni otroci. Pričetek pouka je bil v grozljivem vzdušju. Tistega dne dopoldne so vdrl v Kropo Nemci, pobili v Zgornji žagi več partizanov, med njimi tudi domačina Jožo Magušarja, in požgali Streherjevo hišo na Kastele, ker so zasledovali ranjenega partizana. Kljub tem strahotam je bil popoldne pričetek pouka ob sto odstotni udeležbi otrok. Pouk je bil nekaj časa po skupinah v privatnih hišah, kasneje, ko so šolo uredili, pa v šolskih prostorih. Šolo je vodila Heda Šolar — učiteljica, poučevala pa so tudi: učiteljica Kati Kušar, mladinke Kati Potočnik, Marija Gašperšič, Branka Pesjak, Majda Lazar in partizan Jože Pra-protnik. Zaradi varnosti je bedel nad krajem in šolo partizan Tonček Čaus. Partizanska šola je delovala do osvoboditve (razen med sovražnimi napadi).

V septembru 1944 je bil ustanovni sestanek pionirskega odreda »Jelovica« v Močilah med Kropi in Češnjico. Sestanka so se udeležili vsi kroparski pionirji. Vodili so ga partizani Vilko in Ivka Kržnar iz Lipnice, Marko Gosar iz Kropo ter takratna sekretarka ZMS v Kropi Rezika Lazar. Takrat je bil izvoljen za komandanta odreda Ivo Kržišnik, za komisarja pa Lovro Rešek. Od takrat je bilo delo pionirjev še bolj organizirano, izvajali so tudi večje sabotažne akcije.

Štab pionirskega odreda »Jelovica« je imel zvezo s pionirskim odredom »Ratitovec« iz Zeleznikov. Skupni sestanek so organizirali na Jamniku. Tesno so bili povezani z organizacijo ZMS — delali so po njenih navodilih in se udeleževali študijskih sestankov.

SPOMINI TAKRATNIH PIONIRJEV

Janez Zupan — Čačmanov, rojen 10. 6. 1931 v Kropi, umetni kovač: »Pozimi 1942/43 so k nam prihajali partizani poslušati radijska poročila, ker je brat Lenart imel skrit radijski aparat in je stalno poslušal poročila iz Moskve in Londona. Spomladi sem jim pa jaz pričel nositi poročila v karavlo v Kroparski gori. Vsa naša družina je delala za partizane. V partizane sta šla brata Nace in Joža ter sestra Katarina, ki je bila na koncu ujeta, brat Lenart pa ustreljen v Begunjah. Mama, sestra Micka in Helena in jaz pa smo delali v Kropi za partizane. Spominjam se, da je sestra Micka (1928) hodila v Radovljico po zdravila na recepte, ki jih je napisal partizanski zdravnik Štangl. Ker naša hiša stoji na zgornjem koncu kroparske kotline, so partizani prišli v našo hišo vsak dan, med njimi je bilo tudi več ranjenih in bolnih, ki so se v naši hiši zdravili. Mama jim je kuhala.

Aprila 1943 sem sodeloval v akciji, ko so partizani razbili že drugo kinoaparaturu v Kropi. Prvo so z avtomobilom vred zažgali pred Jarmovim klancem 13. 6. 1942. Dne 18. aprila 1943 zjutraj so me partizani poklicali, da naj grem z njim na stražo. Ker so partizani zvedeli, da bodo tega dne Nemci pripeljali nemške propagandne filme iz Radovljice v Kropo, so postavili dve zasedi. Prva zaseda je bila nad kamniškim mostom, na robu brezoviškega polja. Ta zaseda je imela nalogo, zavrniti nemško patruljo iz Kamne gorice, ki je prihajala v Kropo vsakokrat, ko so predvajali nemški film. Druga zaseda je bila v Kropi na Jami. Tam so bili partizani: Blaž Ostrovrhar, Tomo, Mali, Miloš. Poslali so me pred Jarma gledat, kdaj bodo pripeljali film. Spominjam se, da sem jim v zasedo prinesel hrano, ki jo je pripravila mama. Ta zaseda je prišla potem v vas in na »Srednjem Mlinu« razbila aparaturo. Zaseda pri mostu pa je napadla orožniško patruljo. Takrat sta bila ustreljena dva orožnika. Zvečer je izvidniško letalo »Lojzek« krožilo nad kroparsko goro in obstreljevalo s svetlečimi krogli. Naslednje jutro so Nemci pri mostu ustrelili deset talcev, njim v spomin stoji danes spomenik na križišču ob kamniškem mostu. Za zaščito pri streljanju talcev so Nemci zažgali gozd nad kamnolomom. Še nekaj dni je gorelo na pobočju ker nihče ni upal gasiti.

Sodeloval sem v akciji pri miniranju železniške postaje v Otočah. Akcijo je izvršila enota VDV (Vojska državne varnosti) pod vodstvom tovariša Metoda. Spominjam se še Ivana Reška iz Kamne gorice, Toneta Staroverskega, Rudija Finžgarja in Branka. Mene so poslali naprej v izvidnico. Šli smo čez Hrib, Brezovico in Sr. Dobrovo do Otoč. Partizani so počakali za vasjo, jaz pa sem odšel na postajo ogledovat. Ko sem kukal na postaji skozi okence, kjer se kupuje vozni listki, da bi videl kakšen položaj je v uradu, me je postajanačelnik vprašal, kam potujem. Jaz sem se delal, da iščem denar po žepih, nato pa sem hitro ušel. Počakal sem še, da je nemška patrulja izginila za ovinek proti Globokemu. Partizanom sem poročal, kakšen je položaj. Nato so štirje partizani odšli na postajo, izgnali ljudi iz poslopja in ga zaminirali. Izpred Kocjanove hiše pri cerkvi smo se gledali, kako je postaja zletela v zrak, in se hitro umaknili.

Hodil sem v partizansko šolo. Učila me je Majda Lazar. Sodeloval sem pri pionirskih akcijah, ko smo zbirali hrano za partizane in nosili pošto in ko smo pobirali s telefonskih drogov žico od Kroke do Kamne gorice, ki je bila namenjena za telefonsko omrežje na osvobojenem Primorskem.

Lovro Rešek, rojen 1. 1931 v Kropi 65, stanuje v Ljubljani, Hrvatski trg 2. »Na sestanku v Močilah sem bil izvoljen za komisarja pionirskega odreda »Jelovica«, komandant pa je bil Ivo Kržišnik. Delali smo po navodilih ZMS, krajevnega odbora OF in partizanskih edinic. Sestankov pionirskega odreda se je udeleževala sekretarka Katarina Potočnik, pozneje, ko je ona odšla

v partizane, pa Rezika Lazar. Posebno dobro se spominjam sestanka v farovškem hlevu, ki je bil tistega dne, ko je gorel Jamnik (27. 2. 1944). Sestanka se je udeležila Katarina in se ga tudi ona spominja v zvezi s požigom Jamnika.

Kot komisar sem dobil nalogo, naj se povežemo s pionirji iz Zeleznikov. Sestanek je bil na Janiku. Med železniškimi pionirji se spominjam Zumrovega fanta. S pionirji iz Kamne gorice mi ni uspelo vzpostaviti zveze.

Meni so partizani prinesli domov pošto, da so jo pionirji raznašali po vaseh: brat Janez jo je nosil v Kamno gorico, ker smo imeli tam sorodnike, Damijan Hafner pa na Jamnik in Češnjico. Pionirji smo sodelovali na mitingu v čast Rdeče armade, ki so ga organizirali partizani in mladina v Kropi jeseni 1944.

Sodeloval sem v partizanski akciji, ko so minirali progo in zaplenili blago v otoški tovarni. Ne spominjam se, kdaj je to bilo, le to vem, da so partizani poslali mene v izvidnico. Šel sem s kanglico »po mleko« v Otoče. Pod otoškimi skalami sem opazil nemško zasedo. Opozoril sem partizane, da so Nemce obšli in napadli ter jih poglani čez Savo. Nato so minirali progo in pobrali v otoški tovarni blago.

Pomladi 1945 smo pionirji pobrali žico po telefonskih drogih od Kroke do Podnarta in Kamne gorice. Kolobarje žice smo nato znošili na farovski hlev, namenjena je bila v Cerkljo. Vendar pa je zaradi pomladanske ofenzive žica verjetno ostala na hlevu.

Belogardisti so gotovo poznali imena najbolj delovnih pionirjev v Kropi. Ko sem nekoč prihajal s Sr. Dobrave v Lipnico, so me pri tovarni ustavili beli. Vprašali so me, kako se pišem. Nato so me gnali tam pod cesto in me pretepili. Pionirji smo zbirali sanitetne potrebščine in papir za tehniko. Kadar je kdo šel v Radovljico ali v Kranj, se je ustavil v lekarni ali knjigarni. Vselej smo dobili le po en povoj ali gazo in nekaj papirja. Vsak teden smo oddali nabrane stvari partizanom.

Andrej Resman, roj. leta 1930, ključavničarski mojster v Kropi. »Ko smo se otroci igrali vojsko, smo delali bajte po gozdovih nad Kropo. Pozneje so nas partizani mobilizirali, da smo nosili deske iz Lipniške žage čez Stočje, pod Čutovim lazom in skozi Farovski laz v kroparsko goro za gradnjo karavle.

Nekoč nas je precej pionirjev neslo iz Kroke od gospodarske komisije meso in krompir za partizansko brigado na Vodice. Nahrbtnik je bil tako težak, da ga danes ne bi upal več prnesti na Jelovico. Takrat sem bil več po gozdovih kot doma. Samo uši, ki sem jih dobil po karavlah, so mi morali doma preganjati.

Udeležil sem se omenjenih sestankov za kapelico in v Močilah. Leta 1944 sem več mesecev prenašal pošto izpod Gregorčeve skale v kurirsko karavlo v graben pod Kolombrdom. Udeležil sem se akcije za pobiranje telefonske žice od kamniškega mosta proti Kropi, Kamni gorici in Podnartu. Pionirska zaseda z dvema puškama je bila postavljena na Brezoviški skali.

Janez Lazar, roj. 28. 8. 1928 v Kropi 28, strojni tehnik, Kropa 99: »Leta 1941 sem dokončal 5 razred osnovne šole. Ob kapitulaciji jugoslovanske vojske in prvih vesteh o partizanih so domačini mnogo o tem razpravljali, mi otroci pa smo razgovorom prisluškovali. Naši bujni domišljiji so kmalu sledila dejanja. Pričeli smo izdelovati lesene pištole, puške, municijo in brzostrelke. Fantje smo se razdelili v dve vojski, v »Rezkin« in »Pekovo«. Tereni za vojskovanje so segali z levega brega Kroke na desni breg, od Stočja do Kroparske gore. V gozdu smo imeli postavljene bajte, kjer je bilo zbirališče. Zbirali smo deske in jih nosili v gozd, kjer smo nameravali postaviti kočjo. Pri tem smo večkrat srečali partizane. Kmalu smo si postali prijatelji, posebno ko sta odšla poleti 1942 v partizane

Nadaljevanje na 6. strani

Fotografija z vprašajem

Kdo so fantje, ki so se postrojili pred kmečko domačijo? Po titovkah bi se dalo ugotoviti, da je fotografija nastala po kapitulaciji Italije, le uniforme so še dokaj različne — od civilnih oblik do nemških, italijanskih in angleških uniform. Morda se bo med našimi bralci našel kdo, ki ve kaj več o kraju, času in okolju nastanka te fotografije?

Pisma uredništvu

Lahko bi bilo drugače!

Gospodinja sem, mati dveh otrok, zaposlena kot delavka že več kot 22 let, borka od oktobra 1943 in 50 odst. invalid; pa tudi naročnica našega časnika. Trenutno sem na zdravljenju v Rogaški Slatini, časa za premišljevanje je dovolj, in tako vam pišem pismo. Zelela bi, da ga objavite!

Doma sem iz majhne hribovske vasice Koprivnik nad Sovodnjem v Poljanski dolini. Ta vas je dobro znana borcem iz Vojkove, Prešernove in Gradnikove brigade ter drugim udeležencem narodnoosvobodilnega boja, ki so se med vojno tod zadrževali. Naši hiši so po domače rekli pri Brencetovih in smo bili vsi vključeni v osvobodilno gibanje.

Kakor sem vam že povedala, se zdravim v Rogaški Slatini; da moram vse stroke sama plačati, pa verjetno sami dobro veste. Dnevna oskrbina stane 5.500 starih dinarjev. To je vse prav in se vsem, ki so mi to zdravljenje omogočili, lepo zahvaljujem. Razumem tudi, da so zdravstvene usluge drage in da naše socialno zavarovanje ni denarja. Vem pa tudi, da je še mnogo ljudi, ki so potrebni zdravljenja, a si ga zaradi pomanjkanja denarja ne morejo privoščiti — v Rogaški Slatini pa je več kot polovica tujcev... Vidite, to pa ni prav in to me boli!

Vas lepo pozdravljam!

DANICA FRAS
Gorenja vas 151
nad Škofjo Loko

Zakaj smo izjema?

Vse brigade imajo svoj domicil, le naša, 14. ga še nima. Mislim, da ga je zaslužila, saj je skoraj dve leti branila zibelko partizanstva in glavni štab z vsemi oddelki in mistijami.

Minilo je že 24 let, kar se nismo videli. Leta tečejo, staramo se, kmalu bo vse skupaj zares samo še zgodovina. Lani v Metliki smo se sicer zbrali, naša brigada je imela svoj prostor, toda bili smo samo — štirje.

Kaj mislite tovariši, ali se ne bi nekje v Beli krajini sestali?

Branko Soba-Boris, Zdole 30,
pošta Krško ob Savi

Pridite v Gaberje

Odbor gorjanskega bataljona tudi v tem letu pripravlja veliko srečanje borcev in aktivistov, to pot v Gaberju pod Gorjanci. Dne 6. julija se bo v Gaberju zbrala domala vsa podgorjanska mladina v želji, da v svoji sredi pozdravi nekdanje borce ter aktiviste in da jim pripravi prijetno ter prišerno srečanje. Da uspeh teh prizadevanj ne bi izostal, vse večje šole kot so Stopiče, Brusnice, Šentjernej in Kostanjevica že dalj časa pridno vadijo z osnovnošolsko in izvenšolsko mladino in se pripravljajo na izvedbo kulturnega programa, ki bo vseboval zborovske pesmi, zborne in solo recitacije, folklorne nastope in pod. Tudi Odred gorjanskih tabornikov, nad katerimi je Odbor gorjanskega bataljona v pretečenem letu prevzel pokroviteljstvo, pridno pripravlja svoj program.

Seveda pa tudi vaščani Gaberja nočejo zaostajati. Vse več je delovnih skupin, ki se trudijo, da bi vas in okolica dobila vse lepši izgled. S pomočjo sredstev občine, krajevne skupnosti, Odbora GB predvsem pa prostovoljnega dela se že ureja cesta Gaberje — Brusnice, ceste in poti v naselju, odstranjujejo se na pol porušeni objekti, šola dobiva povsem novo podobo, pripravlja se prireditveni prostor in drugo skratka, vse se zelo zavzeto pripravlja, da bi bilo to srečanje podgorjanske mladine ter domačinov z njihovimi borci ter aktivisti iz časov NOB kar najbolj toplo in prišerno.

Tone Valentinčič

„TV 15“ na tretjem mestu

V Blagovico sem bil namenjen slikat spomenik padlim borcem, ki stoji na majhnem vrtičku ob avtobusni postaji, prav pred pošto. Pred uradom je stal tačas poštar Janez Rakovec in pričela sva se pogovarjati o marsičem.

Povedal mi je, da raznaša pošto v 26 vasi, od Limbarske gore do Ratitovca. To je za okoli 200 hiš. Če računamo, da so vasi in tudi hiše precej raztresene, je to kar težavno delo. Poleti se vozi okoli z mopedom, dokler gre, potem pa pešaki. Pozimi je drugače, ko je treba povsod peš.

Vprašal sem ga, kdaj ga ljudje najteže pričakujejo. Odgovoril mi je, da tedaj, ko raznaša pokojnino ali druge denarne pošiljke, saj na njegovem območju živi okoli 100 upokojencev. Na vprašanje, katere časopise ljudje najraje bere, je odgovoril, da »Kmečki glas«, ki ga vsak teden razdeli okoli 100 izvodov. Temu sledi 35 izvodov »Nedejskega dnevnika«, 34 »TV 15«, nato 15 izvodov »Dela«, 13 TT itd.

Potem je pripovedoval, kako ga ljudje kličejo, kar poštar Janez, kako so ga navadno veselili, ko pride k hiši in kako dobri so ljudje v teh krajih.

BRANKO BLENKUS

Popravek (Gorenja Trebuša)

V prispevku Franca Podgornika »POZABLJENA GORENJA TREBUŠA«, ki smo ga objavili 21. maja, je tiskarski škrat zagrešil dve bistveni napaki: V Gorenji Trebuši je delovala bolnišnica Pavle in ne Franja, kot je bilo zapisano v »TV 15«; tretji odstavek pa se pravilno glasi: Od 115 hiš je razsvetljenih 19 ali 16 odst., drugih 84 odst. pa ima še vedno petrolejsko razsvetljavo.

Avtorju in prizadetim se opravičujemo.

Uredništvo

Pripoveduje: O. Križanovski-Igor

Piše: Mile Pavlin

Pogovor s črnogledim humoristom

Ugotovil sem, da ni še nikoli nihče fotografiral našega bataljona. Zato sem se začel zanimati za kak fotoaparat. Andrejček me je nadrl in mi nato povedal, kako je bilo pri njih z nekim fotoaparatom, zaplenjenim Italijanom leta 1943. Kar sedem lastnikov tega aparata je drug za drugim padlo, zadnji lastnik pa ga je pustil v neki lopi med steljo — ter ostal živ.

Pozanimal sem se tudi, če imajo kakega konja, da bi nosil mojo kulturniško kramo. Takoj sem zvedel, da so imeli nekoč staro konjsko kost, ki jim je delala nepopisno zgago in so se vsi oddahnili, ko je ta kost pred Stično dezertirala k domobrancem.

V svoji kulturniški vnemi sem namreč skušal takoj organizirati razne mitinge in drugo. Začel sem zbirati pevce in druge umetnike. Komandant Ciril me je pisano gledal. Pozneje mi je zaupal, da je mislil, da zbiram bombaše. Nazadnje pa mi je odločno povedal, da smo jurišni bataljon in da za take reči pri nas ni časa. Pogodila sva se in komandant je dovolil pevske vaje in druge reči. Kaj kmalu se je tudi smejal, posebno še, ko je videl veselost med borci.

V bataljonu smo imeli tri čete, tretja je bila sestavljena iz državljanih SZ. Ta četa je veljala za zelo disciplinirano, njeni borci so prišli v našo vojsko po različnih poteh, vsak je nosil s seboj pisano življenjsko pot. Uspelo mi je v zelo kratkem času to togo disciplino razkrojiti in vpeljati »familiarnost«.

Nikoli se pred njimi nisem izdal, da sem dejansko njihov rojak, le to so slišali, da znam ruski. Z njimi sem se velikokrat pogovarjal, v njihovi četi sem se največ zadrževal in z njimi tudi prišel prvi v Ljubljano. V pogovorih so mi velikokrat zaupali, kako jih skrbi, kaj bo, ko se vrnejo. Zavidali so nam, da se nam tega ni treba bati. Poleg tega jih je skrbelo, kaj je z njihovimi svojci. Najhuje so se bali, da jih ne bi zaradi tega, ker so se pustili ujeti, smatrali za izmečke. Pri nas je bilo vse drugače. Čeprav je bil kdo prej domobranec, pa je prišel k nam in se izkazal v boju, smo ga sprejeli kot svojega in hitro pozabili na njegovo preteklost. Komisar Andrej je bil ljubljene ruske čete, od njenih borcev se je nekaj malega naučil ruski in je poskušal govoriti z njimi v njihovem materinskem jeziku. Nekateri so mu očitali, da ima raje Ruse kot naše. Ne vem, zakaj jih je imel tako rad, morda je podzvestno občudil do njih sočutje zaradi njihove težke usode in negotove prihodnosti.

Vsega skupaj smo imeli v bataljonu 36 sovjetskih državljanih. Med njimi sta samo dva zagrešila izgrede, dokler sem bil jaz v bataljonu. Kakor dve slovenski četi je tudi »ruska« imela svojo pesem; peli so »Dunjo« in »Katjušo«.

Ob sožitju z ljudmi, kakršni so bili v našem bataljonu, sem popolnoma pozabil na nevarnost ob piskanju krogel. Paničar v taki družini nisi mogel postati, ko si jih videl, kako brezbrizni so do nevarnosti. Nekega dne je prišla skoraj do Uršnih sel domobrantska patrulja. Med hišami je že začelo pokati in zvižgati. Bil sem pripravljen na »strateški umik«. Pravkar sem se pogovarjal s komandantom Cirilom, kaj je treba napraviti. Toda Ciril je samo zamahnil z roko in dejal, da imamo patrulje »zunaj« in da se torej ni treba ničesar bati. Pri tem si je počasi pripenjal pas. V šali mi je tudi dejal, da imam zdaj čas za kulturni nastop. Tudi vaščani, ki so vedeli, da je jurišni bataljon v vasi, se niso dosti zmenili za streljanje in so mirno delali naprej.

Tedaj pa je prenehalo pokati, pred štab je pritekla vsa zadihana naša patrulja in vodja je raportiral, da so z domobranci opravili. Sele po vojni sem zvedel, kako so me skušali preizkusiti, če sem strahopetec. Z 2. četo so me poslali k Novemu mestu, kjer so imeli domobranci stalno zasedo. Komandant je skrivaj naročil komandirju, naj pazi name, da se kot stari borec iz zaledja ne bi ustrašil in med prvimi streli pobegnil. To bi bila namreč ne samo zame, ampak tudi za bataljon nepopisna sramota.

Zgodilo se je, da sem tako neumno in vztrajno silil naprej, da bi me bili skoraj ubili in so me morali vleči nazaj — ker sem se v zelo kratkem času temeljito nalezal brezbriznosti jurišačev in njihovega prezirjanja nevarnosti.

Vsak dan smo poslušali radio, ki je poročal o novih zmagah. Postajali smo vedno bolj nestrpni, kaj še čakamo, zakaj ne gremo proti Ljubljani. Trikrat sem osebno šel sitnari v divizijski štab, vmes pa sem pripovedoval, kako organiziram v bataljonu kulturno življenje. Toda v divizijskem štabu spet niso pokazali razumevanja za to zvrst dejavnosti in so me zavrnili, češ da naša enota ni teater, ampak jurišni bataljon. Končno pa sem jih pripravil do tega, da so obljubili, da pridejo na naš kulturni program. Prišel je sam Janez Hribar, divizijski komandant. Poslušal je naše petje in recitacije ter se čudil, ko je videl toliko veselja v borcih, na smrt utrujenih od neprestanih bojov. Tedaj sem doživel tudi prvo priznanje za svoje delo. Še bolj pa se je čudil, ko so prišle na mizo razne dobrote. Sprva me je obsodil, da sem se lotil žicanja, potem pa sem mu povedal, da so nas domačini pogostili.

Mimogrede je tudi povedal, da bo v nekaj dneh marsikaj novega in da bomo morali pošteno pljunuti v roke. Vedeli smo, kaj to pomeni, in borci so začeli na ves glas vriskati.

Dne 25. aprila 1945 je naša divizija odšla z Uršnih sel proti Starihim žagam, nato pa mimo Podturna na Stari log. Naš bataljon je bil pri štabu. Nato smo šli takoj naprej do Broda na Kolpi, kamor smo prispeli na smrt utrujeni. Naš bataljon se je ustavil v Pirčah, kjer je bila doma moja žena. Ob tej priložnosti sem se seznanil s svojo taščo in takoj izkoristil to zvezo, da je naš bataljon dobil dobro hrano in najljepša stanovanja.

Iz Broda smo odšli v Čabar, od tam pa v Gotenico. Medtem so naši zavzeli Kočevje in Ribnico. Zato smo vkorakali v Ribnico, ko je bilo že vse opravljeno. Potem smo nadaljevali pohod v Velike Lašče, kjer smo ostali ves dan.

Menda ni treba povedati, da smo vso to pot opravili brez enega samega strela. Zato so počasi naši fantje začeli »pozabljati« odvečne bombe in strelivo po hišah in ležiščih. Hrane je bilo dovolj, vseposod so nas kot osvoboditelje gostili, pa tudi napajali. Resna skrb, ki nas je morila, je bila, da se ga ne bi kdo preveč nabral. Nikakor ni smo uspeli dohiti sovražnika.

Priložnost, da se izkažem v boju, se mi je ponudila šele v Lavrici. Iz Velikih Lašč so me poslali v eno izmed čet, da bi zavzel Lavrico. Ponoči smo se po tihotapsko bližali vasi in bunkerjem. Vse je bilo prazno, sredi vasi pa so v neki hiši gorele luči. S prsti na petelinah brzostrelki in z odprtimi varovalkami na bombah smo hišo tesno obkolili, nato za začeli tolči po vratih. Brž nam je s tresočimi se rokami odprla vrata star mož v dolgih spodnjih hlačah. Za njim so stali tri pomanjkljivo oblečene deklice. Mož je mislil, da smo Nemci ali domobranci, zato je bil ves preplašen. Ko je ugotovil, kdo smo, je začel jokati od veselja. Povabili so nas v hišo; vsa četa se je nagnetla tja. Kuhali so nam kavo, postregli s keksi, na katere smo bili že zdavnaj pozabili, tudi žganja ni manjkalo. Zapeli smo in dekleta so nas kar po vrsti objemala. Miha se je trikrat postavil v vrsto.

Se nadaljuje

LJUBLJANA

PRIPOROČAMO VAM IZLETE:

3. julija:

dvodnevni izlet z ogledom TIROLSKE in DOLOMITOV — Spital, Lienz, Cortina d'Ampezzo, Falzarego, Campolongo, Brixen, Brenner, Innsbruck, Landeck, Merano.

4. julija:

enodnevni izlet na GOSPO SVETO in VISARJE — Celovec, Osojsko jezero, Trbiž.

4. julija:

dvodnevni izlet po AVSTRIJI — Celovec, Spittal, Katschenberg, Salzburg do jezera Wolfgang, po alpski cesti do Grossglocknerja, Heiligenblut, Beljak, Trbiž, Ljubljana.

4. julija:

tridnevni izlet na Dunaj in Budimpešto — Graz, Dunaj, Budimpešta, Blatno jezero, Maribor, Ljubljana.

5. julija:

sedem dnevno potovanje na POLJSKO — VELEHRAD in CZESTOHOVO — Dunaj, Brno, Velehrad, Český Tešín, Krakow, Warszawa, Czestochovo, Praga.

10. julija in 26. julija:

21-dnevno potovanje po deželi tisočernih jezer na FINSKO — Dunaj, Praga, Berlin, Hamburg, København, Göteborg, Oslo, Stockholm, Helsinki, Ljubljana.

19. julija:

štiridnevni izlet v Švico — Milano, Chamonix, Geneve, Bern,

Luzern, Liechtenstein, Innsbruck, Lienz.

19. julija:

štiri dnevni izlet po Avstriji, Nemčiji in Italiji — ob Dravi na Salzburško in po avtocesti v München (Dachau), mimo Starnberskega jezera, v Garmisch-Partenkirchen, z gorsko železnico na najvišji vrh v Nemčiji Zugspitze, Brenner, Toblach, Cortina d'Ampezzo po Karnijski dolini v Trbiž.

20. julija:

dvodnevni izlet v SALZKAM-MERGUT — Beljak, Katschberg, Salzburg, St. Wolfgang, Lienz, Celovec, Ljubljana.

21. julija:

dvodnevni WEEKEND v BUDIMPEŠTO in na BLATNO JEZERO — Čakovec, Siofok, Balaton, Budimpešta, Tihany, Nagykanniza, Maribor, Ljubljana.

4. avgusta:

vabimo čebelarje na štiridnevno strokovno ekskurzijo v München.

9. septembra:

13-dnevno potovanje v ŠPANIJO — na ogled frizerskega tekmovanja v Madridu. Potovanje organizira Klub frizerjev Ljubljana v tehnični izvedbi podjetja SAP — Ljubljana.

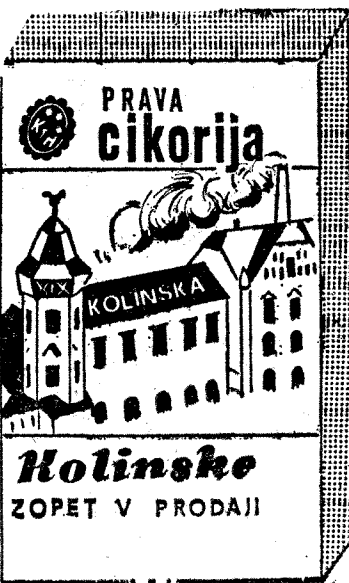
ZAHTEVAJTE PROGRAM IN INFORMACIJE V NAŠI POSLOVALNICI — Titova c. 38, tel. 314-922, 315-342.

TOSAMA

tovarna sanitetnega materiala

Domžale

ČESTITA DELOVNIM LJUDM, POSLOVNIM PRIJATELJEM, PREDVSEM PA VSEM TISTIM, KI SO SE BOJEVALI ZA NAŠO SVOBODO — OB DNEVU BORCA, 4. JULIJU.

Kroparski pionirji med NOB

Nadaljevanje s 4. strani

dva iz naše vojske: Tone in Francelj Staroverski. Nosili smo jim hrano. Nekoč so nam zaupali zelo pomembno nalogo: za partizansko karavlo smo morali nanositi plehe iz lipniške žage v Kroparsko goro. Delo, ki smo ga opravili, ni bilo lahko. Skrivoma smo vzeli na žagi ploho in ga nesli po Natovem robu v laz in nad Perčevim lazom v Mel. Sredi gore smo morali plohe odložiti, ker so jih od tam naprej partizani sami nesli. Zelo smo bili ponosni, da so nam partizani zaupali. Navduševali smo se, ko so partizani sredi noči, po uspehi akcij peli sredi Kroke. Kadar pa so v vas prihrumeli Nemci na kamionih, smo takoj vedeli, da bo hajka na partizane. Skrbelo nas je, ali se bodo mogli partizani pravočasno umakniti. Kmalu smo jih začeli obveščati o prihodu Nemcev.

V jeseni 1943 je sklicala partizanka Stana Potočnik — Jarmova v grabnu za kapelico vse kroparske otroke. Obe vojski je pomirila, od takrat se nismo več napadli kot sovražniki, temveč smo začeli skupne akcije proti okupatorju. V začetku otroške, kasneje pa čisto vojaške. Opisal bom nekaj takih akcij:

V septembru 1943 smo šli v Radovljico: moj brat Tomaž, Ivo Kržišnik, Andrej Ažman in jaz. Za Grajskim dvorom smo prerezali vse štiri gume na nemškem osebnem avtomobilu. To smo opravili s ostrimi, v vigencih izdelanimi noži. Delo je moralo biti opravljeno zelo hitro in spretno, saj so ves čas hodili mimo Nemci v uniformah.

Isti dan smo se stopili s mladino, ki je igrala v godbi »Hitlerjugenda«. Od tam smo zbežali proti domu. Ko smo gledali na železniško postajo čez most, smo opazili, da nemški vojak naklada neke zabojne na vozice, opasane z naboji pa je odložil. Drug za drugim smo smuknili na postajo, izpraznili vsak po eno nabojnico, nabojne vtaknili v žep in se hitro umaknili. V Kamni gorici smo se ustavili v gostilni pri Kalanu. Ker smo bili zelo željni, smo naročili »graharke«. Sedeli smo pri peči in čakali na postrežbo. V sobi so bili tudi nemški žandarji iz postojanke, nahrbtnike pa so imeli v veži. Andrej je šel iz sobe in opazil nahrbtnike. Ni vedel, kako bi Nemcem škodoval. Vedel je, da jih vzeti ne morejo, ker bi to takoj opazili, pa je z nožem porezal vse jermene. Ker so bila tla prevročna, smo ušli, še preden so nam utegnili postreči.

Leta 1943 sem postal poštar, ker je dotedanji poštar »Minar« zbolel. Vsak dan sem šel v Podnart na poštni urad, ker je bil urad v Kropi ukinjen zaradi partizanskega napada. Pošto sem potem raznašal po Kropi po hišah, včasih pa tudi na Česnjici, v Rovtahu, na Dobravi in Jamniku. Po nalogu partizana Vinka Smitka sem večkrat nesel tudi partizansko pošto čez Savo v smrekov gozd v Gobovce ali v Bistrico v gostilno Potočnik. V začetku leta 1944 pa sem pričel prenašati obveščevalna poročila, ki sem jih dobil pri postajenačelniku Cvelfu, pri šiviljah, včasih pri orožniku Mehmedinoviću, pri kretničarjih ali v trgovini na Festengi. To so bila poročila o nemških transportih ter o nemškem gibanju. Pisma sem pomešal med ostalo pošto, jih žigosal in nato oddal obveščevalcu — partizanu Tonetu Bukovcu. Včasih me je že čakal nad brezovsko potjo, včasih pa je prišel domov po njo.

Pred Nemci in belogardisti, ki so hodili na poštne urade, sem se delal hladnokrvnega in mirnega. V mislih pa sem vedno imel pripravljen zagovor za primer, če bi me preiskali. Dne 10. januarja 1945 so me pred Matičkovim mlinom res prijeli belogardisti iz postojanke na Brezjah. Prišli so iz Lipnice in me odvlekli nazaj na poštne urad v Podnart. Pregledali so vso pošto in dobili Cvelfovo obveščevalno poročilo in še šest pisem za partizane. Izgovoril sem se, da mi je pošto dal neki železničar, ki se je pripeljal zjutraj s tovornim vlakom. Odpeljali so

me v postojanko na Brezje, me zasliševali pozno v noč še več dni zaporedoma. Peti dan sem naredil načrt, kako bom pobegnil. V mraku se mi je načrt posrečil. Splezal sem čez visok zid, ki je obdajal postojanko, in se nato usmeril po visokem snegu proti Kropi. Med potjo sem srečal še četo belogardistov, ki je prihajala iz Kranja. Sreča, da me niso poznali, da sem se jim lahko zlagal, ko so me vprašali, kam grem tako pozno. Domov sem prišel zelo utrujen. Takoj sem sporočil partizanom, da bodo belogardisti verjetno prišli za menoj. Zgodaj zjutraj so partizani naredili zasado za Miklavžem do Stočja. Belčki so res prišli z vozovi. Ko so jih partizani napadli, so se z vozovi komaj zasukali in zbežali. Takrat sem odšel v partizane. Dodelili so me v Bazoviško brigado. Doživel sem veliko pomladansko ofenzivo in 1. maja sem z brigado vkrakal v Trst.

Povedal sem le majhen del dogodkov, ki sem jih doživel med vojno. Nekaj jih je že šlo v pozabo. Za delo med NOB sem bil odlikovan.

Tone Zupan — Honžov, roj. 1928 v Kropi 5.

»Med mnogimi pionirskimi akcijami, ki sem se jih udeležil, je bila zame najbolj napeta, ko sem pripeljal partizanko Stano izpod Dobroče v Kropo:

Med vojno sem služil pri Jarmovih v Kropi kot pastir. Za pravega hlapca sem bil še premalad in preslab. Pri Jarmovih ni bilo od otrok nobeden doma, zato sem jim jaz moral pomagati. V septembru 1944 so dobili sporočilo po kurirjih, da je Stana, ki je bila kot partizanka na oni strani Save pod Dobročo, potrebna zdravniške nege. Od dolgotrajne hoje v premočenih škornjih je dobila žulj, ki se ji je zastupil. Noga je tako zatekla, da so ji morali razrezati škorenj. Rada bi prišla domov na zdravljenje, naj pridemo ponjo.

S Stanino mammo sva šla na pot. Vpregla sva konja v lojtrski voz in se domenila, kako bova govorila, če naju primejo sovražniki. Stano sva dobila v Lešah. Preoblekla se je v civilno obleko, se našminkala in globoko poveznila klobuk, da je ne bi kdo spoznal. Partizansko obleko in orožje smo skrili pod sedež. Vedeli smo, da tvegamo življenje, saj so Nemci s plakati grozili, da bo vsak, ki ga bodo dobili z orožjem, na mestu ustreljen.

Mračilo se je že, ko smo prišli v Podnart do mostu. Na srečo je bil takrat na straži orožnik Mehmedinović »Pašan«, ki je sodeloval s partizani. Odprl nama je prehod čez most. Mimo postojanke sem vozil bolj počasi, nato sem pa pognal, da nikoli še nisem prišel tako hitro iz Podnarta v Kropo. Stana se je kmalu pozdravila in šla nazaj k partizanom.

Srečko Paul, 11. 5. 1933 iz Kroke »Bil sem najboljši prijatelj Janeza in Tomaža Lazarja. Janez mi je vse zaupal, ker sem bil stalno v njihovi vojski. Z njimi sem nosil deske za karavlo, šel s fračami napadat vlak, nesel na Vodice hrano za brigado itd. Janez mi je tudi zaupal, da je pri njih doma ranjen partizan.

V januarju 1944 leta, po napadu na postojanko v Kamni gorici, so mene in Andreja Resmana poslali partizani, naj greva 100 metrov pred njimi v Kamno gorico. Šla sva po cesti s kanglecama v rokah, da bi se lahko izgovorila, če bi naletela na nemško patrolo. Partizani pa so šli ob robu gozda. Od partizanov se spominjam Toneta in Franceja Staroverskega ter Rudija Finžgarja. V Kamni gorici smo šli na dvorišče sedanega zavoda, kjer sta bila pokopana dva partizana iz Kopra: Janez Vidic in Tine Staroverski, ki sta padla ob napadu na postojanko. Na grobova so prižgali sveče in izstrelili salve. Nato smo se razšli.

Spominjam se, da so mene in Tomaža Lazarja partizani poslali iz karavle nad Kovačevim lazom poizvedovat proti Jamniku, ker so zvedeli, da Nemci prodirajo iz Nemilj, Dali so nama tudi pištolo. Prišla sva do Petelinjovca, ko sva zaslišala streljanje za jamniško cerkvijo. To sva takoj sporočila. Partizani so se nato odpravili iz

karavle, morda v napad ali pa v zaklon.

Poleti 1944 mi je bilo ukazano, naj se oglasim v Otočah pri Kovaču. Tam sem dobil nalogo, naj njihovega sina odpeljem prek Save, železnice in Nemcev na Dobravo. Pod plaščem sem nosil njegovo nemško brzostrelko. Srečno sva prispela na cilj.

Na sestanku v Močilah sem bil izvoljen za zastavonošo. Ob tej priliki sem dobil slovensko zastavo z napisom »Pionirski odred Jelovica«. Zastavo sem shranil v posteljo pod žimnico. Ko so belogardisti delali po Kropi preiskave, sem jo vrgel skozi okno v sneg in jo zakopal. Po nekaj dneh sem jo izkopal, toda bila je vsa razmazana, ker je bilo blago doma porjavljeno in je puščalo barvo. Bil sem zelo žalosten. Spominjam se, da sem prinesel zastavo na Srednji mlin, kadar so imeli partizani miting, pionirji pa smo sodelovali s skeči in deklamacijami. Zastavo sem hranil pri nas do konca vojne; takrat sem jo oddal v šolo.

Največ dela pa sem imel s partizansko pošto. Mama je pletla po naročilu, jaz pa sem pletenje moral nositi okrog. Pri tem poslu sem imel vedno pri sebi razna pisma, ki sem jih oddajal po naročilu partizanom na Jesenicah, v Radovljici ali v Kranju. Največkrat sem nesel za Janino in Tatjano v Kranj, v Stražišče na Cegenco, v Inteks, v Kranj k Bučarju in Jahaču. Šele čez nekaj časa sem zvedel, v kakšni nevarnosti sem bil. Pri Jahaču so namreč imeli enega sina v partizanih, drugega pri belogardistih. V gostilni je bilo vedno dosti Nemcev in belčkov. Ko sem prinesel pismo, me je oče zaklenil za dve uri v klet. Izročil mi je cigarete, hrano in drugo, nato me je skrivaj spustil. Nekoč mi je naročil, naj sinu povem, naj pride. Ker se mi je zdelo sumljivo, sem to sporočilo povedal drugim partizanom, pa je bilo že prepozno. Jahačev je pobegnil k belim. Drugič sem ga zagledal v belogardistični uniformi v Kranju, pa me na srečo ni izdal.

Hodil sem v partizansko šolo. Učil me je Fraprotnik Joža — Jočo. Spominjam se pionirskih sestankov in partizanske Brede, ki je večkrat vodila sestanke. Sodeloval sem v pionirski akciji pri nabiranju žice za telefonsko napeljavo. Razdeljeni smo bili v tri skupine: prva je imela nalogo, da odvijajo žico in jo sname z drog, druga je žico navijala v kolobarje, tretja pa je stala v zasadi na stražarskih mestih. Ker sem dobro plezal, sem bil dodeljen v prvo skupino. Pri delu sem se na izolirnem lončku močno urezal in so me premestili na stražarsko mesto h Kržišniku Ivu, ki je stal na brezovski skali s pravo puško v rokah. Dogovorjeni smo bili, da bo ustrelil, če bo opazil kaj sumljivega, mi pa se bomo razbežali. Akcija je bila do kraja izvršena. Žico smo težko privlekli v Kropo v farovski hlev.

Marca 1945 je padel na Bargli partizan Gašperšič Milan iz Kroke. Z Danijelovo Micko in še nekaterimi sem šel ponj z oglarskimi sanmi. Povezali so ga v rjuho, ker so ga bili belogardisti slekli in njegovo obleko zažgali, ter ga položili na sani. Sam sem ga nato po driči pripeljal v Kropo. Še dolgo po vojski sem se z grozo spominjal tega dogodka.

Moja mama, ki je bila invalid, in Danijelova Micka sta kuhali za partizane. Večkrat sem pomagal nesti hrano v gozd.

Ponosem sem, da sem sodeloval v narodno osvobodilni vojni. Še vedno vzdržujem stike z nekaterimi ljudmi, s katerimi sem prišel v stik med vojno.

Zapisala
Majda Smitek

Oglašujte
V
TV-15

Zvonko (prvi z leve) med tovariši Selške čete še pred odhodom med kurirje

Rešilo ga je petelinje pero

Letos, 3. avgusta, bo v Kropi zbor partizanskih kurirjev. V Radovljici in v Kropi so že stekle prve priprave. To bo prvič, da se bodo zbrali vsi partizanski kurirji, čeprav je njihova organizacija živahnejša od mnogih drugih partizanskih enot.

Organizacijo tega zbora je prevzel IV. relejni sektor Gorenjske. V njegovem imenu pa Jože Pekelj-Krištof, nekdanji komisar tega sektorja. Ustanovljen je pripravljalni odbor, ki ima mnogo nalog od organizacije programa, prometa, tiska, propagande in podobno. Ob tem je oživilo tudi zbiranje podatkov o dejavnosti kurirjev.

Tako je Krištof obiskal tudi enega izmed prvih kurirjev na Gorenjskem — Ivana Kralja-Zvonka, ki sedaj stanuje v Škofji Loki.

V začetku marca 1943. leta, kot se spominja Zvonko, so ga izbrali za kurirja. Bil je v Selški četi Gorenjskega odreda. Taborili so v Rovtu nad Selško dolino. Prišel je kurir Maks Kos. Pogovarjal se je s komandirjem Mihom in potem z njim. Maks je vzdrževal zvezo raznih udarnih enot s političnimi in drugimi sedeži. Prepričeval je Zvonka, naj gre z njim za kurirja. Zvonko, kot pravi, se je branil. Ze zaradi varnosti. V močnejši oboroženi enoti se je čutil varnejšega. Kurir pa je vedno izpostavljen večji nevarnosti. Poleg tega so si v četi postali nerazdružljivi tovariši. Izgovarjal se je, da ne pozna poti. Nič ni pomagalo. Postavili so ga pred obveznost kot skojevca in ni se smel upirati. Tako je postal kurir in celo organizator in komandant nove kurirske linije jeseni 1943. To je bila kurirska zveza pod Karavankami vse od Planice do Kamnika in Moravč. Imeli so tudi redne zveze s Koroško.

V začetku, spomladi 1943, kot se Zvonko spominja, ni še bilo urejenih kurirskih postaj. Kurirji brez stalnih sedežev so pač vzdrževali določene zveze med posameznimi štabi in sedeži političnih organizacij, katerim so bili podrejeni. Prenočevali in prehranjevali so se pri ložnostno po posameznih kmetijah. Šele v jeseni 1943 so začeli ustanavljati kurirske zveze kot samostojne službe, z določenimi, oštevilčenimi postajami. Te pa so bile organizirane po linijah in sektorjih.

Zvonko je ob teh in mnogih spominih na organizacijo in težave kurirske službe povedal tudi nekaj dogodivščin, ki se jih še zelo dobro spominja. Prva taka se mu je pripetila že tretji dan kurirstva. Poslali so ga na zvezo z gorenjske strani. Ob določeni uri je moral biti pri lesenem mostu v Studenski grapi. Z njim bi moral biti še en kurir, ki je že poznal poti. A tiste ga ni bilo. Zvonko je ostal sam. Prevzel je nekaj pošte in, kar je bilo še posebej važno — tri funkcionarje. Šli so baje na sestanek v Dolomite. Vsi, kot so se zdeli Zvonkotu, izobraženi, dostojanstveni, resni, domala visoki. Zvonko seveda ni vrgel puške v koruzo. Skušal je zbrati vse spomine, da bi se v temi znašel po vseh stezah, kolovozih in graphah. V gozdu je bil pozoren na skladovnico drv. Kadar bi prišli do tja, bi se znašel. Toda drv ni bilo. Ni jih opazil. Hodili so in hodili do polnoči in še čez vsi lačni in utrujeni.

Toda šele ob jutranjem svitu je opazil, da jih je skoraj vso noč vodil okrog nekega hriba. Jezili so se nanj in Zvonko je prestajal svoj prvi kurirski krst.

Toda najhuje je še čakalo. Ko so prišli do prve znane hiše, so jim povedali, da so bili čez dan tam Nemci. Zaradi varnosti je Zvonko pustil funkcionarje v osamljeni grapi. Sam, brez puške pa je šel iskat zvezo. Za vsak primer se je oblekel v pravega kmečkega fanta, za klobuk si je zataknil petelinje pero. Partizani tega res niso nosili. In ko je pri Pavličičevih kmetiji zavil okrog vogala na dvorišče, je tam zagledal same Nemce. Nazaj ni bilo časa. Mirno je šel preko dvorišča mimo njih, jih pozdravil z navidezno brezbriznostjo. Smejali so se mu in gledali njegovo petelinje pero. Ničče se ni zmenil zanj. Tako je srečno šel naprej do treh funkcionarjev v osamljeni grapi ter jih spravil na varno po drugi poti. Pero ga je bilo rešilo in morda tudi tri funkcionarje, ki so v nestrpnem čakanju pravkar hoteli do tiste hiše in bi bili padli Nemcem v roke.

Polno takih se spominja Zvonko. Pripovedoval je, kako so poleti 1944 hajkali iz Logarske doline, kamor so prišli Nemcem v obroč, pravil, kako so kurirji z iznajdljivostjo in smelostjo vzdrževali zveze mimo sovražnih postojank, kako je njegov tovariš Martin pobiral literaturo pred nemškimi rafali in tvegal svojo glavo. Taka je pač bila kurirska služba.

K. Makuc

**AVTOELEKTRO
TOLMIN**

nagrajuje kupce svojih vžigalnih svečk. Informacije dobite v vseh prodajalnah avtomateriala

Kulturni obzornik

Levstikovi nagrajenci 1969

To, da vidimo rezultate naših knjig z Levstikovimi nagradami, take rezultate, ki nekaj kažejo, a še več, da tudi čutimo, kako so Levstikove nagrade pomagale ustvariti temeljni kamen našemu futurišnjemu založniškemu delu, da bo bogatejša in še bolj plodovita, vse to je tisto, kar daje z vsakim letom večjo ceno delom, ki so dobila Levstikovo nagrado, a ki daje hkrati tudi priznanje nagrajencem samim.

Ivan Potrč, glavni urednik
MLADINSKE KNJIGE

Devetnajstega junija zvečer je Mladinska knjiga v narodni uni-

verzitetni knjižnici v Ljubljani že dvajsetič svečano podelila letošnje Levstikove nagrade.

Likovna žirija, v kateri so bili Jelisaveta Čopić, Zoran Didek, Jože Čiuh in Ivan Potrč, je za nagrajenca izbrala karikaturo BOZA KOSA za ilustracije v knjigi »Veliki in mali kapitan« Leopolda Suhodolčana ter za slikarice v Pionirskem listu:

Karikaturo Božo Kos sodeluje kot ilustrator pri založbi Mladinska knjiga že od leta 1957. Z ilustracijami, opremami in ne nazadnje stripom je osvojil mlado občinstvo in mu daroval ne le za slovensko umetnost, temveč za življenje samo dragocen, nasmejan, sproščujoč in kritičen humor. Kot karikaturnist je sposoben izraziti vsako, še tako zapleteno situacijo, dogodek ali odnose med osebami z najbolj skopo, skoraj matematično likovno rešitvijo. Kos ima tudi redek dar likovnega obvladovanja strojev in ob vsej zahtevni tehnični konstrukciji postanejo na njegovih risbah avtomobili, ladje in rakete otroku razumljivi, včasih prijazni kot domače živali, vedno pa sredstvo, ki ga človek lahko obvlada.

Žirija za leposlovna dela z Lojzom Krakarjem, Frančkom Bohancem in Jožetom Šmitom kot člani je izbrala za nagrado mladinsko delo SMILJANA ROZMANA »Reporter Tečaj poročal«:

To je knjiga, pisana za otroke okoli desetih let. V njih prebujajo željo po osvajanju novih področij, jim pripoveduje o življenju doma in po svetu in resno pripovedovanje poživlja z duhoviti prizori. Avtorju je uspelo s kratkimi skicami, ki pa so skrbno povezane v enotno in zaokroženo zgodbo, pričarati mladostne like, ki so živi in se bralcu priljubijo. Izognil se je sleherni nepotrebnosti obrazložitvi vzrokov za njihovo delovanje, s čimer je povečal lahkočnost pripovedi in ritim, ki naravnost osvaja. Vsakdanje mlade junake, vsak-

danje stvari in vsakdanje podobe mest je znal oživiti tako, da se izgubila slika herna poučnost in da tudi stvari, ki imajo svojo resnično vsebino, dobijo novo literarno podobo in vrednost. Knjiga je napeto pisana od prve do zadnje vrste, čeprav pisatelj nikjer ne uporablja preveč preprostih ali klisejskih prijemov pustolovske tehnike pisanja.

Žirija za izvirna poljudnoznanstvena dela, ki so jo sestavljali Mitja Rotovnik, dr. Sergej Vrišer in Ciril Trček je izbrala delo ALENKE GERLOVIČ »Likovna vzgoja otroka«:

Delo je rezultat avtoričinih dolgoletnih izkušenj, ki si jih je pridobila kot likovni pedagog pri delu s šolsko mladino. Poudariti je treba, da doslej nismo imeli ustreznega priročnika za likovni pouk, čeprav se je zanj že dolgo kazala potreba. Nadvse potrebni so bili zlasti napotki za praktične vaje z mladino, kakor tudi neka večja metodčnost pri tem pouku.

Žirija meni, da je Alenka Gerlovič zajela bistvo problema likovne vzgoje. Izbor gradiva je smotrno, zadostno podprt z likovnimi ponazoritvami. Odlika dela je tudi preprost, a razumljiv jezik.

V celoti je delo zgleden in zelo potreben priročnik ter bo v mnogočem olajšalo pomembno poslanstvo, ki ga opravljajo likovni pedagogi. Prav ti že s pridom uporabljajo knjigo in ugotavljajo, da je odlično pomagalo pri pouku likovne vzgoje.

in knjigo JANEZA STANIČA »Onkraj Kremlja«:

To Staničovo delo predstavlja izvirno in bogato pričevanje o deželi, ki je z oktobrsko socialistično revolucijo odprla nove in bogatejše oblike demokratične družbene ureditve in srečnejšega življenja posameznika, vendar je v prikazovanju Sovjetske zveze v svoji knjižici objektivni in kritični, kar je največja vrednost tega dela.

Uspel je zelo slikovito in literarno bogato prikazati prizadevanja, običaje in tradicije preprostega sovjetskega človeka. Posebno pozornost zasluži natančnost in širina, ki jo je Stanič posvetil uspehom narodov Sovjetske zveze v proizvodnem in kulturnem razvoju.

Žirija meni, da predstavlja Staničovo delo Onkraj Kremlja eno najbolj izvirnih in avtentičnih del, ki so o Sovjetski zvezi kdajkoli izšle v Jugoslaviji. Zaradi vsega tega bo knjigo nedvomno z odprtimi rokami sprejel zlasti mlad slovenski rod, ki v zadnjem času še s posebnim zanimanjem spremlja pota in odločitve Sovjetske zveze na političnem področju.

stapovsko mučilnico. Nič manj kakor 12.098 zavednih ljudi, od teh 2280 žena in 405 otrok in da 849 usmrčenih borcev in talcev še vedno kriče iz napisov na stenah celic smrti: »Maščujte nas!«

C. Š.

Partizanska ljudska pesem

Malodušje 1944

Sonce zašlo je, ne vidim več krogle žareče;
rdeče nebo je, kot moje srce krvaveče.

Sivi oblaki — umazane krpe vistijo,
vzbujajo v meni prežalostno melanholijo,

Veter zaviha, lovi se po temni goščavi;
misli moreče pode se po utrujeni glavi.

Mesec se blede ozira na zbegano čredo.
Dneve bodoče obseva mi upanje blede, —

ali iz gozda nespečna še sova skovika,
senca po tleh in po zidih strahove mi slika,

ura na steni počasi, brez volje, tiktaka.
Skrijem z rokami obraz. — Bog, kaj nas še čaka!

M. R.

Zanimivosti

Dokaz življenjske moči

Znani borec za človečanske pravice britanski filozof Bertrand Russel je te dni slavil že sedemdesetletni rojstni dan, njegov nemirni duh filozofa in matematika pa še vedno ne počiva. O njegovi mogočni volji in življenjski moči zgovorno priča tudi tale podatek: po osemdesetem letu je objavil nič več in nič manj kot — 22 novih del!

Film o Dedijeru

Fadil Hadžić je nedvomno ena najbolj vitalnih figur jugoslovanskega filma. Čeprav je njegovim filmom mogoče očitati marsikaj, je prav Hadžić režiser, ki vedno znova prinaša drzne in aktualne ideje. Njegov najnovejši film, ki bo nosil naslov »Dežela krivevercev«, bo posvečen življenju in delu Vladimira Dedijera. Hadžić bo Dedijera posnel tudi v pogovoru z Jeanom Paulom Sartrom in še nekaterimi vidnimi osebnostmi našega časa. Največji del tega dolgotrajnega dokumentarnega filma bodo posneli v Bosni in Hercegovini.

Spomenik najmlajšim žrtvam

V malem mestu Potulice v severni Poljski, kjer je bilo med vojno taborišče za otroke, so odkrili spomenik najmlajšim žrtvam iz Poljske in ZSSR. V tem taborišču so nacistični krvniki pobili okrog tri tisoč otrok.

Picasso — nezaželen v Južni Koreji

Znamenitega španskega slikarja Pablo Picassa so razglasili za nezaželenega komunističnega slikarja, vsaka hvala njegovih slik ali uporaba njegovega imena v komercialne namene pa bo kaznovana z zaporom. Po ben zakonu v Južni Koreji namreč prepoveduje vsako širjenje komunističnih idej. Kljub omenjenemu sklepu pravosodja pa je dovoljeno imeti Picassojeve slike in jih proučevati kot dela visoke umetniške vrednosti.

Festival godb na pihala JLA

Sklepna prireditev festivala godb na pihala Jugoslovanske ljudske armade, na kateri bodo sodelovali glasbeniki garnizij iz Skopja, Sarajeva, Splita, Zagreba, Pule, Ljubljane in orkester garde iz Beograda, bo 28. junija v Sarajevu. Za nagrade se bosta potegovali tudi skladbi Bojana Adamića »Četrti julij« in Ivana Rupnika »Vedeli so kje prenočujejo orli«.

V spomin Homerjevih vojakov

Sir Fitzroy Mc Lean, načelnik zavezniškega vojaškega odposlanstva pri vrhovnem štabu NOV in POJ — je v spomin na srečanje s predsednikom Titom leta 1943 — izdal svojevrstno monografijo o naši zemlji. Knjiga bo izšla istočasno v Londonu in Beogradu in to v srbohrvaškem, angleškem, francoskem, nemškem in španskem jeziku. Izdajatelj je razkošne monografije sta »Thames and Hudson« in Londona in »Revija« iz Beograda, v njej pa nam avtor na 294 straneh s barvnimi in črno-belimi fotografijami predstavlja to »deželo nemirne zgodovine«.

Waterloo v Ukrajini

Da se lahko posneli bitke pri Waterlooju so se morali sovjetski vojak v nekaterih vojašnicah v Ukrajini dolgi pet mesecev vaditi s puškami na kremen, konjeniški eskadroni pa za napad s sabljami. Napoleona in Wellingtona, ki sta se 5. junija srečala na Užgorodskih gričih, je vodil znan režiser Sergej Bondarčuk. Na bojišče je stopilo deset tisoč vojakov in stopetdeset konj. Snemalne kamere so bile montirane tudi na helikopterje in na balone. Na vseh bojiščih je bila napeljana žičnica, s katere je bilo moč slediti napadom konjenice. Režiser je poveljeval s helikopterja, ki je bil radijsko povezan z vsemi vojaškimi oddelki. Napoleona je igral Rod Steiger, Wellingtona pa Christopher Plummer.

JANEZ GERČAR:

Begunje, priča narodnega trpljenja

Pri založbi »Borec« je pravkar izšla knjiga Janeza Gerčarja *Begunje*, priča narodovega trpljenja. Pravzaprav je to razširjena izdaja knjižice *Mučeniške Begunje*, ki je izšla pri isti založbi leta 1961, pa je bila zaradi velikega zanimanja v kratkem času razprodana.

Avtor je v tej razširjeni knjigi, ki obsega 217 strani, v kratkem orisal zgodovino Begunj in okolice, naravne lepote in turistične zanimivosti. Seveda je še posebej poudaril kroniko begunjske graščine, ki je bila nekoč spremenjena v žensko kaznilnico, nemški okupator pa jo je že leta 1941 spremenil v eno izmed največjih mučilnic zavednih Slovencev. Prve žrtve so Nemci pripeljali v begunjske zapore 3. maja 1941, in to je bil začetek nezasišanih grozot in mučenja, začetek, ki je dobil naravnost pošastne oblike. Nemške krvoloke bodo še dolgo obtoževali številni grobovi talcev na vrtu za graščino in v Dragi.

V drugem poglavju je avtor zbral pričevanja nekaterih, ki so sami doživeli in preživeli strahote Begunj. To so pretresljive izpovedi o njih samih ter o tovariših s katerimi so sodoživljali to nečloveško mučenje in je prenekateri od njih z neomajno vero v pravičnost boja za svobodo, junaško stopil pred gestapovske puške. V tretjem poglavju pa je avtor uporabil še drugod objavljene pripovedi o begunjski mučilnici, tako da je podoba Begunj vsaj v grobem zaokrožena, k čemur pripomore opis priprav za osvoboditev zapornikov ki jih je snovalo vodstvo Kokrškega odreda in svoj načrt

tudi izpolnilo 4. maja 1945, ko je Kokrški odred iz gestapovskih zaporov v Begunjah osvobodil 685 jetnikov. Za zaključek je avtor dodal še spisek usmrčenih in umrlih oseb. Ta dokazuje, kako dolga vrsta je šla skozi to zloglasno ge-

stapovsko mučilnico. Nič manj kakor 12.098 zavednih ljudi, od teh 2280 žena in 405 otrok in da 849 usmrčenih borcev in talcev še vedno kriče iz napisov na stenah celic smrti: »Maščujte nas!«

C. Š.

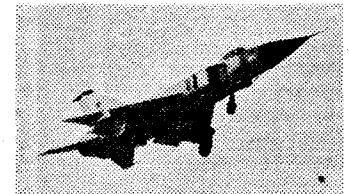
Vojaška red in tehnika

Italijanski helikopter »augusta 101 G«

Srednji helikopter »augusta 101G«, ki ga izdeluje italijansko podjetje Giovanni Augusta, lahko prepelje 35 vojakov z vso opremo do sto kilometrov daleč. Prototip tega helikopterja so napravili že 1960. leta, vendar ga bodo začeli serijsko izdelovati šele sedaj. Pogonska skupina helikopterja »augusta 101G« ima tri plinske turbine britanske proizvodnje.

Sovjetski prestrežalec »suhoj«

Sovjetski prestrežalec »Suhoj« je dvomotorni enosedežnik. Dolg je pri-

bližno 21 metrov. Oborožen je z dvema raketama z infra rdečo glavo, ki sta pritrjeni pod krili. Za to letalo sta značilni štirioglati odprtini za zrak na obeh straneh trupa.

Elektromagnetne oči

Jambori sodobnih vojnih ladij niso več namenjeni za razobešanje zastav, temveč so nanje pritrjene radarske antene v obliki rešetk in krožnikov. Te antene imajo različne oblike in velikost, uporabljajo pa jih v različne namene. Z manjšimi si pomagajo pri ciljanju s topovi in pri usmerjanju raketnih izstrelkov. Najmanjše antene pa uporabljajo za navigacijo.

Sodobna vojna ladja, ki ne bi imela radarjev, bi bila slepa in brez moči, zlasti ob slabem vremenu. Pri srečanju s kako drugo vojno ladjo se bo vsak vojni mornariški oficir najprej ozrl po antenah. S tem bo najlaže ugotovil, kakšno ladjo ima pred sabo in kaj vse ta zmore. Celotno lahko ugotovi, na katerih valovnih dolžinah delujejo njeni radarji.

Radarske antene so običajno odkrite, včasih pa jih pokrijejo s plastičnim pokrovom. Na sliki vidimo to pri ladji v ozadju. Pokrivajo pa jih predvsem zato, da bi jih obvarovali pred slabim vremenom in da se ne bi med plovbo po severnih morjih na radarjih nabiral led.

Britanske dobave tankov Jordaniji

Nazivno naklonjenosti, ki jo britanska vlada kaže do Izraela, Angleži nečejo izgubiti svojega vpliva tudi v Jordaniji. Zato jo še nadalje oskrbujejo s tanki in drugim orožjem. V arabsko-izraelski vojni junija 1967 je Jordanija imela občutne izgube tudi glede oborožitve, toda po pisanju ameriškega časopisa Newsweek je Velika Britanija doslej nadoknadila že vse tanke, ki jih je bila Jordanija izgubila v tej vojni.

Sintetična koža za zdravljenje opeklin

Ameriški medicinski strokovnjaki so izumili umetno človeško kožo, s katero je mogoče zelo hitro prekriti opekline na telesu. Na opeklini jo lahko brez škode puste mesece in celo leta. Gre pa za sintetično snov, ki je mehka kot žamet in s katero prekrivajo za življenje nevarne opekline.

Kasneje je mogoče umetno kožo nadomestiti s pravo, to pa takrat, ko je pacient za to najbolj pripravljen. Umetna koža je zelo funkcionalna: prirodna koža se zaraste šele po nekaj mesecih, toda sintetična koža omogoča človeku, da, na primer, opečeno roko lahko takoj premyka.

Ugotovili so tudi to, da je smrtnost po uporabi umetne kože zelo nizka, v nekaterih primerih pa znaša le 10% v primerjavi z dosedanjim stanjem.

Sovjetski poleti v bližini ameriške celine

Iz Washingtona poročajo, da se sovjetska letala zelo pogosto približujejo ameriški celini in da zato se ameriški lovci včasih niti ne dvignejo več z namenom, da bi jih prestregli. V zadnjih petnajstih mesecih je menda prišlo že do dvanajstih zračnih incidentov.

Obrambna vzgoja in ljudska zaščita

Milijarde za bojno letalstvo

V večini dežel so že pred približno desetimi leti začeli uvajati v oborožitev nov rod bojnih letal, predvsem lovce in lovce-bombnike, ki lete z dvakratno hitrostjo zvoka. Evropski NATO konzorcij se je takrat odločil za letalo F-104 G, Francija se je usmerila na letala »Mirage«, Angleži pa so sprva tudi hoteli izdelovati lastna letala, vendar so se kasneje premislili in v Ameriki naročili letala F-4 »Phantom«. Menili so, da je to ceneje. Švedska je kot nevtralna dežela še nadalje ostala pri svojih letalih, jih razvijala in uvajala v oborožitev sodobnejše tipe bojnih letal. V vzhodnih deželah so vojno letalstvo tudi obnavljali, kar je povsem razumljivo, v približno enakih obdobjih kot na Zahodu. Nenehno so si prizadevali, da si pridobijo čimbolj izpopolnjena letala, z boljšimi lastnostmi, opremo in oborožitvijo ter z ugodnejšim razmerjem med njihovo težo in nosilnostjo. Z drugimi besedami: želeli so imeti letala z boljšimi taktično-tehničnimi lastnostmi. Poglejmo si, kaj se dogaja v vojnem letalstvu posameznih dežel:

Združene države Amerike

Čeprav so letalo F-4 »Phantom« šele začeli izdelovati, že projektirajo nova tipa: F-14 in F-15. Glede na to, da ameriška vojna mornarica ne mara letala F-111 B, strokovnjaki hite, da bi čimprej izdelali ta dva lovca-bombnika, ki bosta letela s hitrostjo prek dveh mahov. Mudi pa se jim tudi zato, ker so se v Sovjetski zvezi pojavili novi tipi letal, med njimi tudi Mig-23 in lovec z gibljivimi krili.

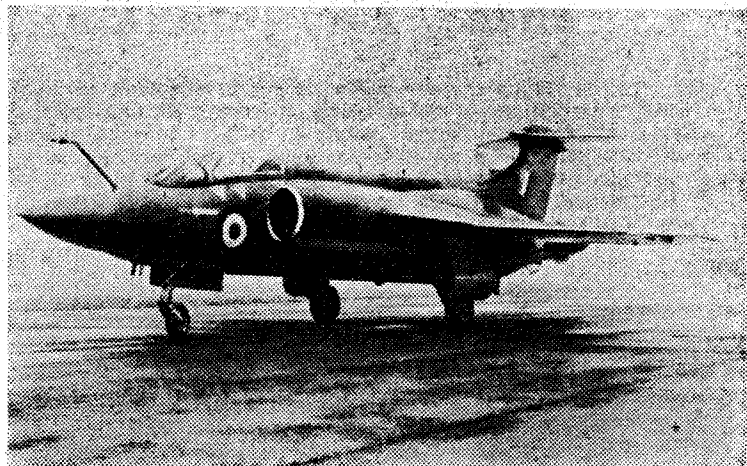
V ZDA se še niso dokončno odločili o bombniški verziji letala F-111 in zato so spet postavili na dnevni red vprašanje takega nove-

ga bombnika, ki bi po svojih lastnostih precej presegel sedanje bombnike tipa B-52 in B-58.

Zelo značilno za razvoj in preoborožitev ameriškega vojnega letalstva je tudi dejstvo, da zlasti po izkušnjah, ki so si jih bili pridobili v Vietnamu, precejšnjo pozornost posvečajo letalom s podzvočno hitrostjo, ki so primerni za pomoč kopenskimi enotam in za uporabo povsod tam, kjer iz gospodarskih razlogov ne gre uporabljati »težkih« nadzvočnih lovcev-bombnikov. Zato v ZDA množično proizvajajo lovce-bombnike A-7, ki naj bi nadomestili sedanja letala »Skyhawk«.

Velika Britanija

Prvi skvadron letal F-4 »Phantom« so že vključili v vojno letalstvo. Z naročilom »Phantom«, ki je sledilo po prekinitvi konstruiranja — po mnenju nekaterih strokovnjakov — zelo dobrega letala TSR-2, se je Velika Britanija odločila, da v naslednjih letih prvič uvede v oborožitev svojega vojnega letalstva sicer tuj tip letala, vendar z lastno pogonsko skupino (z motorji Rolls Royce). To je lovec-bombnik F-4 »Phantom«. Toda že v naslednjem desetletju bodo v britanskem vojnem letalstvu in vojni mornarici pomembno vlogo igrali domači tipi letal: lovec Mk. 6 »Lightning«, »Buccaneer« in »Jaguar« (angleško-francoski projekt). Kar zadeva bombniška letala, se bodo v tem oziru vsaj nekaj časa zadržali še na bombniku »Vulcan«. Ker pa je Velika Britanija član konzorcija evropskih dežel, ki se ukvarjajo s tako imenovanim večnamenskim letalom MRCA-75 (Multi Role Combat Aircraft), bodo po letu 1975 bržkone tudi to letalo vključili v britansko vojno letalstvo.

V januarju so v Veliki Britaniji izdelali prvi primerek svojega novega letala »Buccaneer«, ki bo oboroženo predvsem z raketami tipa »Martel«

Francija

Neki visoki francoski vojaški voditelj je pred kratkim izjavil, da bodo po letu 1972 postopoma zamenjali letalo »Mirage-III« z novo inačico »Mirage F-1«, ki ga že preskušajo, in z letalom tipa »Jaguar«, po letu 1975 pa bo prišlo v oborožitev še letalo z gibljivimi krili »Mirage G«.

Italija

Pred dvema letoma se je Italija odločila za izdelavo še ene serije izmed 165 letal tipa F-4 (inačica »Se«), ki ima v primerjavi z inačico »G« nekoliko močnejši motor in boljšo opremo. Sklenili pa so tudi to, da se bodo lotili prve serije letal »Fiat« G-91Y. Očitno je, da bo italijansko letalstvo kaj kmalu izločilo letala F-84F in F-86, ki jih ima že precej časa. Italija je tudi članica konzorcija evropskih NA-

TO dežel, ki pripravlja nova letala MRCA-75 z namenom, da z njimi po letu 1975 nadomesti letala tipa »Starfighter«.

Grčija

Po prenehanju ameriške pomoči po vojaškem puču, spriču počasnega nadomeščanja prejšnje oborožitve z novo in zaradi težav okrog Cipra je grško vojno letalstvo — kar zadeva uvajanje novih tipov letal — ostalo na polovici poti. Pred kratkim je Grčija prejela prvih pet letal F-104. Menijo, da je to le del pošiljke dvajsetih letal te vrste, ki jih bo Grčija v bližnji prihodnosti dobila iz ZDA.

Zahodna Nemčija

Nemško vojno letalstvo bo v naslednjih letih ostalo na približno enaki ravni, kot je sedaj, uporabljalo pa bo letala tipa »Starfighter« in »Fiat« G-91, razen tega pa je naročilo še 88 letal tipa F-4. Po tem, da se je tudi Zahodna Nemčija vključila v evropski konzorcij MRCA-75 in da pripravlja lastne načrte letal, je mogoče sklepati, da skuša biti Zahodna Nemčija glede oboroževanja svojih letalskih enot čimmanj odvisna od ZDA.

Avstrija

Avstrija se še ni dokončno odločila in je zato na Švedskem naročila dvajset letal tipa Saab-105 (trenažno-bojno letalo). Očitno pa je, da jih namerava kaj kmalu nadomestiti z nadzvočnimi lovci. V zvezi s tem avstrijski vojaški strokovnjaki razpravljajo o raznih tipih letal, med njimi tudi o letalu Saab-35 »Draken«.

Vzhodne dežele

Podobno kot na Zahodu uvajajo nova letala tudi na Vzhodu. Letala tipa Mig, Suhoj in Jak nadomeščajo z novimi. Lani je sovjetsko vojno letalstvo dobilo Mig-23, za katerega vojaški strokovnjaki menijo, da lahko doseže hitrost 3 mahov. Razen tega so že leta 1967 na letalski razstavi v Domodedovu pokazali nekaj zanimivih tipov, med njimi tudi lovec z gibljivimi krili in s hitrostjo od 2,5 do 3 mahov, Suhoj-7B (tudi z gibljivimi krili) in še nekaj drugih tipov, ki se lahko dvigajo in pristajajo na zelo kratkih progah ali pa celo navpično. Največjo pozornost sta vzbudila lovec Jakovljeva, ki se dviga navpično, in Suhojev dvomotorni lovec-bombnik, ki potrebuje za vzlet zelo kratko stezo (ta ima v trupu tri vzgonske motorje). Podobna mu je tudi inačica Mig-21 z dvema vzgonskima motorjema. Sovjetski strokovnjaki v zadnjem času načrtujejo in uvajajo v oborožitev precej dobre lovce-bombnike.

Nazadnje naj še poudarimo, da razvoj letal ni usmerjen le na izgradnjo najmodernejših letal, marveč precejšnjo pozornost posvečajo tudi lahkim reakcijskim lovcem-bombnikom za podporo kopenskimi enotam in izvidniške naloge, kot so npr. naša letala tipa »Galeb« in »Jastreb« ter podobna letala, ki uporabljajo kratke travnate terene in zato lahko delujejo hitro učinkovito.

NARODNA ARMIJA

Civilna zaščita na Finskem

Vse dežele na svetu — tiste v vojaških blokih in one zunaj njih — še nadalje posvečajo veliko pozornost zaščiti prebivalstva pred nevarnostmi, ki jih prinaša jedrska, pa tudi navadna »klasična« vojna. Med temi deželami je tudi mala Finska.

Namen civilne zaščite na Finskem, kot tudi drugod po svetu, je varstvo ljudi in dobrin pred nevarnostmi sodobne vojne in drugih z njimi povezanih okoliščin, omejitev škod in zmanjševanje vseh posledic vojne. Dejavnost civilne zaščite zajema predvsem take dvaindvajset. Za organizacijo cito, zaščito oblastnih organov in javnih ustanov, zaščito podjetij in zaščito posameznikov (samozaščita).

Splošna civilna zaščita

Na finskem spada civilna zaščita pod ministrstvo za notranje zadeve, v njeno pristojnost pa sodi tudi protipožarna služba. Že v mirnem času imajo pripravljene posebne mobilne enote, in sicer v vsaki pokrajini do tri. Vseh mobilnih enot na Finskem je sedaj le dvaindvajset. Za organizacijo civilne zaščite po komunah so ustanovljeni posebni centri pod vodstvom šefa lokalne civilne zaščite, ki mu pomagajo strokovnjaki iz drugih ustreznih služb.

Ker je Finska naseljena zelo na redko in je večina njenih naselij dokaj majhna, je v mirnem času organizacija civilne zaščite vzpostavljena le v večjih naseljih. Teh je sto trideset. Ostale kraje pa imajo za »cono pod nadzorstvom«.

Službe civilne zaščite

Finsko civilno zaščito sestavljajo razne specializirane enote in službe. Opazovalna služba ugotavlja, odkod grozi nevarnost, hkrati pa preverja, če nista voda in hrana okuženi. Reševalna služba išče ranjene in jim nudi prvo pomoč. Reševalne ekipe imajo po osem članov. Zdravstvena služba prevzame nadaljnjo skrb za ranjene in jih pošilja v bolnišnice. Protipožarna služba omejuje požare, osemčlanske ekipe za dekontaminiranje pa odstranjujejo posledice kontaminacije.

Čeprav so krajevne enote civilne zaščite namenjene predvsem za delovanje na svojem območju, jih lahko pošljejo na pomoč tudi sosednim komunam. Razen tega pa imajo na Finskem še petnajst originalnih odredov in trinajst regionalnih čet, katerih uporaba je predvidena za širše območje.

Z zadevami civilne zaščite se ne ukvarja le državna administracija, temveč ji pri tem pomagajo tudi razne družbene organizacije. Na Finskem imajo v te namene posebno društvo za civilno zaščito, ki seznana prebivalstvo z načini samozaščite. To društvo ima tudi posebno šolo in predavateljce.

Z zadevami civilne zaščite se ne ukvarja le državna administracija, temveč ji pri tem pomagajo tudi razne družbene organizacije. Na Finskem imajo v te namene posebno društvo za civilno zaščito, ki seznana prebivalstvo z načini samozaščite. To društvo ima tudi posebno šolo in predavateljce.

Prostovoljne organizacije in civilna zaščita

Zelo pomembno vlogo pri tem ima finski Rdeči križ, medtem ko pri organiziranju civilne zaščite po podjetjih pomaga oblastnim organom direkcija civilne zaščite za industrijo in trgovino.

Obveznik civilne zaščite je vsak državljan med 16. in 65. letom starosti razen tistih, ki so vojaški obvezniki. V enotah in službah ci-

vilne zaščite je približno 400.000 ljudi, izmed katerih jih je 140.000 v splošni civilni zaščiti, 50.000 v industrijski civilni zaščiti in 20.000 v zaščiti administracije. Vsi drugi, ki so končali tečaje za samozaščito, pa so v rezervi.

Evakuiranje prebivalstva

Na Finskem poznajo štiri vrste evakuacije: evakuacijo prebivalstva, regionalno evakuacijo, preseleitev in druge vrste razmestitve. Evakuacija prebivalstva je predvidena iz že omenjenih 130 večjih naselij, iz katerih bi v primeru neposredne nevarnosti v vnaprej določene evakuacijske cone poslali približno polovico stanovalecev. Pri regionalni evakuaciji gre za preselitev prebivalstva, živine in raznih dobrin iz ogrožene v varnejšo cono, pri preselitvi prebivalstva pa za umik prebivalstva iz prizadetih con (kontaminacija, zračni napadi) kam drugam.

Izredno pozornost posvečajo na Finskem zakloniščem. Ze pred dvema letoma so na Finskem imeli zaklonišče za približno milijon ljudi. V javnih zakloniščih je bilo prostora za 170.000 ljudi, vse drugo pa je odpadlo na zasebna zaklonišča, tako imenovana »dvorišča na zaklonišča«. Z gradnjo novih se zmogljivost zaklonišč povečuje za 100.000 ljudi letno.

Za gradnjo javnih zaklonišč skrbijo država in komunne. V mirnem času zaklonišča uporabljajo tudi v gospodarske namene, vendar tako, da jih je mogoče izprazniti in uporabljati kot zaklonišča že po štiriindvajsetih urah. Vsa druga zaklonišča — v stavbah, katerih prostornina znaša več kot 3.000 kubnih metrov — pa morajo zgraditi in vzdrževati lastniki ustreznih stavb.

Kako so hoteli nacisti ubiti »troje velikih«

Operacija „Dolgi skok“

Nacistična tajna služba je skovala načrt o atentatu na zavezniške voditelje Winstona Churchilla, Franklina D. Roosevelta in Josipa V. Stalina, ki so se novembra 1943 zbrali na teheranski konferenci.

Vest o Churchillovem potovanju je prišla na Schellenbergovo mizo v Berlinu nekaj minut po prihodu britanskega premiera v Alžir. Churchill se je vračal s sestanka z ameriškim predsednikom Rooseveltom v Washingtonu in preden naj bi se vrnil v London, se je nameraval v Severni Afriki posvetovati z zavezniškimi vojaškimi poveljniki, da bi ugotovil, kako daleč so priprave za izkrcanje na Sicilijo. V Alžiru ga je pričakal zunanji minister Anthony Eden.

Potovanje je bilo seveda tajno in britanska varnostna služba je poskrbela za vse ukrepe, ki naj bi zavarovali premierovo življenje. Toda nekaj je zaškrpalo v občutljivem kolesju, tako da je agent nemške obveščevalne službe dobil natančne podatke o cilju Churchillovega potovanja. Iz Lizbone, ki je bila med drugo svetovno vojno središče mednarodne špijonaže, je poslal šifrirano brzojavko v Berlin. Nekaj po tistem je brigadeführer Schellenberg, načelnik VI. oddelka RSHA (centralni urad za varnost rajha) prošil za sprejem pri Hitlerju. Bilo je 30. maja 1943.

Hitler je z velikim zanimanjem poslušal mladega esesovskega generala, potem pa je ukazal ukrepati po načrtih: ubiti Churchilla. Načrt — ki ga je pred časom predlagal Göring in ki ga je Hitler odobril — je bil precej preprost in izvesti bi ga bilo mogoče kadarkoli: le natanko ukazati letalstvu (Luftwaffe), naj letalo britanskega premiera prepreži v zraku ter ga sestrelji. Seveda bi nemška vlada pozneje lahko trdila, da ni šlo za hladen politični zločin, marveč za nesrečno naključje.

Kazalo je torej, da je napočil pravi trenutek: Nemci so vedeli, da je Churchill v Alžiru in da se bo čez nekaj dni prav gotovo vrnil v London. Zvedeti je bilo treba, kdaj bo to storil. To pa je bila Schellenbergova naloga.

Schellenbergu se ni posrečilo, da bi spravil v Alžir kakšnega izmed svojih najboljših agentov, tako da se je moral zadovoljiti z arabskimi informatorji, ki pa so radi igrali dvojno igro: delali so obenem za zaveznike in nacistične: tudi za Schellenbergovo tekmeča admirala Canarisa, vodjo Abwehra.

Schellenberg se je zavedal, da je tokratna akcija preveč pomembna in da bi bilo tekmovanje z Abwehrom odveč, tako da je obvestil Canarisa o Hitlerjevem ukazu. Potem sta oba ukazala svojim ljudem, naj noč in dan nadzorujejo alžirsko letališče in nemudoma

Walter Schellenberg (levo) in admiral Canaris sta pozabila na tekmovanje ter se skupaj lotila operacije »Dolgi skok«.

sporočijo, ko se bo dvignilo letalo z britanskim premierom. V Berlinu so dva dni prebili v čakanju, vendar je radio molčal. V Alžiru je bilo vse mirno.

Sele zjutraj 1. junija, ko se je na vzletišču pojavil dvomotorni britanski letalski družbe BOAC, namenjen v London, so agenti opazili nekaj nepričakovanega. Visok, eleganten gospod kakšnih petdesetih let, s klobukom na glavi ter v lahkem površniku s privihami ovrtnikom je skoraj teklen po stezi. Kmalu za njim se je pojavil starejši moški, ki je bil nekoliko sklonjen, na videz utrujen, v roki pa je držal cigareto. Tudi on je hitel proti letalu. Prav gotovo je šlo za Anthonyja Edna in Winstona Churchilla.

Nemški agenti so s tajnim radijskim oddajnikom sporočili, da sta »žrtvi« v letalu. Iz Berlina je prišel ukaz, naj letalo napadejo. Z nekega francoskega oporišča se je dvignila eksadrija Luftwaffe, ki je prestregla dvomotorni BOAC nad Atlantikom, neke med severno obalo Španije in Francijo, nad Biskajskim zalivom. Nemški lovci so se nenadoma pojavili na obzorju, se zapodili za dvomotornikom ter ga preresetali s strojničnim ognjem. Potem so se spustili nad morje, da bi videli, ali je kdo preživel napad, ter se vrnili v bazo. Se prej so sporočili, da je akcija uspela.

Hitler je en dan živel v prepričanju, da je odstranil človeka, katerega je imel za svojega najhuj-

šega sovražnika. Toda naslednjega jutra je iz angleških časnikov zvedel resnico: ministrski predsednik in zunanji minister sta se popolne vrnila v London. V sestreljenem letalu sta bila Leslie Howard, eden najslavnejših angleških igralcev (»V vrtincu«, »Pygmalion« itd.), ter ekonomist Alfred Chennells. Ta dva človeka sta bila na zunanji in od daleč nekoliko podobna Ednu in Churchillju: podobna sta jima bila tudi za nemške agente.

Neuspeh Hitlerja ni spravil v obup. Nasprotno, dokazal mu je, da je atentat tehnično izvedljiv, čeprav se prvič ni posrečilo: vendar zaradi napačnih podatkov. Zato je bilo treba delati naprej in prav nič prepustiti naključju.

Ideja o uboju voditeljev ZDA, Velike Britanije in ZSSR se je rodila v glavah nemških kolovodij že nekaj mesecev prej. Vendar je iz različnih razlogov dotlej ni bilo mogoče izvesti. Izvajati so jo začeli konec leta 1942 in v začetku leta 1943 z Operacijo Zeppelin, ko so v Nemčiji začeli uriti posebne oddelke samomorilskih komandosov. V njih je bilo zelo veliko Belorusov in dezerterjev iz Rdeče armade. Komandosi naj bi se prethotapili čez fronto v Moskvo, kjer naj bi ubili Stalina in njegove najtesnejše sodelavce. Toda sovjetska obveščevalna služba je onemogočila vse poskuse teh komandosov, zakaj dezerterji so se predali sovjetskemu oblastem, brž ko so prišli na ozemlje za nemško fronto.

(Nadaljevanje prihodnjic)

NATO rakete na Kreti

Po dolgotrajnih pogajanjih so predstavniki Belgije, Danske, Zahodne Nemčije, Francije, Grčije, Nizozemske, Norveške in ZDA že pred petimi leti v Atenah podpisali sporazum o skupni uporabi raketnega poligona na Kreti, ki so ga imenovali NAMFI (NATO Missile Firing Installation). Ta poligon je bil namenjen za izstreljevanje protiletalskih raket tipa »Hawk« in »Nike« ter kopenskih raket tipa »Sergeant«.

Poligon, ki je na polotoku Akrotiri in ki obsega približno tisoč hektarjev veliko zemljišče, vsebuje štiri cone. To so oskrbovalna cona na vojaškem letališču v zalivu Soudi, stanovanjska cona z zaklonišči približno poldrugi kilometer daleč od vojaškega letališča (tam so stanovanjske stavbe, kuhinje, restavracije, zabavišča, športne naprave in sanitetske ustanove za

stalno posadko in moštvo, ki ga pošiljajo na urjenje), cona z raketami in raznimi napravami za postavitev, preskušanje in izstreljevanje raket kakih deset kilometrov severovzhodno od vojaškega letališča in cona za izstreljevanje letal-tarč, ki je ob morju in tri kilometre daleč od vojaškega letališča.

Za opazovanje zračnega in pomorskega prostora imajo deset radarskih postaj, ki so postavljene na sedmih različnih krajih. Na poveljniškem mestu imajo veliko tablo, na katero označujejo natančno lego vseh ladij in letal v bližini.

Vse naprave na raketnem poligonu so napravljene tako, da je mogoče hkrati opravljati dva posla. To je koristno zato, da se ob njih lahko uri čimveč bojnih posadk.

V nedeljo proslava Škofjeloški invalidi v Završnici

Ob umetnem jezeru v dolini potoka Završnice pod Stolom bo v nedeljo, 29. junija 1969 popoldne, velika proslava, posvečena 50-letnici KPJ SKOJ in sindikatov. V programu bosta sodelovala godba železarne Bessenice, jeseniški mešani pevski zbor, govoril pa bo član CK ZKJ tovariš Roman Albreht.

V nedeljo dopoldne ob 9. uri bo v Mostah pri Zirovnici tradicionalna svečanost v spomin osemindvajsetim talem, ki so jih Nemci tu postrelili 1942. leta.

I. V.

IVAN NEMANIČ

Upori slovenskih vojakov v maju 1948

Lani smo praznovali 50 obletnico upora slovenskih vojakov v avstro-ogrski vojski — v Judenburgu, Murau in Radgoni. Upore so po eni strani zanetle ideje oktobrske revolucije, po drugi strani so pa nanje vplivale nevdružne razmere, v katerih so se nahajali vojniki avstro-ogrske armade.

V poslednjih letih vojne so avstro-ogrske oblasti izpopolnjevale posamezne vojaške enote s splošno mobilizacijo. Vpoklicali so mladoletne fante, ostarele in tudi ranjence, ki so komaj okrevali, niso prizanesli. V vojaško enoto so vključili tudi mnogo vojnih ujetnikov, ki so se vrnili iz Rusije po brestlitoskem miru spomladi 1918. leta in bi po določbah tega miru morali biti oproščeni vojaščine. Ujetniki-povratniki so doživeli oktobrsko revolucijo in so se navdušili za njene ideje. Prinašali so jih s seboj in jih širili med vojaki v avstro-ogrski armadi, ki so bili po štiriletnem doživljanju grozot na bojišču, do skrajnosti naveličani vojne. Zahtevali Oktobra: konec vojne, mir, svoboda, kruh jih je vedno bolj prevzemala. Neznosne življenjske razmere je poslabšalo pomanjkanje hrane. Spomladi 1918 se je nezadovoljstvo vojaštva sprevrglo v oborožene upore. Največji je bil v Judenburgu, sledila sta mu Murau in Radgona.

V Judenburgu se je upril vojaštvo 42. maršbataljona 17. pešpolka. 17. pešpolk je novičil svoje moštvo v glavnem z območja nekdanje Kranjske. Bil je pravi kranjski polk. Oficijski kader so tvorili v glavnem Nemci, številni med njimi so bili pleniškega izvora. Ti so sadistično mučili vojake Slovence. Zelo je bila razširjena kazen privezovanja na kol. Redki so bili dnevi, da ne bi kdo izmed vojakov okusil te kazni. Največkrat so privezovali kaznovane opoldne, ko so delili kosilo. Celo sesar Karel je odpravil to obliko trpinčenja.

Spomladi 1918 se je 17. pešpolk ali »Kranjski Janezi« kakor so jih tudi imenovali, nahajal v Judenburgu v bližini mesta in v mestu samem. V bližini Judenburga v Murau je bil 7. lovski bataljon. V Neumarku so bili nameščeni lovci 20. bataljona. V Admontu na severu je imel sedež 27. strelski polk, rekrutiran večinoma iz Kranjske.

V Judenburgu so sestavili 42. maršbataljon, ki mu je poveljeval major Möbius. Vanj so vključili večinoma mlade fante, bolnike, rekonvalescente in pa ujetnike-povratnike, ki so se vrnili iz ruskega ujetništva. Minila je nedelja 12. maja. Naslednji dan bi bil moral maršbataljon oditi na bojišče. V noči pred odhodom je izbruhnil upor.

Upor v Judenburgu so pripravili in vodili četovodja Rogelj, deseterik Hafner in vojak Možina, ki se je vrnil iz ruskega ujetništva. Vstaja se je začela 12. maja ob 10. uri zvečer. Oficirji so bili odsotni in so bili na upor popolnoma nepripravljeni. Nekaj oficirjev je bilo pred uporom zbranih v vojašnici, so se pa ob upor razbežali na vse strani.

Poveljstvo upornikov je prevzel Tone Hafner. Uporniki so zavzeli komando, železniško postajo in municijsko skladišče. Kmalu so obvladali vse mesto. Na kakšen večji odpor sploh niso naleteli. Povezali so se z delavci v tovarni železa, ki so zapustili delo.

Sprva je upor potekal po načrtu, ki pa ni bil izdelan do podrobnosti. Predvideval je, naj bi se vojniki vrnili iz Judenburga preko Koroške na Kranjsko. Po zmagi nad oficirji se je začela disciplina med vojniki razkrajati. Mnogi so se razkropili po mestu. Približno 1200 vojakov je že ponoči začelo zapuščati mesto in se usmerilo proti jugu. Naslednji dan so se že bližali Neumarku, Wolfsbergu in Knittelfeldu.

Uporniki, ki so ostali v Judenburgu, so se 13. maja začeli vračati v kasarne. Že sredi noči je upornike napadel oddelek strojníc. Občelo je 17 mrtvih. Medtem so se oficirji preko pošte v St. Georgenu povezali s sosednjimi garnizijami in zaprosili za pomoč.

Posadko v Neumarku so sestavljali večinoma Slovenci. Uporniki v Judenburgu so računali na njihovo pomoč. Prehitel jih je major Šedivy, ki je zahteval iz Neumarkta pomoč proti upornikom.

Skupino, ki se je napotila proti domu, je nedaleč pred Neumarktom čakala četa lovcev. Ti so puntarje ujeli in jih odpeljali v graščino Lindschloss pod Neumarktom, kamor so pozneje ponje prišli Madžari.

Poveljstvo v Gradcu je hitro ukrepalo proti upornikom. Generalu von Köselu je ukazalo, naj zaduši upor. 13. maja je že ob 7. uri zjutraj prispel v Judenburg iz Brucka »šturmabataljon« Madžarov. Zasedli so mesto, barake in vojašnice po mestu. Garnizijo so spravili v barake in jo zastražili. Preko dneva so prišli v Judenburg enote generala von Kösele in še oddelki iz Celovca in Leobna. Vinjeni uporniki, ki so jih našli po gostilnah, so Madžari zvezali, jih pretepali in jih spravili v zastražene barake. Voditelje upora so polovili, upor je bil zlomljen.

Madžari so našli veliko »Janezov« po gostilnah. Vinjeni uporniki se niso upirali. Vdajali so se Madžarom na milost in nemilost. Z jeklenimi vrmi so jim zvezali roke in jih neusmiljeno vlekli za seboj. Vmes so jih surovo pretepali. Vrstili so se grozotni prizori. Judenburžani so se umikali od oken. Še pred večerom so Madžari polovili in zastražili upornike. Voditelje upora so bili za sapahi, upor je bil zlomljen.

Glavna voditeljja sta bila Tone Hafner in Karel Možina. Hafner doma iz Škofje Loke, je bil med spopadom ranjen v glavo in kmalu ujet. Vojaki so ga prenesli v barako skupaj z drugimi ranjenici. Ranjenice je obiskal in pregledal štabni zdravnik. Pri posameznikih se je zanimal za poškodbe, Hafnerju pa ni hotel pomagati. Zato ga je Hafner poklical, toda zdravnik je zamahnil z roko, češ, saj ti boš kmalu dober.¹⁵ Za Hafnerja se je z vso skrbjo zavzel slovenski zdravnik dr. Ambrožič. Hafner je vedel, kakšna kazen ga čaka, in je začel razmišljati o begu. Nekega znanca v sobi je prošil za obleko. Pogovoru pa je prisluškoval neki kočevski Nemec, ki je Hafnerja ovadil. Naslednji dan ga je zaštel neki general. Hotel je izvedeti, kdo je še sodeloval v uporu. Objubil je Hafnerju milejšo kazen, če bo povedal imena drugih upornikov. Toda Hafner je molčal in ni nikogar izdal. Pozneje so Hafnerja zastražili madžarski vojaki z nasajenimi bajonetmi, došli so niso odpeljali pred sodišče in v smrt.

Enote von Kösele so se spopadle z uporniki v okolici Judenburga še 13. in 14. maja. Večja skupina upornikov vojakov se je v noči med 12. in 13. majem s vlakom napotila v Neumark, da bi se združila s tamkajšnjo posadko. Toda načrt ji je preprečil major Šedivy, ki je medtem že formiral svojo skupino za boj proti upornikom v Judenburgu. Šedivy je to skupino upornikov razorožil brez boja. Druge skupine so bile zajete v okolici Wolfsberga, Knittelfelda, Veltsberga.¹⁶

Vojaški upor je bil strt, začele so se pa protivojne demonstracije civilnega prebivalstva in stavke delavstva, ki so segle od Judenburga do Leobna. Organizacijska povezava med vojaškim uporom in stavkami ni dokazana. Kaže pa skupen odpor do vojne. Asistenčne čete, ki so strle upor, so zadušile tudi delavske stavke. Po zlomljenem uporu je vojaško poveljstvo proglasilo obsedno stanje.

Sojenje upornikom se je začelo 14. maja. Sodnikom je predsedoval general-major Kösel. Pripravljali so vilenjene obtožbe. Razprava je bila kratka. Obtožence so spoznali za krive. Za voditelje je tožilec zahteval smrtno kazen. Zagovornik obojestrni si ni prizadeval, da bi rešil katerega izmed njih. Po kratkem govoru je končal: »Naj se zgodi po volji božji in vojaških postavah.«¹⁷

Nadaljevanje

¹⁵ Spomin na Antona Hafnerja, Jutro 1938, št. 120, str. 3.

¹⁷ Kronika slovenskih mest, št. 4, leto 1935, str. 71.

¹⁶ Vlado Vodopivec. Odmevi oktobra ... Sodobnost št. 11, leto 1967, str. 1116.

Tovarna
železniških vozil
»Boris Kidrič«

Maribor, Leningrajska 27

pristrčno pozdravlja delovne ljudi, poslovne prijatelje, posebno pa še nekdanje borce NOV in vse tiste, ki so stali na braniku domovine v dneh, ko se je bil boj za biti in ne biti našega naroda in državne skupnosti.

TOVARNA**CELJE**

Ob dnevu borca 4. juliju pošilja delovni kolektiv prisrčne in borbene pozdrave borcem NOV Jugoslavije in jim želi prijetnega počutja ob spominu na velike dni borbe za svobodo.

Naše čestitke veljajo enako delovnim ljudem Jugoslavije, graditeljem lepšega jutrišnjega dne.

**TOVARNA
DEKORATIVNIH
TKANIN**

Celovška 280 – Žel. p. Vižmarje – P. Šentvid – P. predal Ljubljana 44

Petdesetletne izkušnje in tretjič najvišje jugoslovansko priznanje za kvalitetno «zlati ključ», so garant za pohištvne tkanine, zavese in ročno tkane izdelke Tovarne dekorativnih tkanin, Ljubljana, Celovška cesta 280, telefon: 51-101, 51-866, 51-173.

PRISRČNE ČESTITKE OB DNEVU BORCA — 4. JULIJU.

OBRTNO PODJETJE**TRŽIČ**

TESARSKA DELA VSEH VRST, PLESKARSTVO, ZIDARSTVO, MIZARSTVO – STAVBENO IN POHIŠTVENO, TAPETNIŠTVO IN SEDLARSTVO

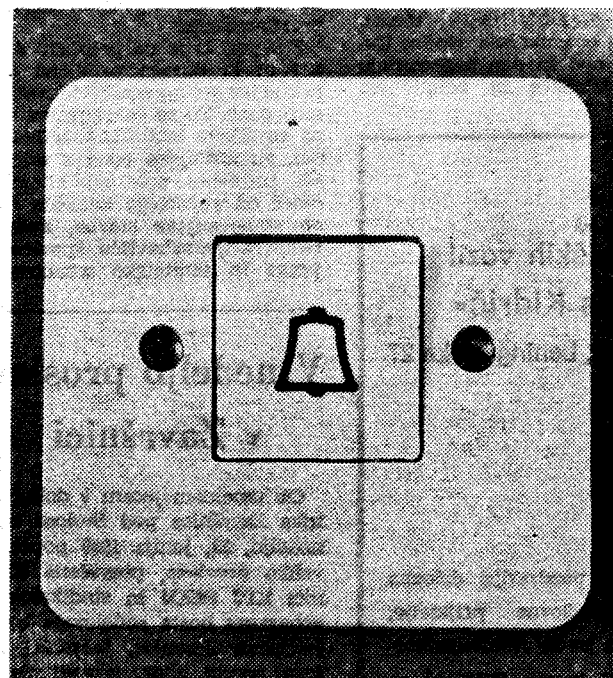
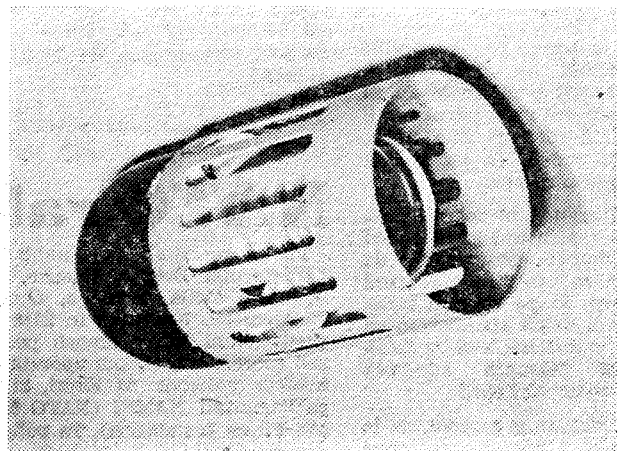
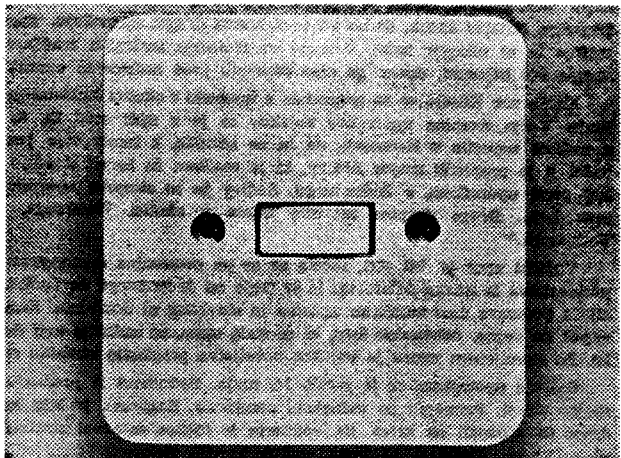
OB DNEVU BORCA — 4. JULIJU PRISRCEN POZDRAV VSEM BORCEM IN DELOVNIM LJUDEM NAŠE DOMOVINE.

**tovarna
elektromateriala
ljubljana črnuče**

Proizvajamo:

**elektroinstalacijski
material
izolacijski material
suhe transformatorje
in likalnike**

Prisrčno čestitamo za dan borca

»Slovenija-sadje«

Ljubljana, Miklošičeva c.

čestita vsem borcem NOV in delovnim ljudem ob letošnjem prazniku dnevu borca 4. juliju in želi prijetnega počutja ob spominu na velike dni osvobodilnega boja.

Kmetijska zadruga
RAČE

čestita vsem borcem ob dnevu borca — 4. juliju.

Komunalno in stanovanjsko podjetje
VRHNIKA

čestita delovnim ljudem in nekdanjim borcem za dan borca — 4. julij.

Trgovsko podjetje

»KRKA« Brežice

nudi cenjenemu potrošniku veliko izbiro prehrabene- ga in tekstilnega blaga, gradbeni material in železo.

BORCEM NOV, DELOV- NIM LJUDEM IN KOLEK- TIVOM PRISRCNO ČESTI- TAMO ZA PRAZNIK BOR- CEV — 4. JULIJ.

AVTOPROMET GORICA

Nova Gorca, IX. korpusa 96

čestita poslovnim prijateljem, delovnim ljudem in bor- cem NOV in jim želi prijetnega razvedrila za praznik 4. julij — dan borca.

Trgovsko podjetje

»KURIVO«

Nova Gorica s poslovalnico v Šempetru

ČESTITA ZA DAN BORCA — 4. JULIJ.

Cenjenim potrošnikom nudimo kurivo in ves gradbeni material po dnevnih konkurenčnih cenah.

VOZILA GORICA

ŠEMPETER PRI GORICI

Vrtojbja — tel.: 21-446 —

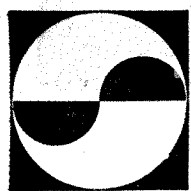
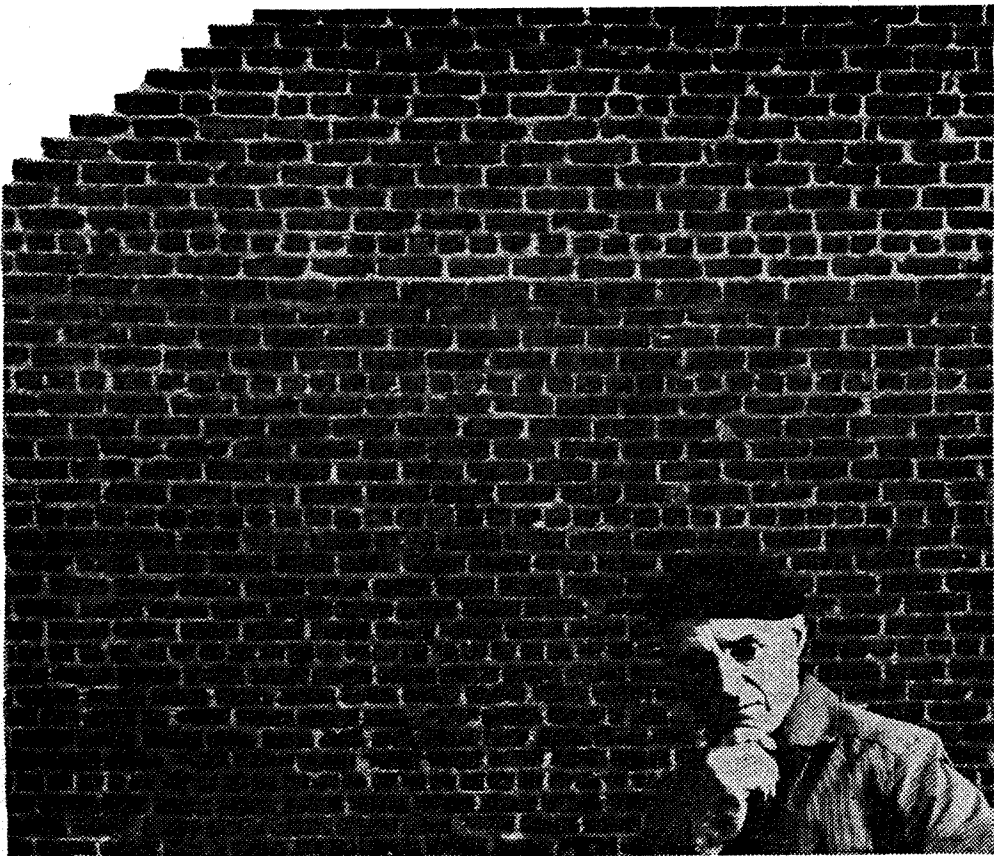
Vozila — Gorica

Izdelava in prodaja spec. vozil, prikolic, polprikolic, kiper priko- lic, cistern za prevoz tekočin s črpalnimi agregati in cisterne za prevoz plinov

Ob dnevu borca — 4. juliju pošiljamo borbeni pozdrav vsem udeležencem narodno osvobodilne vojne Jugoslavi- je in partizanskih odredov.

Poslovnim prijateljem in delovnim ljudem naše iskrene čestitke.

NE ZGRADITE SVOJE HIŠE BREZ VRAT IN OKEN

SLOVENIJALE

LJUBLJANA, Vižmarje 168
LJUBLJANA, GR, hala "D"
CELJE, Tkalska 13
MARIBOR, Cankarjeva 4

Gradbeno podjetje

LITLJA

čestita delovnim ljudem in nekdanjim borcem ob 4. ju- liju — dnevu borca.

Skupščina občine
BREŽICE

z družbeno političnimi organizacijami

čestita delovnim ljudem, ko- lektivom in nekdanjim bor- cem NOV ob dnevu borca — 4. juliju.

Trgovsko podjetje
»LJUDSKA POTROŠNJA«
Brežice

čestita borcem NOV, delov- nim ljudem in cenjenim po- trošnikom za 4. julij — praznik dneva borcev.

Oblačila
»NOVOST«

Tržič

izdeluje kvalitetno žensko in športno konfekcijo. Čestitamo za dan borca.

SREČANJE S PARTIZANSKO MAMICO

Ko sem le navadna kmetica

Prvič sem jo srečal na Homu, ki je danes prijetna izletniška točka. To je hribček z nenavadno lepim razgledom. Med vojno so ga Nemci prekrstili: pravili so mu »banditenberg«. Skoraj vse kmetije so namreč sodelovale s partizani. Če že ne kar na začetku, pa vsaj od trinštiridesetega. Takrat je v Homu skoraj vsak teden pokalo. Zdaj so o tem samo še spomini.

Zagledal sem se v mamico, v pristno kmečko ženo. Tako znan obraz. Pa njene žive oči in smeh, ki prihaja od srca. Ni bila sama. Z njo sta prišla še sin in hčerka. Oba odrasla in vendar podobna svoji materi.

Muzikant potegne harmoniko. Lahkotno in urno ubira tipke. Viže pa so same domače. Pari plešejo, noge odskakujejo. En sam smeh in vrisk in petje. Nekdo vrisne:

— Hej, mama, zapleši, zapleši!

Sin je bil tisti, ki jo je prosil za prvi ples. In vidim, kako se nekam lahkotno vrti in ni več tako mlada. Spet slišim:

— Ja, to je naša partizanska mamica!

Čez čas se približam, zapletemo se v pogovor. In že je tu vojna in vse tisto, kar vojna prinaša. Praznikovi mami pa sijajo oči, rahlo se smeje, ko poprosim, če jo smem obiskati na domu, da pove, kako se je z njo in njenimi med vojno godilo. Pa zamahne z desnico — videl sem, da je z žulji posejana — in skoraj otožno zavzdihne.

— Tovariš, kaj bi jaz, ko pa sem le navadna kmetica...

No, minilo je nekaj tednov, ko srečam Iva, Zupančevega Ludvika iz Zabukovice, prvoborca in za klet pet vedno pripravljenega tovariša. Ko mu omenim srečanje s Pražnikarjevo mamo, mi pravi:

— Tako je, to so naši ljudje, to

je naša partizanska mamica. Pojdi k njej, ona ima kaj povedati!

Seveda sem obljubil. Srečanje s preprostimi ljudmi, s tistimi, ki radi povedo resnico, je prijetno. Še bolj zato, ko so danes poti do njih tako dolge, nekdanje, med vojno pa so bile kratke in zanesljive.

Nekoga dne, bil je delavnik, hodim po Zalcu in srečam tovariša Goloba. V žalski osnovni šoli uči, tudi sam je bil nekaj časa partizan, pa mi pravi, da me lahko kam z avtom zavleče. Povem željo in že je pripravljen, že se odloči: Če je tako, kar jutri popoldne!

Limuzina NSU drsi proti Grižam. Oči se ustavijo na veličastnem spomeniku, ko si rudar in kmet podajata roko. Pod njima pa je plošča in vanjo vklesana imena. Mnogi jih je. To so imena mrtvih. Zabukovica, Griže, Megojnice so naselja, ki so za našo svobodo veliko žrtvovala. Mogoče na to nekateri pozabljajo. Ne bi smeli. Njihova preteklost je svetlo, neizbrisno dejanje.

Limuzina drsi skozi Zabukovico. Nekdaj je bila žarišče napredka. Danes je nekam pusta in prazna. Rudnik so pred leti zaprli, ostalo je skromno podjetje; priča sedanosti je edino asfaltna cesta, za katero so se Zabukovčani leta in leta borili.

Pod Gozdnik je cesta precej slabša, vendar jo NSU uspešno zmaguje. Ze sva v hladnem kotičku in že spet sprašujem.

— Čujte, k Šteflaku bi rada, je prava ta cesta?

— Prava. Dobro četrte ure in bosta tam. Peš seveda.

Taka pot hitro mine. Čeprav oba veva, da je bila z znojem in žulji napravljena. Toda ljudje izpod Gozdnika so žilavi. O tem sva se oba hitro prepričala.

Pravkar sva pri novogradnji. Tako visoka, nekam odročna in zaletna hiša. Ni dokončana. Vendar iz okence poka pisana ruta in iz nje gleda zagorel obraz; spet vidim tiste žive oči in vzklidem:

— Franjo, našla sva jo!

Prisemeje se, s cekarjem v roki in že nama razlaga:

— To ni moje. Sorodnik iz Francije zida. Revez si je v jamah nakopal silikozo, penzijo res ima lepo, pa bi menda rad na stara leta spet domov. Moja, no, ja, naša domačija pa je kar malo naprej...

— Mogoče ste kam namenjeni, morate na pot? se opravičujem.

— Ah, kaj to! Dol, k sosedu sem se namenila. Bom pa potem. No, kar pojdiva z mano. Ja, to pa je naše bregovje. Pa imam rada ta svet. Ah, kaj bi ga ne imela. Rada delam, rada obračam zemljo...

Na cilju smo. Hiša skoraj nova in malo stran gospodarsko poslopje, zgoraj pa prostran gozd. Šteflakova mama pridno razlaga:

— Nekdaj je bila hiša lesena. Morala sem jo podreti. Ne sama, otroci so mi pomagali. Saj radi pridejo. Škoda, da niso ostali doma. Šli so v dolino. Menda se tam spodaj kruha lažje služi. Čakajte, menda se je mala prebudila. Sinovo punčko imam pri sebi. Da mi ni dolgčas.

Vstopimo. Prav je slutila. Nanka, drobno in srčkano dekletce, je pristopicalo v vežo. Srčkan otrok in prav nič plašljiv. Žal nama je bilo, da nisva vzela s sabo zavojček bonbonov. Videla sva, kako je očke obračala v najine žepe. Mama pa nama je tačas postregla z izvrstnim kruhom, sočno svinjino in iskrenim je jabolčnikom.

— Kar vzemita, prileglo se bo, naju priganja, popravlja punčki krilo in črne kodre, jaz pa se oziram po prijazni izbi, po rožah in slikah na steni. Pa si dospovedujem: devet jih je rodila, nekaj jih je pomrlo, pet je živih: trije fantje in dve dekletki. Vsi so odrasli; vsi so v dolini, mama pa čaka, da se vrnejo, da ji pomorejo pri delu. In kako je vedra, pogumna.

— Zdrava sem, hvala bogu. Nič mi ne manjka. In še tega čmrlja imam za kratek čas. Na jesen jo bosta menda vzela. Ali ne, muček? No, priznizita.

Pogovor smo zasukali na vojno. Malo je pripomogel kolega Franjo, ko je povedal, da se je vključil v borbo nekje v Medžimurju. Nič ni maral za astmo, šel je, odzval se je klicu uporne domovine.

— Ja, tudi pri nas je bilo vse

sorte, je pričela Pražnikarjeva mama. Osem let sem bila stara, ko so me vzeli za svojo. Kar tamle čez graben je tista domačija. Dva-tridesetega sva se vzela. Potem otroci, delo na gruntu, za politiko se res nismo brigali. Res ne. Ko pa smo bili le navadni, kmečki ljudje. Mož je hodil nekaj časa v jamo, kar precej let je rudaril. Nato pa ta hudirjeva vojna. Vse račune nam je prekrizala.

Nanika gleda staro mamico, ki pa ne izgleda prav nič stara, čeprav ji je življenje ena sama trnova pot.

— Kar jejta in pijta, zares sem vesela, da sta prišla. Pa menda ne mislita kaj zapisati. Ne bi rada obešala na zvon.

To je tisto. So ljudje, ki so si z drobtino prislužili kar čedno pokojnino. Pri Šteflaku pa taka skromnost!

Kramljam. Seveda obljubim, da ne bom ničesar zapisal. Ne verjame mama. Spet zavzdihne.

— Kaj bi to, ko pa sem le navadna kmetica...

In vendar krenemo po pravi poti.

— Pri nas se je začelo že kar enainštiridesetega. Res. Prišli so ljudje, ki smo jih že prej poznali: Vrisk, Vipotnik, Zupanc in drugi.

Več jih je bilo. Vedela sem za bunker nad zgornjim Fojtom. Večkrat sem jim nesla jesti. Tudi v naši hosti so imeli bunker. Nemci pa so tudi imeli dober nos. Vse so zavohali. Tudi naše sodelovanje. Na hrani smo imeli dekle. Mlada in neizkušena je najbrž kaj preveč povedala. In tako se je začelo. Devetindvajsetega junija dvainštiridesetega leta. Ravno na Petra in Pavla. Mož je prinesel češnje. Tisto leto so lepo rodile. S polnim predpasnikom je prišel. Saj se spominjam: ajdove žgance sem zakuhala, popoldne so šli naši na šiht. Na hrani sem imela fanta. Večkrat me je vprašal, kam hodim tako pogosto. Bil je dober, srčen fant. Toda zdaj so bili na dvorišču Nemci. Vse polno jih je bilo. Mož mi je dal najmlajšega otroka v roke, potem je izginil. Smuknil je v hišo, se zamotal med skladovnico drv in jo ucril v graben, od tam pa v Krvave pečine. Tudi jaz stečem za njim. V obupu kličem: Kaj si napravil? Pozneje mi je pravil, da se je hotel ubiti. V globino bi se pogнал z visoke skale. Policija pa vame. Grdo so me pestili. Pokličimo moža! so zahtevali. Tudi fanta, ki je bil na hrani, so zvezali. Ivan, moj starejši sin, takrat še otrok, mu je skrivaj dajal jesti. Premisljala sem, kaj mi je storiti. Vržem se na tla in kričim:

— Ustrelite me, jaz ne grem nikamor!

Gledala sem otroke. Mar sem jih za to spravila na svet? Zunaj pa je pokalo. Nemci so žgali za pobeglim možem. Vse zaman. Utekel je, »purš« in jaz pa sva morala v Zabukovico, od tam v griški farovž in naprej v Stari pisker. Tam sem srečala še več znancev. Zvedela sem, da so tudi Fojtovega Martina zaprli. On pa je vedel, kako sem nosila hrano. Ničesar ni izdal. Meni pa gestapovci kar naprej:

— Vaš mož je bandit!

Jaz pa nazaj:

— Ni! Tukaj mi vrat prerežite. Resnico govorim!

Anzuh, moj mož, se je vdal. Kaj bi se ne. Rad je imel družino, ves je zanj živel. Desetega julija so nas izpustili. Seveda s pripombo: — Če boste podpirali bandite, vas čaka krogla!

Vrnili smo se in delali dalje, ko da se ni nič zgodilo. Možu in vsem nam so vzeli »hajmabunda« legitimacijo. Niso ga pustili na miru. Moral je spet v zapor, od tam v taborišče, od koder je obegnil in šel v hosto.

Nemci pa kar naprej okoli voglov. Tudi raztrganci so me prišli skušati. Jaz pa sem jih takoj pogruntala. In sem jim zabrusila.

— Poiščite jih in jih boste našli! Čez glavo sem jih bila sita. Nemcev in raztrgancev. Ko sem bila zaprta, so vse pokradli. Bili so čisto navadne svinje. Našim pa sem še naprej kuhala. Včasih jih je bila polna peč. Koruzni kruh, pečena kaša, kisló zelje, žganci... Take stvari sem pripravljala. Pa kaj hrana, strah, le ta strah, da bodo spet prišli in me odveli. Res so

prišli. Še pravi čas sem jih opazila. Pa sem se pridružila:

— Prekleti zelenci, ne boste me, mene že ne!

Ušla sem jim. Štirinajst dni sem se potikala po Britnih Selih. Na srečo smo imeli pri hiši ženo, ki je pazila na otroke. In tako smo pretolkli vojno: podnevi Nemci, ponoči partizani. Pa kaj bi se hvalila. Tako je pač bilo. Komunisti res nismo bili, radi pa smo pomagali. Nancika, reči stričkom, naj jesta. No, le priznizita. Kaj pa si vi tako zapisujete? Saj ni vredno. Potem me bodo pa ljudje obirali...

Tudi povojna leta niso Šteflakovi mami prizanesla. Sedemindesetega se je hčerka smrtno ponesrečila, petdesetega je umrl mož, nato še moževa mati; mama pa je ostala z otroci sama. In ni obupala. Kje pa! Hišo je popravila, skrbela za grunt in otroke, potem elektrika, vodovod...

— Res je, na komuno pa moram stopiti, elektrika nam nekaj nagaja. No, malo olajšav sedaj že imamo. Malenkost pri davkih spregledajo, pokojnine imam nekaj čez petdeset starih jurjev. Kar gre. Ko pa smo vsega navajeni. Včasih me še na kak izlet povabijo. In rada grem. Potem pa klepetamo in obujamo spomine. Saj zastopim. Nekaj jih je pomrlo, drugi pa spet časa nimajo, da bi me kdaj obiskali. Ko pa je danes tako razmetano življenje. Včasih tega ni bilo. Pa saj sem zdrava, zdravje pa je največje bogastvo. Ali ne, Nancika? No, jejta in pijta, v kak časopis pa me nikar ne stlačita. Kaj bi, ko pa sem le navadna kmetica!...

Pražnikarjeva mama, hvala za vse. Nikar se ne hudujte, če so tisti zapiski zdaj v časopisu. Bodite zdravi. Lepo pozdravljeni!

-dk-

Vabilo

Planinsko društvo Gornji grad, Dom na Menini planini, vabi vse borce NOV, ki so se v času partizanstva zadrževali na tej planini ali jih je pot vodila čeznjo, da na dan borca, 4. julija, pridejo tja v čim večjem številu. Poskrbljeno je za dobro razpoloženje.

Oskrbnik Viktor

Bezona 46, pošta Ruše

Poizvedujemo

Fani Košir je leta 1944 pred ustaši pobegnila iz Sarajeva. Na poti iz mesta je prenočila pri meni na Alipašinemu mostu, nato pa je z mojim posredovanjem odšla k partizanom. Prosim jo, naj se mi oglasi zaradi važnih podatkov.

Rozina in Leopold Stomberger,

Bezona 46, pošta Ruše

Poizvedujemo

Iščem tovarišico Tinko, doma nekje v okolici Skofje Loke ali Zirov. Spomladaj 1944 sva bili skupaj zaprti v Skofji Loki. Dogovarjali sva se, kako bi pobegnili. Kot sem kasneje slišala, je Tinki menda uspelo pobegniti. Ko sva bili v zaporu, mi je poklonila tudi svojo sliko, ki jo prilagam. Razen Tinke je bila z menoj tudi Vera, stara

kakih 18 let, nosila je dolge, črne lase, doma pa je bila menda iz Medvoda ali okolice, baje hčerka mesarja. Prosila bi vse, ki vedo za katero izmed obeh ali obe tovarišici, naj mi to sporočijo, oziroma se mi oglasio.

Mari Grabner-Grošelj
Kidričeva 23, Domžale

Nedolgo tega je Marija Kenda Majda, doma iz Sužida pri Kobariidu, danes Novogoričanka, tiho in skromno praznovala šestdesetletnico rojstva.

»Spomin na prehojeno pot, posebno na malčke — bila sem dolga leta upravnica otroškega vrtca, dijaškega doma in predmetna učiteljica — ki sem jim pomagala ob prvih korakih pri spoznavanju življenja, mi je v uteho. To mi utrjuje zavest, da je bilo moje življenje bogato, čeprav oropano lastne družinske sreče. Tudi ne vem, kje sem bolj doma. Trideset let sem pustila v rojstnem kraju, več kot dvajset let že živim v Novi Gorici. Rada imam to mesto! Ne le zato, ker je lepo, marveč tudi zato, ker je prav v to mesto vgrajenih toliko z znojem in krvavimi žulji prepojenih delovnih ur, tudi mojih...«, pripoveduje Marija Kenda.

Devet let ji je bilo, ko se je končala prva vojna. Odraščala je v osemčlanski, revni družini in kot mlado dekle je morala za delom v severno Italijo. Po nekaj letih se je vrnila domov. Starejši brat Franc jo je seznanil z delovanjem odporniške organizacije TIGR, ki je imela v Sužidu svojo trojko. Nacionalno in socialno zatiranje ljudstva sta postala sinonim njene življenja, njeno življenje pa je s tem dobilo globlji smisel!

Domačin Jože Stih je postal fant njenih sanj. Sedem dolgih let je služil italijansko vojsko. Marca 1942 sta se poročila, proti koncu leta je dobil dopust, prvega januarja 1943 pa se je poslovil in odšel v partizane. Tako je Jože Stih, mož Marije Kenda Majde, postal partizan Marko. Tudi Marija je že oktobra 1942 postala članica krajevnega odbora OF v Sužidu, decembra 1942 pa je bila sprejeta v KPS. Ta dva datuma in možev odhod v partizane so bili odločilni dogodki na njeni življenjski poti — postala je aktivistka Majda!

Ferdo Kravanja — Peter Skalar, organizator upora na Tolminskem in v Slovenski Benečiji, je v njej imel zanesljivo in uspešno sodelavko. Ko sta se od desetega do dvajsetega maja 1943 na območju Matajur-Stol-Mija zadrževali in borili Gradnikova in Gregoričeva brigada, je bila Majda ena tistih skrbnih terenskih delavk, ki so skrbele za marsikaj: za hrano, obveščanje, oskrbo ranjencev... Brigadi sta se po težavnih bojih umaknili na levi breg Soče, z njima njen mož Marko kot komandant, 1. bataljona Gradnikove brigade, njo pa so italijanske oblasti zaprle. Odpeljali so jo v krminске in goriške zapore.

Moža so ji partizani pokopali 4. septembra 1943, ko je smrtno ranjen pri Krvavi peči podlegel hudi rani; Majda pa se je še z večjim ognjem posvetila boju za osvoboditev. V času »kobariške republike«, ki je obstajala od 9. septembra do 30. oktobra 1943, je bila Majda med najbolj aktivnimi ženami in dekletki na Kobariškem. Imenovali so jo za predsednico SPZZ (Slovenske protifašistične ženske zveze) »kobariške republike«, decembra je bila tečajnica IV. partijskega tečaja na Vojskem, ob koncu leta 1943 pa je bila že

imenovana za članico okrajnega odbora SPZZ za Tolminsko. Aprila 1944 je postala načelnik gospodarske komisije v tolminskem okrožju, od avgusta 1944 do osvoboditve članica tajništva SPZZ Zapadnoprimorskega okrožja, članica istega okrožnega narodnoosvobodilnega odbora, istočasno pa tudi od novembra 1944 do osvoboditve referent za prehrano v istem okrožju.

Ob koncu vojne jo je čakala še posebno težavna naloga, naloga aktivistke v tedanji »voni A«. Imenovana je bila za načelnico odseka za socialno skrbstvo goriškega okrožnega narodnoosvobodilnega odbora. V drugi polovici leta 1946 in do septembra 1947 je bila pomočnica poverjenika za socialno skrbstvo pri goriškem okrožnem narodnoosvobodilnem odboru. Po 15. septembru 1947 je postala poverjenica za socialno skrbstvo goriškega okraja in leta 1949 poverjenica za socialno skrbstvo goriške oblasti s sedežem v Postojni. Z oblastnim odborom se je v začetku 1950 preselila v Novo Gorico. Prav tovarišici Majdi je pripadla čast, da se je 2. februarja 1950 kot prva stanovalka vselila v prvi novozgrajeni stanovanjski blok. Potem ko so oblastni odbor ukinili, jo je pot vodila še za nekaj let na Tolminsko, od koder se je ponovno vrnila v Novo Gorico. Kot prosvetno-socialna delavka je bila leta 1954 upokojena; ves ta čas je neutrudno delovala v raznih družbeno-političnih organizacijah v Solkanu oziroma v Novi Gorici.

Pestro in razgibano je bilo to Majdino življenje. Prav je, da se ga tako polno zaveda, še posebno lepo pa je, da ji takega, kot je bilo, ni žal. V njej je še polno življenja, želja in hotenj... »Ko se mi kdaj stojih po kobariških hribih, si jih grem ogledati in še stare znance pozdraviti. Navajena sem družbe in dela, zato osamljenosti ne prenašam; ne maram biti predmet, ki so ga vrgli na odpad, ko je odslužila pravi naša Majda.

CIRIL ZUPANC

Imeli smo ljudi

Mihael Leben

Pokopali smo ga pred kratkim v Rečici pri Laškem, stara 78 let. Bil je sin delavske družine, njegova življenjska pot je bila zelo težka. Komaj 16 let star si je že sam služil kruh v tujini. Ko je odisel vojaški rok, je izbruhnila I. svetovna vojna, obdržali so ga v vojski. Znašel se je v ruskem vojnem ujetništvu in se z nekaj tovariši pridružil Rdeči armadi. V domovino se je vrnil šele leta 1922. Ob 50. letnici Oktobrske revolucije je zaradi svoje udeležbe v državljanski vojni in Oktobrski revoluciji prejel visoko sovjetsko odlikovanje.

Med II. svetovno vojno zaradi starosti in slabega zdravja ni mogel več toliko narediti za partizane kot če bi bil mlajši. Zaradi dela za partizane se je leta 1944 skoraj znašel pred nacističnimi puškami. Izpustili so ga zaradi pomanjkanja dokazov, toda ob takrat se je moral skrivati pred ponovno aretacijo. Sin Franc pa je šel 16 let star k partizanom.

Na zadnji poti je tovariša Lebena spremljalo mnogo ljudi. Zal se ga nihče izmed članov ZB ni spomnil z nagrobnim govorom.

MILKO LAH

Slavko Pukl

Rojen je bil leta 1921 v Rimskih Toplicah. Ob začetku vojne je bil v pomorski šoli v Dubrovniku. Ko se je vrnil v domače kraje, je takoj vedel, kaj je njegova dolžnost. Ze leta 1941 se je vključil v osvobodilno gibanje, spomladi 1942 pa so ga že zapirali v celjskem »Starem piskrnu«. Prek Borla s. ga poslali julija istega leta v Mauthausen. Do maja 1945 je bil v blok 17, 14 in 2. Nikoli ni klonil, ostal je to, kar je bil in se še kalil v nečloveških težavah v taborišču. Sodeloval je v razkrivanju sovražnikov osvobodilnega gibanja, ki bi radi vnesli razdor med jetnike, sodeloval pri organizaciji medsebojne pomoči. Čeprav sam lačen ni okleval, kadar je bilo treba odtrgati si od ust grizljaj in ga dati sotrpini.

Po vojni je doštudiral in postal ugleden strokovnjak. Umrl je nenadoma, pokopali pa so ga v Zalcu 9. junija. Ostal nam bo trajno v spominu!

Sotrpini iz Mauthausna

Janko Kofol Tine

Nepričakovano nas je 22. maja 1969 za vedno zapustil tovariš Janko Kofol Tine, nosilec Partizanske spomenice iz leta 1941 in predsednik krajevnih organizacij ZB NOV Kanal. Pokojni Janko Kofol se je rodil leta 1909 v Volčanskih Selah na Tolminskem. Zaradi svoje narodne zavesti je bil že v rani mladosti preganjan od italijanskih oblasti, zato je leta 1931 pobegnil v staro Jugoslavijo, kjer se je takoj vključil v emigrantsko društvo. Tudi tu so ga, zaradi njegovega aktivnega političnega dela, preganjali. Takoj leta 1941 se je vključil v OF, v jeseni istega leta pa je vstopil v NOV. Srečamo ga kot borca in političnega delavca v Dolomitskem odredu. Leta 1942 se je kot prostovoljec vrnil na Primorsko. Boril se je v Soškem odredu in kasneje v bataljonu »Simona Gregorčiča« ter Gradnikovi brigadi. Zaradi njegove sposobnosti in delavnosti je opravljal razne funkcije, od sekretarja do komandanta bataljona in referenta za oborožitev pri štabu XI. Korpuse. Ze leta 1942 je bil sprejet v KPJ.

Pokojni je bil do leta 1950 v JLA. Demobiliziran je bil kot kapetan I. klase. Po demobilizaciji se je zaposlil v Zagrebu in že leta 1957 je bil zaradi težke bolezni invalidsko upokojen.

V Kanalu ob Soči je preživel zadnja leta svojega življenja. Bil je delaven, skromen in nesebičen, zaradi česar je bil pri njegovih soborcih in ostalih ljudeh zelo priljubljen.

Na njegovi zadnji poti v Volče na Tolminskem ga je spremljala velika množica ljudi in od njega so se poslovili njegovi soborci ter predstavniki organizacije ZB.

Sedaj počiva ob Soči, v svojem domačem kraju, ob vzhodu toliminskih gor, katere je neizmerno ljubil in se za njihovo osvoboditev boril in žrtvoval.

Naj mu bo lahka slovenska zemlja!

Kuharjeva mama

Številni venci in med njimi venec občinske organizacije Zveze borcev, mrtvaški oder in na njem spokojno obličje Kuharjeve mame iz vasi Rankovci in potlej pogrebni spreved na kraj večnega počitka.

Marija Kuhar se je rodila leta 1893. Vse življenje sta z možem trdo delala na kmetiji in obdelovala zemljo. In potem je v to razmeroma mirno življenje treščila vojna. Madžarski fašistični osvajači so zasedli Prekmurje. Sin Franc je izpolnil 25 let življenja. Končal je kiparsko šolo in ustvarjal umetnine. V Murski Soboti je imel atelje in tu so se zbirali napredno misleči ljudje, sodelavci Osvobodilne fronte. Čestorat je obiskal rodni dom in pridobival ljudi za uresničevanje programa naše vseljanske borbene organizacije.

Toda fašistom in njihovim pomagačem Kuharjevo delo ni ostalo dolgo prikrito. Aretacija in potlej mučeniška pot v nacistična taborišča smrti. In ob

zarji svobode 24. februarja 1945 je ugasnilo življenje mladega mnogoobetočnega kiparja Franca Kuharja v Flossenbürgu.

Kuharjevo mamo pa so 10. junija ponesli tam mimo polja, mimo skrbno obdelanih njiv, nad katerimi se je dolga desetletja sklanjala in puščala kapljo za kapljo krvi.

Kuharjeve mame ni več, a ostala nam bo v trajnem spominu.

Jože Janež

Frančiška Cene

Gozdovi so se odeli v bujno majsko zelenje, ko smo jo nesli k zadnjemu počitku na pokopališče v Spitalu pri Motniku.

Njeno življenje ni bilo lahko. Leta 1916 ji je padel mož in ji pustil v tolažbo, pa tudi v breme pet nedoraslih otrok. Z njimi se je potem prebijala skozi življenje kot je vedela in znala. Kljub revščini pa je svoje otroke vzgojila v poštene ljudi.

Leta 1942 se je njena hiša odprla partizanom, ki so prihajali tja kot domov. Njej pa je padel na Dolenskem v boju z belogardisti sin, ki je bil komandir mitralješke čete v Kamniško-zasavskem bataljonu.

Pokojna je bila članica vseh organizacij in najstarejša članica ZB v Spitalu.

Damjan

Dr. Smilijan Jerina

V nedeljo, dne 15. junija smo se na novem pokopališču v Podkrajju pri Velenju poslovili od priljubljenega človeka in zdravnika dr. Smiljana Jerina. Ze sama udeležba pri zadnjem spremljevanju je pokazala kako spoštovan in cenjen je bil pokojnik. V življenju, zlasti pa v mladih letih je okusil zelo malo dobrega. Rojen leta 1919 v Celju se je že v gimnazijskih letih priključil naprednim strujam, njihovo gibanje podpiral ter pozneje v njem tudi aktivno deloval. Pred vojno se je vpisal na medicinsko fakulteto v Ljubljani in bil

vse do okupacije aktiven v študentskem gibanju. Prostovoljno se je javil v bivšo jugoslovansko vojsko in se po njenem razsulu vrnil v Celje. Kmalu za tem je bila njegova družina aretirana, nekaj časa zaprta, nato pa izseljena v Srbijo. V pregnanstvu je po svojih močeh pomagal partizanskemu gibanju vse do vstopa v NOV.

Po vojni se je vrnil v domači kraj, pred tem pa opravljal odgovorne dolžnosti v vojaški saniteti. Dolga leta je kot zdravnik deloval v Šoštanju in bil kot tak med prebivalstvom izredno spoštovan in cenjen. Bil je aktiven družbeno politični delavec, pripravljen sodelovati in pomagati povsod.

Smiljana bo prebivalstvo močno pogrešalo, saj je z njim izgubilo ne samo priljubljenega in sposobnega zdravnika, temveč tudi sotovariša, ki nikdar ni odklonil pomoči.

S. V.

Miha Malenšek

Prve dni junija 1969 je umrl v Pesjem pri Velenju znan družbeno politični in društveni delavec Miha Malenšek. Rojen je bil 29. 9. 1903 v Velenju. V tem kraju je živel do leta 1941, ko ga je okupator pregnal v Srbijo. Hiša Malenška v Pesjem pri Velenju, kjer je deloval pred vojno in po njej je znana po tem, da so se v njej zbirali člani naprednih društev in SKOJ. Tam je bila pred vojno tudi konferenca SKOJ, skratka v njej so našli zatočišče vsi takrat politično preganjeni.

V spomin na ta dogodek je bila pred leti na Malenškovo hišo vzidana spominska plošča.

Kot zavednega Slovenca so Miha takoj po prihodu okupatorja pregnali. Njegovo življenje se ni umirilo niti v pregnanstvu. Selili so ga iz kraja v kraj in kamor je prišel je bil kot Slovenec po okupatorju ponovno preganjan. Kjerkoli se je pojavil, se je skušal povezati z osvobodilnim gibanjem. Pomagal je kolikor je mogel materialno ter s svojim strokovnim znanjem. Leta 1945 se je vrnil v domači kraj, kjer se je vključil v družbeno politično dejavnost in deloval do smrti. Udeležba na njegovi zadnji poti je dokazala, da je bil kot človek priljubljen ter v svojem kraju znan kot iskren, pošten in požrtvovalen tovariš. Ohranili ga bomo v trajnem spominu!

S. V.

VEDNO
IN POVSOD
Z

alpos camping

OPREMO

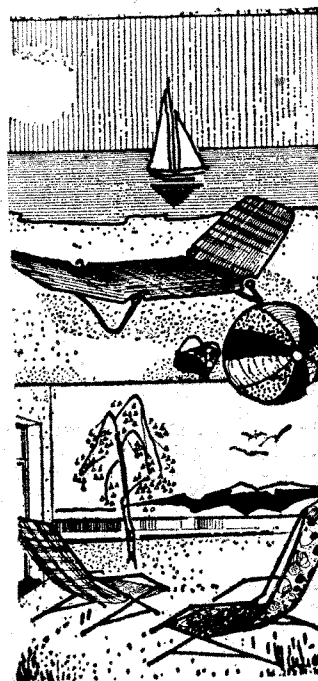
- NA DOPUST
- NA IZLET
- NA PIKNIK
- NA TABORJENJE
- IN REKREACIJO

Tovarna aluminijaste opreme Predstavništva:
ALPOS ŠENTJUR pri Celju
TELEFON 74 030

ŠENTJUR pri Celju
BEOGRAD,
Ul. Washingtona 46/II
RIJEKA,
Ul. Zrinska 17

nudimo vam:

- CAMPING MIZICO
- CAMPING STOLČEK
- LEŽALNIK
- GUGALNIK

VELEBLAGOVNICA **nama**

LJUBLJANA

- priporoča potrošnikom hiter, sodoben in cenen nakup vseh potrebščin, za sebe, za družino, za dom in za gospodinjstvo;
- potrošnikom nudi blago na obročno odplačevanje;
- za tuje kupce je v hiši menjalnica.

stanovanjske in
počitniške hiše
marles hiša
vaše zadovoljstvo

Zanimiva predloga upokojencev

V javni razpravi o predlogih za izpolnitev sistema pokojninskega in invalidskega zavarovanja sta društvi upokojencev iz Šoštanja in Velenja izoblikovali dva nova predloga, za uveljavitev katerih naj bi se še posebej zavzeli pri izvršnem svetu Skupštine SR Slovenije in na Glavnem odboru ZZB NOV Slovenije.

Gre predvsem za problem borcev — upokojencev iz Štajerske. Za Štajersko naj bi, kot predlagata društvi upokojencev Šoštanj in Velenje — spremenili datum (9. 9. 1943), ki je odločilen za pokojninsko osnovo borcev NOV, ki odhajajo v invalidski pokoj. Prevladuje mnenje, da tedaj na Štajerskem še ni bilo pogojev, da bi se prebivalci v večji meri vključevali v NOV. Za Štajersko bi morali to mejo določiti pravzaprav v razdobju, ko je prišla na to območje 14. divizija, ko je bila tudi dana možnost večjega vstopanja

v vrste NOV in POJ.

Spremenili pa naj bi, kot predlagata društvi upokojencev Šoštanj in Velenje, tudi obstoječe določbe v temeljnem zakonu o pokojninskem zavarovanju, s katerim se odvzema čas za pokojninsko dobo od 6. 4. 1941 do 15. 5. 1945 tistim zavarovancem, ki so bili prisilno mobilizirani v nemško vojsko, in sicer tako, da te določbe ne bi veljale za tiste, ki so morali s področij, ki so bila okupirana in vključena tretjemu rajhu v letih 1941, 1942 in 1943, prisilno v nemško vojsko. Vsem tistim, ki so se po prihodu 14. divizije na Štajersko vključili v enote NOV in POJ, pa čeprav so bili pred tem v okupatorskih enotah, se naj bi štel v pokojninsko dobo čas zaposlitve do 6. 4. 1941 do dneva vstopa v nemško vojsko, če so bili pred tem seveda zaposleni.

— M —

Potrošniki lahko izbirajo blago v poslovalnicah:

TRGOVSKA HIŠA, Ljubljana, Tomšičeva 2

BLAGOVNICA S STANOVANJSKO OPREMO, Ljubljana, Wolfova 1

KONFEKCIJA ELITA, Ljubljana, Čopova 7

BLAGOVNICA NAMA, Škofja Loka, Kidričeva ulica 1 a

Dobro je če veste...

● NEVARNOST TRČENJA LETALA IN PTICE je odvisna od velikosti in hitrosti letala. Prednje okno pilotske kabine švedskega lovskega letala, ki leti s hitrostjo 1100 km na uro, se zdrobi, če se zaleti vanj ptica, težka 900 gramov. Po takem trčenju ne more letalo normalno leteti.

● NAJDRŽAJI SIR na svetu je kozji sir Crottin de Chavignol iz Berrija v Franciji. Tržna cena tega sira v Franciji znaša — preračunano v našo valuto — okrog 10.000 starih din po kilogramu.

● V POSLEDNJIH 17-LETIH SE JE ZNIZALA toplota NAŠEGA OZRAČJA ZA 0,3°C. Ohlajenje ozračja je posledica onesnaženja zraka, ki zmanjšuje možnost sončnega sevanja (izžarevanja).

● NEVERJETNO! V Veliki Britaniji je približno milijon — ali dva odstotka prebivalstva — analfabetov, ki ne znajo ne pisati ne brati. To je pokazala neka anketa radijsko-televizijske postaje BBC. Zadevno sporočilo je, kajpada, izzvalo nemajhno zadrego. Ni mogoče trditi, da ta dežela nima dovolj šol, vendar pa se 15 odstotkov učencev, ki obvezno obiskujejo devetletno šolo, ne nauči ne brati ne pisati. Sporočilo ne navaja, kaj se taki učenci delali devet let, prav tako ne, kaj so delali njihovi učitelji.

● MOŽJE S PO DVE MA ZENAMA. V vasi Banji pri Kosovski Mitrovici je nekaj vsakdanjega, da imajo možje po dve ženi. V tej vasi je trenutno šest mož s po dvema ženama. Dvoženstvo je v teh krajih preostanek starih navad. Može, ki nimajo z ženo otrok, se ponavadi oženijo z drugo ženo, pa ne samo tedaj... »Če želimo imeti več otrok, moramo imeti po dve ženi,« pravijo. Obe ženi živita v skupnem domu z možem do konca življenja. Prva zakonska žena, ki postane, po ločitvi, nezakonska, se mora umakniti (toda samo na papirju!) drugi, ki postane po zakonskem pravu zakonska. Tako ne morejo tem ljudem zadevni zakoni do živga. Dve ženi, dve delovni sili, več otrok, več delovnih sil...

● NAMAKANJE V MEHIKI ima dolgo tradicijo. V XVI. in XVII. stoletju so namakali okrog 500.000, danes pa namakajo približno 3.000.000 hektarov obdelovalnih površin. Po obsegu namakalnih površin je Mehika v Latinski Ameriki na prvem mestu, na svetu pa spada med prvo deseterico dežel z največjimi namakalnimi površinami. Trenutno gradijo v Mehiki osem velikih pregrad, oziroma umetnih jezer, iz katerih bodo črpali vodo za namakanje nadaljnjih 500.000 hektarov obdelovalnih površin.

● V POSLEDNJIH DESETIH LETIH SE JE PROIZVODNJA ŽIVIL V EVROPI POVEČALA 30%. Letos bo — domnevajo — prišlo do začasnega zastoja, dolgoročno smer pa kaže, da bo proizvodnja še naraščala. Predvidevajo, da bo proizvodnja svinine in perutnine zadovoljila celotno potrebo po teh živilih vse do leta 1977., proizvodnja govedine pa ne bo krila vseh potreb. Sirjenje proizvodnje živil v Evropi je močno otežilo izvoz surovega mesa iz ZDA, še močnejše pa je negativno vplivalo na prodajo živilskih proizvodov, ki sestavljajo glavni delež ameriških ponudb na tujih tržiščih. To je povzročilo presežke in padanje cen. Vrednost izvoza svinjske masti v dežele Evropskega skupnega tržišča je padla s 60.000.000 dolarjev v 1964. l. in s 13.000.000 dolarjev v 1967. letu na komaj 8.000.000 dolarjev v lanskem letu.

● ALKOHOLIZEM V FRANCIJI. Po uradnem seznamu Svetovne zdravstvene organizacije je Francija v alkoholizmu brezpogojni svetovni prvak. Po Franciji pride na vrsto Portugalska, po njej pa Čile. Francoz popije trikrat več kot Anglež ali Američan. Zaradi alkoholizma umre vsako leto 23.000 Francozov. Tej številki je treba dodati še deset in deset tisoč žrtev alkoholizma v avtomobilskih nesrečah. Približno 46 odstotka vseh prometnih nesreč potrjujejo alkoholne pijače. Alkoholizem obremenjuje francosko socialno zavarovanje z izdatki, ki znašajo 7.500.000.000 frankov na leto. Borbo zoper alkoholizem otežuje v Franciji socialni in gospodarski razlogi. Proizvodnja alkoholnih pijač preživlja cele departmaje, od vinogradništva pa živi 4.000.000 ljudi. Francija pridelava vsako leto 50.000.000 hl navadnega vina, 19.000.000 hl piva, 10.000.000 hl jabolčnika in 1.200.000 hl žganih pijač.

Pred predsednikom občinske skupščine Kranj sta slavljenca podpisala poročne akte

Zlata poroka v Kranju

V zgodovinski »stebrišni dvorani« Mestne hiše v Kranju je bila pred dnevi zlata poroka Janeza in Ivanke Narobe iz Podrečja pri Kranju. Predsednik občinske skupščine, občinske konference SZDL, občinskega združenja ZB NOV in drugi so slavljenca čestitali k temu dogodku ter se zahvalili za življenjsko sodelovanje na strani naprednih sil. Edini sin jima je padel v partizanih.

Na vprašanje kako sta takrat in še danes prenašata bolečino izgube edinega sina in kako ocenjujeta današnje življenje ljudi skozi prizmo skupnih žrtev za našo svobodo, je 84. letna Ivana dejala:

»Hudo je bilo po njem in to je še danes. Sam se je bil odločil. Moral bi bil k Nemcem. Uprl se je in dejal, da gre edino k partizanom, da če pade bo padel med svojimi, na svoji zemlji, za svoje ljudi. In tako se je zgodilo, kaj hočemo? Tolaži me to. Samo, da ni šel k Nemcem! O nekdanjem in današnjem življenju pa raje ne govorim. Nihče bi ne verjel. Čisto nov svet je sedaj,« je dejala Ivana.

Kljub starosti, saj jih ima Ivana 84, Janez pa 82 let, sta še vedno čila in zdrava. On je še lani podkopal konja, ona prav tako še letos dela po njivah.

K. M.

Pripravljajo se na dan borca

Tako kot v drugih krajih bodo tudi v Mariboru proslavili dan borca. O tem so posebej govorili na nedavni seji predsedstva ZZB NOV Maribor. Sklenili so, da bodo 3. julija povabili spomeničarje, predstavnike družbenopolitičnih organizacij, predstavnika odbora Lackotovega odreda, Koroških borcev in Zidanškove brigade. Sprejema naj bi se udeležilo okoli sto tovarišev. V tej zvezi so se tudi zavzeli in bodo skupščini občine Maribor — komisiji za vprašanja borcev predlagali, da bi ob dnevu borca dobili enkratno priznavno zaslužni tovariši spomeničarji, ki niso v delovnem razmerju in, ki ne prejemajo republiške priznave.

Razpravljali so še o letošnjem

Takih srečanj si še želimo!

V petek, 13. junija, je Združenje borcev Bukovica-Senkov turn s sodelovanjem krajevne skupnosti priredilo svečan sprejem za vojne vdove, starše in svoje padlih. V prijetno urejeni klubiški sobi Zadružnega doma Utik se nas je zbralo več kot petdeset udeležencev. V programu so sodelovali učenci podružnične šole Utik, krajši nagovor pa je imel Maks Znidar.

Za res prisrčen in skrbno pripravljen sprejem se prirediteljem — v imenu vseh povablencev — iskreno zahvaljujem!

CITA MARN
Utik 2, p. Vodice
nad Ljubljano

Politični razgledi

Predstavniki petinšedemdesetih komunističnih partij, ki so se v prvi polovici junija zbrali na konferenci v Moskvi, so se razšli po dvanajstdnevem delu. Večina je podpisala predloženi dokument, nekateri so ga podpisali s pridržki, nekateri so ga podpisali z amandmaji, nekateri pa ga niso hoteli podpisati. Vendar — kot je bilo slišati že pred dolgo napovedovano in prelagano konferenco — bržkone osrednji cilj moskovskega sestanka ni bil, da bi se vsi udeleženci strinjali z dokumentom, marveč da bi jih čimveč sploh prišlo v Moskvo. Zakaj tudi v komunističnem in socialističnem svetu se je položaj v zadnjih letih precej spremenil in zlasti lanske češkoslovaški dogodki ter ostri spor med Sovjetsko zvezo in Ljudsko republiko Kitajsko so dokaz za precejšnjo razcepljenost, dokaz, da komunisti niso več pripravljeni gledati na Moskvo kot na vsemogočno centralo komunističnega in delavskega gibanja.

Trije so bili osnovni problemi, ki so izzyvenili na moskovski konferenci, na katere dnevnem redu je bila tako rekoč ena sama točka: »Boj zoper imperializem v sedanji etapi in enotnost dejavnosti komunističnih in delavskih partij.« Šlo je za razpravo o Češkoslovaški, o Kitajski ter potem o enotnosti partij.

Stališče Moskve, stališče socialističnih dežel, ki so članice Varšavskega sporazuma, ter stališče še nekaterih partij je bilo, naj na konferenci ne bi razpravljali o češkoslovaških dogodkih. Češkoslovaški partijski sekretar Gustav Husak je še pred odhodom v Moskvo govoril o tem, naj češkoslovaškega problema ne bi internacionalizirali. Uprl se je temu, da bi o češkoslovaških dogodkih razpravljali v Moskvi, zakaj po njegovem naj bi problem rešili tako v ČSSR kot med članicami Varšavskega sporazuma. Drugi naj bi se v to ne vmešavali. Vendar so v Moskvi govorili o Češkoslovaški.

Pri tem je bilo spet slišati že dobro znana stališča. Prvo in že omenjeno Husakovo, razširjeno misel, da so madžarski dogodki v letu 1956 bili posledica neposrednega delovanja imperializma, medtem ko naj bi bili češkoslovaški dogodki posledica posrednega delovanja imperializma — pod krinko marksistično-leninističnih gesel. Husak je dejal, da so dogodki povzročili različne ocene in spore v mednarodnem delavskem gibanju, da bodo popolno oceno dali na XIV. kongresu KP ČSSR in da je presenečen, ker v Moskvi bratske partije ocenjujejo položaj, ki ga poznajo le površno in nepopolno.

Njegov poglavitni »protigovornik« je bil italijanski predstavnik Berlinguer, ki je potrdil stališče KP Italije: vsaka partija je popolnoma neodvisna pri določanju svoje politike in iskanju svoje poti v boju za socializem, vendar ne gre trditi, da je socialistično gibanje monolitno. Po njegovem mnenju so češkoslovaški dogodki takšni, da ne zadevajo samo ČSSR in dežel Varšavskega sporazuma, katerih čete so avgusta lani vkorakale v ČSSR, marveč vse socialistično gibanje v svetu. »Gre za vprašanja neodvisnosti, suverenosti ter vprašanja socialistične demokracije in svobode kulture. KPI pozdravlja vsak korak v smeri razvoja socialistične demokracije v socialističnih državah in vsako dejavnost, ki zagotavlja popolno spoštovanje njihove neodvisnosti kot osnove za njihovo enotnost.«

Zanimivo — in presenetljivo — je bilo začetno stališče, da o češkoslovaških dogodkih v Moskvi ne bi razpravljali, zato pa o kitajski politiki in sporu LR Kitajske s Sovjetsko zvezo... Čeprav je romunski partijski sekretar Ceaucescu že takoj na začetku kon-

Moskovska konferenca

ference predlagal, naj bi ne razpravljali o partijah, ki jih ni na sestanku, so o tem govorili. Sovjetski partijski sekretar Brežnev je zelo na široko govoril o novi usmeritvi kitajske politike, o maoistični skupini na čelu LR Kitajske in poudaril, da se kitajsko vodstvo bojuje proti komunističnim partijam z vsemi sredstvi in da želi vsiliti svojo hegemonijo komunističnemu gibanju, ki je »nerazdružljivo povezana z velikodržavnimi težnjami in zahtevami po ozemljih drugih držav.«

Romunski voditelj Ceaucescu se je zavzel za temeljito proučitev vzrokov za spore med socialističnimi državami, dejal je, da romunska partija ne soglaša s kitajskimi obtožbami komunistične partije SZ in drugih partij, kakor ne soglaša s sovjetskimi obtožbami kitajske partije.

S tem smo seveda pri odnosih med komunističnimi partijami in socialističnimi državami. Tu so bila stališča najrazličnejša: od tistih, ki trdijo, naj bi KP SZ še zmerom imela vlogo voditelja in pokrovitelja vsega komunističnega in socialističnega gibanja, do tistih, ki menijo, da dandanes ne moremo govoriti ne o vodilnem centru ne o vodilni partiji, tako da je enotnost mogoče doseči samo s popolno neodvisnostjo partij ter določanjem njihove politične smeri. Mednarodnega komunističnega gibanja ni mogoče voditi na podlagi demokratičnega centralizma, če je to v nasprotju z vsako partijo. Razloge za nesoglasja, razcepljenost in spore v komunističnem in socialističnem svetu so posamezni udeleženci kongresa pripisovali različnim dejavnikom. Tako je Brežnev menil, da so v komunistično gibanje prodrli revizionistični vplivi »tako z leve kot z desne strani«. Menil je, da ti vplivi ne zadevajo samo čisto teorijo, marveč da celo »odrekaajo vodilno vlogo marksistično-leninistični partiji, to pa lahko pripelje do prepustive položajev, ki si jih je izbojeval socializem.«

Če bi torej iskali bistvo moskovske konference komunističnih in delavskih partij, potem bi ga našli prav v tej razpravi o enotnosti. Razprava v Moskvi je potrdila, da nimajo prav partije, ki hočejo doseči enotnost z opravljanjem razlik, marveč partije, ki imajo ravno te razlike za enotnost. Zakaj takšna enotnost — lahko bi ji rekli »enotnost z razlikami« — govori v prid samostojnosti, suverenosti, nevmešavanja in samostojnega iskanja lastne poti, pa tudi samostojne politične odgovornosti.

Na moskovski konferenci se je pokazalo, da so komunistične in delavske partije sicer za enotnost, vendar proti generalni liniji, proti vodilnemu centru in proti organu, ki naj bi pazil na delovanje komunističnega gibanja. Po mnenju nekaterih komentatorjev je to tudi bistvena novost v mednarodnem komunističnem in delavskem gibanju: moskovska konferenca je tako rekoč uzakonila pravico izraziti nesoglasje. Ravno to pa bolj koristi krepitevi boja proti imperializmu kot prisiljena in hierarhična enotnost komunističnega gibanja. Gre za iskanje novih modelov in poti, za spopad mnenj, za razčiščevanje vprašanja, kakšni naj bodo odnosi med partijami, ne pa za vnaprejšnjo postavljeno soglasje vseh članov. Upoštevati je treba tudi mnenje manjšine v celotnem mednarodnem gibanju in znotraj posameznih partij.

KOMENTATOR

„TV 15“ ZA MLADINO

Nagrajeni prispevek

NA POKLJUKI, PRIZORIŠČU BOJEV GORENJSKIH PARTIZANOV

„Tod so bili, zroč v bodoče dni...“

Na osnovni šoli Vide Pregrarčeve v Ljubljani so v počastitev petdesete obletnice ustanovitve KPJ organizirali poleg drugih prireditev tudi izlete v kraje, znane iz časa narodnoosvobodilnega boja. Učenci osmih razredov smo odšli desetega junija na Pokljuko, da bi se poklonili spomenu padlih gorenjskih partizanov.

Ze med potjo so nas sošolci s kratkimi predavanji opozarjali na kraje, mimo katerih smo se vozili. Na Pokljuki smo se najprej odpravili peš spomenika, ki stoji na kraju, kjer je še med zadnjo vojno stal hotel »Lovec« in kjer je bilo prizorišče strašne bitke med partizani in Nemci. Spomenik je izdelal Tone Svetina, pisatelj in avtor znanega partizanskega romana »Ukane«. Zamisel spomenika je res izvirna! Na ogromno pokončno ploščo je vdelano orožje, na levi polovici nemško, na desni pa partizansko. Najbolj grozljive so nemške čelade, ki izstopajo iz revolverjskih, puškinih in mitraljejskih cevi in drugih delov ter pošastno boljšejo v gledalca. Pred spomenik smo položili šopek gerber in se z žalno svečanostjo poklonili spomenu devetinosemdesetih padlih partizanov.

Za bitko na Pokljuki, ki je terjala toliko žrtev, so Nemci izbrali posebne oddelke svoje vojske. Tako so tega usodnega dne — 15. decembra 1943 — poslali na Pokljuko policijske smučarske oddelke in raketne topničarje, ki jih je vodila skupina gestapovskih oficirjev. Na vsakega partizana je prišlo po šest Nemcev! Kljub brezupnemu položaju — bili so v tesnem obroču — so se partizani junaško branili. Prešernovec je vodil legendarni komandant Dren. Prišli so iz Primorske in Notranjske. V nekaj dneh so prehodili 130 kilometrov in se lačni, mokri, prezebljeni in do onemoglosti utrujeni želeli spočiti v tem zapuščenem hotelu. Nato so nameravali naprej na Koro-

ško..., pa jih je večina za vedno ostala na Pokljuki. Mrtve borce so pokopali nedaleč od kraja njihove smrti, sredi majhne gozdne jase.

Skupen grob, kjer počiva devetinosemdeset partizanov, ima kamnito ograjo, trije visoki vklesani kamni pa simbolično opozarjajo na to, da je ideja,

SOVRAZNIKOVEGA NAPADA NISO PRICAKOVALI, NA IZDAJSTVO NISO POMISLILI...

za katero so padli, zmagala in da živi! Tudi tu smo se s šopkom cvetja oddolžili spomenu padlih. Nato smo se strnili okrog tovarišice Olge Javorjeve, gorenjske partizanke, ki je s pripovedovanjem dogodkov iz NOB obujala spomine na tiste težavne dni. Obiskali smo tudi komandanta Milčeta, ki živi na Pokljuki. Njegova žena nas je prijazno sprejela in nam postregla z žganci, kislim zeljem in klobasami; tovariš Milče pa nam je pripovedoval partizanske zgodbe.

Vse, kar smo doživeli ta dan, je imelo poseben in nepozaben čar!

MARIJA DEŽMAN
DARJA KOVAČ

PO OČETOVEM PRIPOVEDOVANJU

Kostja je bil fant in pol

Zgodilo se je leta 1943 v Beli krajini. Bila je huda zima in močno je snežilo. Na hrvaški strani so venomer pokale puške. Partizani so se bojevali z ustaši. Prebivalci Bele krajine so radi pomagali partizanom. Pridno so pripravljali hrano in jo prek Kolpe vozili lačnim partizanom. Med fanti, ki so vozili čolne, je bil tudi droben in svetlolasi deček Kostja. Nekoč je dobil njegov oče, ki je bil partizanski kurir, važno nalogo: obvestiti je moral kurirje pred bližajočim se sovražnikom! Tik pred odhodom je nevarno zbolel in ni mu kazalo drugega, kakor da nalogo zaupa sinu Kostji. Povedal mu je, da je v gozdu kurirska postojanka. Natanko mu je popisal pot in naročil, naj pove kurirjem, da so izdani. Kostja se je odpravil na pot. Gazil je po visokem snegu in mrazilo ga je. Vse je bilo tiho, le tu in tam je zaslišal pošastno tuljenje lačnih volkov. Zbral je vse svoje moči in pogum ter srečno prispel do postojanke. Kurirje je obvestil o izdajalstvu, da so se

lahko še pravočasno umaknili. Naslednjega dne so razjarjeni ustaši požgali — prazno koč!

Mali Kostja je bilo zelo ponosen na opravljeno nalogo, saj partizanski kurir konec koncev le ni mogel biti vsak.

NADA PODOBNIK

Njen cvet kot solza se mi zdi

Sonce je tisti dan sijalo na Kranj. Mimo našega bloka je šla — kot že tolikokrat — Andreja. Večkrat sem jo že opazoval, kako je hitela na grob starega očeta, ki so ga ubili Nemci. Pohitel sem na cesto in jo povprašal, če jo lahko spremljam. Priimala je in molče sva nadaljevala pot. Pri pokopališču mi je zastal korak. Naprej je šla sama, le opazoval sem jo... V rokah je držala šopek šmarnic in tiho stopila h grobu.

Dolge zlate kite, spete z rdečimi pentljami, so se lepo ujemale z njenimi modrimi očmi. Videl sem, kako so te oči postale solzne in kako se je prejšnje vedrina počasi izgubljala v njihovih globinah. Solze se niso utrile, čutil pa sem, da jih je s težavo zadržuje... Nato je položila cvetlice v vazo, meni pa se je zazdelo, da so beli cvetovi šmarnic njene neutrnjene solze.

SILVO PERKO

Očku v slovo

Sončni žarki božajo sobo. Na videz je vse tako, kot je bilo pred nekaj tedni, a vendar je drugače. Očka, tebe ni več. Stojim ob tvoji postelji, na mojem licu ni več nasmeha in jokam jokam... Zelela bi ti povedati, kako zelo pogrešam tvoj smeh in tvoje blage besede, polne vedrine, in da sem ponosna nate! Če bi sedel ob meni, bi mi lahko zopet pripovedoval, kako so ti ubili očeta in kako si komaj šestnajst let star odšel v partizane. Vem, bil si pogumen mitraljezec, čudovit tovariš, bil si ČLOVEK... S teboj sem zgubila marsikaj, predvsem pa skrbnega očka in dobrega prijatelja. Kolikokrat si me vzpodbujal in tolažil! Še ko si odhajal v bolnišnico in so tvoje moči že pešale, si se pošalil z menoj. Hudo mi je bilo, a stisnila sem pesti... Zelela sem ti biti podobna! Tuda že drugi dan so mi povedali kruto resnico... Bolečine nisem mogla zatreti, to si zmoget le ti, četudi ti je bilo še tako hudo. Morda si včasih mislil, da si pozabljen. O, ko bi vedel, koliko ljudi se je zbralo ob tvojem poslednjem domu! Krsta je bila zasuta s cvetjem. Med šopki je bilo tudi cvetje iz »našega« jezerskega vrta. Šmarnice in tulipani, ki jih je prinesla Vragova mama. Veš, bili so prav tako lepi kot tisti, ki sva jih pred kakimi petimi leti občudovala iz okna na Jezeru.

Očka, naj ti bo domača zemlja, ki si jo tako ljubil, lahka, in vedi, da te z mamico ne bova nikoli pozabili.

Tvoja

DANJUŠA

MALA GROHARJEVA SLIKARSKA KOLONIJA V ŠKOFJI LOKI

„Ljubimo domovino in vse njene bratske narode“

Škofja Loka slovi že od nekdaj kot zanimivo staro mesto, ki je privabljalo in privablja mnoge slikarje. V Loki so ustvarjali Grohar, Jakopič, Šubic in drugi. Posebno slovenski impresionisti so stremeli za tem, da bi v Škofji Loki organizirali slikarsko kolonijo. To, kar se Groharju in njegovim sodelavcem ni povsem posrečilo, je Škofja Loka dobila ob stoletnici slikarjevega rojstva. Tako se vsako leto zberejo v mestu znani slikarji, ki upodabljajo zanimivosti tega srednjeveškega mesta.

Lansko leto pa se je porodila ideja o »mali Groharjevi slikarski koloniji«, ki naj bi v Škofjo Loko privabljala naše najmlajše. Medtem ko je bila lanskoletna kolonija bolj lokalnega, gorenjskega značaja, so letos organizatorji pritegnili k sodelovanju pionirje iz vse države. Letošnji koloniji so dali naslov »Ljubimo domovino in vse njene bratske narode«. Namen tega shoda pionirjev iz vse države pa ni samo v tem, da spoznajo Škofjo Loko in škofjeloške pionirje, ampak da navežejo prijateljske stike s pionirji iz vseh koncev naše domovine.

Mlade umetnike je na škofjeloškem gradu, kjer so pripravili sprejem, pozdravil ravnatelj škofjeloške gimnazije in eden glavnih organizatorjev te akcije Alojz Malovrh. Nato je spregovoril ravnatelj škofjeloškega muzeja Andrej Pavlovec in v kratkih besedah očrtal zgodovino slikarstva v Škofji Loki in seznanil udeležence z zanimivimi predeli tega mesta.

Prvi dan je bil namenjen slikanju mesta. Mladi likovniki so lahko odkrili še mnogo skritih kotičkov in izkoristili številne prekrasne pejsaže, ki jih nudijo mestni

deli: loški grad, Kamniti most s Soro, Kranjcelj... Popoldne so se mentorji mladih umetnikov zbrali na posvetovanju o likovnem otroškem varstvu, udeleženci pa so se odpeljali v Sorico, rojstni kraj Ivana Groharja. V nedeljo, prvega junija, so na gradu odprli razstavo del, ki so jih v času svojega tridnevnega bivanja v Škofji Loki ustvarili naši najmlajši likovniki. Najboljše med njimi so sprejeli v pravo Groharjevo slikarsko kolonijo.

Želimo, da bi bilo podobnih akcij čimveč, saj je bilo za letošnjo slikarsko kolonijo za najmlajše v Škofji Loki res izredno zanimanje.

IVO KRŽIŠNIK

Partizanski tabor na Jelovici

Združenje borcev Radovljica je v sodelovanju z oddelkom narodne obrambe skupščine Radovljica in vodstvom osnovne šole Antona Tomaža Linhart organizirala za učence radovljiške šole partizanski tabor. Tabor je bil od 31. maja do 1. junija v bližini Ribenske planine na Jelovici. Bataljon, ki je bil sestavljen iz 62 pionirjev in mladincev, je nosil ime Staneta Perca; vodil pa ga je gorenjski narodni heroj Anton Dežman-Tonček. Vsi poveljniški položaji so bili v rokah mladih, bivši borci so nastopili le kot svetovalci.

Enaintridesetega maja smo se z avtobusi odpeljali na pravo partizansko taborjenje pod Ribensko planino na Jelovici. Razdelili so nam šotore in orožje. Vsak je dobil puško in nekaj manevrskih nabojev. Ko smo prišli na mesto taborjenja, smo takoj začeli postavljati šotore, da bi lahko varno prenočili. Razdelili smo se v tri čete in vsaka je dobila posebno nalogo.

Pišejo nam

Draga tovarišica Milena!

Tudi jaz sem se odločil, da vam pošljem prispevek za mladinsko stran. Vaš časnik zelo rad prebiram, posebno prispevke svojih vrstnikov. »TV 15« je s to stranjo postal tudi naš časnik, kajne? Moram vam tudi povedati, da sem se zadnje čase precej popravil v slovenščini in prav gotovo je k temu pripomogel tudi »TV 15«. Za danes se poslavljam in morda se še kdaj oglasljam.

Vas lepo pozdravlja!

SILVO PERKO,
Kranj, Savska 40

Dragi Silvo!

»Seveda, »TV 15« je tudi vaš časnik. Vsi, ki delamo pri njem, se tega zavedamo in ponosni smo na to! Veš, tu in tam slišimo take predloge: morda bi pa na mladinski strani sodelovali tudi odrasli, seveda s prispevki za mlade... »O, to pa ne,« se ob takih priložnostih vedno razjezim. »To je stran mladih — in bo tudi ostala!« Torej, kar brez skrbi, Silvo, v »TV 15« bo čedalje več prispevkov mladih, saj vse kaže, da nam bo uredništvo že z novim šolskim letom odmerilo dokaj obširnejši prostor.

Hvala za pismo, samo tisto »morda se še oglasim« mi ni kaj posebno ugajalo.

Lepo pozdravljen!

MILENA

Spoštovana tovarišica urednica!

Najprej vas lepo pozdravljam. Doma sem iz mesteca Idrije, ki leži med hribi, poraslimi z mešanim gozdom. Stara sem štiriinajst let in se oglašam prvič. Ker zelo rada prebiram »TV 15«, sem se odločila, da napišem zgodbo, ki jo je doživela moja mamica med vojno.

Vas lepo pozdravlja!

NADJA KRIVEC,
Idrija, Studentovska 11

Draga Nadja!

Oprosti, da ti tako pozno odgovorjam. Zopet se je zgodilo, da je tvoje pisemce šele pred kakim mesecem dni priromalo do mene. Veš, počte je veliko, in se to pač tu in tam zgodi... Skrbno sem prebrala tvoj prispevek »Obljubljeno tele«. Zgodba je dobro in lepo zapisana, ne pove pa nič... Ne zameri, da je ne bom objavila! Vidim, da znaš pisati in prepričana sem, da se boš še oglasila. Počitnice so, časa je dovolj, povprašaj mamico in zapiši.

Lepo pozdravljena!

MILENA

Jaz sem bil intendant!

V štabu so mi naročili, da prikrbim hrano. Dobil sem drugo četo in vodiča. Proti večeru smo krenili v akcijo...

To je bilo veselo, ko smo se vrnili, saj je bilo hrane za nekaj časa dovolj!

BOSTJAN KOSTANJSEK,
intendant

Okrogle in oglate

● **UZALJENI REZISER...** Režiserja Veljka Bulajića, ki je režiral film Bitka na Neretvi, so za primer kake nesreče pri snemanju filma zavarovali vsi filmski producenti, tuji in domači: ameriški za 300.000 dolarjev, italijanski za 1.500.000 lir, nemški za 300.000 mark, domači producent pa za 20.000.000 starih dinarjev. Režiser si je takole privoščil domačega producenta: »Po naše pač! Vsekakor želijo prihraniti celó pri meni...« Pri režiserjih bi se nemara dalo res kaj prihraniti!

● **TEZKA BREMEŃA NASIH UMET.** NIKOV... Dušica Sifnios, Mira Sanjina in Milorad Mišković so si nedavno ogledovali novo počitniško hišico Mire Sanjine in se pogovarjali o tegobah svojega poklica. Milorad Mišković je potožil: »Najtežje mi je, ko moram dvigati težke plesalke!« Nato mu je Dušica Sifnios odgovorila: »Se huje je prenašati težke partnerje...«

● **KAKRSNO MLEKO, TAKSNA SMETANA!** Glavni tajnik SZDLJ Beno Zupančič je rekel: »Iščemo idealne skupščine, čeprav pišemo in govorimo o stvareh, ki v naši družbi niso v redu, ugotavljamo, da obstajajo različni interesi, in s tem kažemo, da niti naša družba ni idealna! Na osnovi česa pričakujemo zatore, da bomo čez noč dobili idealno skupščinsko strukturo?«

● **NOVA REDITELJSKA DOLZNOST.** Še nedavno so šolski reditelji v londonskih šolah in kolegijih skrbeli samo za potrebne učne pripomočke v šoli — za gobo, kreda, brisače itd. — in za čistočo pri sošolcih. Odkar pa so se začela že tako in tako kratka mini krila še skrajševati, je ravnatelj neke londonske šole določil najzornejšega učenca nekega višjega razreda, osemnajstletnika, za reditelja in mu zaupal kočljivo nalogo, da mora vsako jutro natančno pregledati svoje tovarnišice in ugotoviti, ali niso njihova krila le prekratka. Dečko vestno in z veseljem opravi zaupano mu nalogo in pošilja »najbolj škandalozno oblečene« domov z navodilom, naj si krila — podaljšajo. Časniki ne poročajo, kakšna merila uporablja dečko za določanje pravišnje dolžine minil kril.

● **NJEN »GREH«...** Zgodilo se je pred zadnjimi volitvami. V Rači so nekateri volivci nasprotovali kandidiranju Zage Stojilovića za zvezno poslanko. Njihov glavni »argument« se je glasil: »Ona je svojemu lastnemu očetu zaplenila premoženje...« Kako bi šele nasprotovali njeni kandidaturi, ko bi bila Zaga v svojem kraju v imenu ljudske oblasti nacionalizirala samo posestva drugih, posestva svojega očeta pa ne?!

● **NAVODILA ZA JUNASKI BOJ...** Studentska levičarska organizacija v Hamburgu je, pripravljajoč se na velike demonstracije, dala svojim članom takšne navodila: »Vzemite s seboj barve za pisanje gesel, cigarete, nekaj prigrizkov, knjige in časnike ter anti-baby tablete...« To zadnje je bržkone najvažnejše!

● **PRIJETNO PRESENEČENJE.** Marta Sacher, 21-letna mati iz Münchna, je vsako jutro ob pol sedmih doživljala neprijetne trenutke, ko se je njena dojenka vsak dan natančno ob tej uri neusmiljeno zadrila. Mlada mati se je namreč bala, da se bo jel njen najbližji sosed pritoževati. In res — nekega dne opoldne je možakar pritisnil na zvonec njenega stanovanja, a namesto pritožbe spriči vsakdanjih zgodnjih »koncertov«, ji je ponudil večjo lutko ter ji prijazno dejal: »To je za vašo dojenčico. Vse dotlej, dokler se ni deklica rodila, sem naročal, naj me ob pol sedmih telefonsko zbudi, odkar pa ona vsak dan natančno ob tej uri sajče, sem se rešil teh izdatkov.«

● **DOBRO PREMISLJENO...** Devetdesetletni Johann Schwarz, poljedelec iz münchenske okolice, je nedavno, ob rojstnem dnevu, takole odgovoril na vprašanje, kakaj se ni oženil: »Prijetnejše mi je žeteli nekaj, česar nimam, kot imeti nekaj, česar ne želim.«

● **KAKO LAHKO SPOZNATE IG-RALCA?** Michel Wilding, sloveči hollywoodski režiser, je na vprašanje, ali se igralec razlikuje od drugih ljudi, odgovoril: »Kajpada! Spoznali ga boste po brezskrbnem pogledu, ki se bo pojavil v njegovih očeh v tistem trenutku, ko se bo mehal pogovor o njem.«

PRED 30 LETI JE IZBRUHNILA II. SVETOVNA VOJNA

Italija zasede Albanijo

Hitler pregleduje častno četo na Hradčanih v Pragi 16. marca 1969

Izmed točk strogo zaupnih navodil z dne 21. oktobra prejšnjega leta samo ena še ni bila uresničena: zasedba memelskega okraja v Litvi. To je bil košček ozemlja ob Vzhodni Prusiji s posebnim statutom, ki sta ga ščitili Francija in Velika Britanija. Nemška manjšina je ponovila tudi tukaj sudetsko komedijo in Hitler je takoj izdal ukaz o zasedbi. Izkrcaje je vodil admiral Raeder. Na križarki »Deutschland« je Hitler ob 14.30 na dan 23. marca 1939 prispel v Memel. V gledališču zbranim Nemcem je govoril: »Vračate se nazaj k Nemčiji, ki hoče biti sama kovač svoje usode, četudi to ne bi bilo po godu ostalemu svetu. V tej novi Nemčiji zdaj složno koraka osemdeset milijonov Nemcev.« Ni se zavedal, da je to bilo zadnje dejanje njegove »nove strategije v politični vojni«, zaradi katere naj bi postala nepotrebna prava vojna.

Sedmega aprila 1939 ob pol petih zjutraj je italijanski ekspedicijski korpus stopil na albanska tla. Kaj je bil povod za to?

Na poroki kralja Zoguja z madžarsko grofico Geraldino Apponyi, 28. aprila 1938, so se kraljeve se-

stre obnašale nevljudno nasproti italijanskemu zunanjemu ministru Ciano, ki je bil povabljen tja kot priča ženinu. Prišlo je do hotenih napak v ceremonialu ob prihodu bergamskega vojvode. Do bršen del dvora je kazal odkrito zadovoljstvo, da nevesta ni Italijanka, kot je bilo predvideno. Neke dvorne osebnosti so med sprejemom izrazile upanje, da bo kraljeva poroka prinesla povratek Tirane pod nemški vpliv.

Ob vsem tem je Ciano zasumil, da je v ozadju Nemčija, saj je bil Hitler zasedel Avstrijo komaj dober mesec prej. Albanija je pred prvo svetovno vojno že bila pod zaščito Avstrije. Mladi zunanji minister je računal pravilno, vendar je pozabil na neke dejavnike. Madžarsko plemstvo, iz katerega je izvirala kraljica, ni bilo naklonjeno Hitlerju. Sanjarilo je o časih habsburške vladavine, nikakor pa si ni želelo esesovcev. Ti ljudje in del tiranskega dvora so bili nevljudni do Ciana, misleč, da je prijateljsko razpoložen do nacistov. Toda prav tedaj se mu je zbudil prvi sum glede Nemčije. V dnevnik je zapisal: »Vračam se bolj kot kdajkoli prej prepričan, da je potrebna popolna rešitev.«

Mussoliniju je svetoval v strogo zaupnem poročilu: »Izkoristiti bi morali v prvi vrsti nesoglasje med ljudstvom in dvorom ter podpihovati na primeren način tudi nasprotja v sami kraljevi družini.«

Vezi med obema narodoma so bile stare. Ze med turškimi vpadi so mnogi Albanci zbežali v Kalabrijo in na Sicilijo, kjer so še dandanes njihove cele vasi. Po končani balkanski vojni leta 1913 je Albanija prišla pod italijansko zaščito. Italija je seveda gledala na to deželo kot na svoje interesno področje, Albanci pa so iskali gospodarsko pomoč. Vendar so nekateri italijanski politiki, med njimi Crispi in Giolitti, želeli videti v Albaniji resnično svobodno deželo, vezano na Italijo z iskrenim prijateljstvom. Drugi spet pa so hoteli iz nje napraviti kolonijo. Tittoni je sklenil leta 1919 z Venizelosom tajni sporazum, po katerem bi si razdelila to deželo.

Trinštiridesetletni kralj Zogu je prišel na prestol s pomočjo političnih spekulacij. Pripadal je izkoriščevalski fevdalni družini. Njegovo pravo ime je bilo Ahmed Zogolli. Leta 1924 je postal predsednik republike. Njegova politika je bila nacionalistična, kar kažejo že njegove teritorialne zahteve nasproti Jugoslaviji in Grčiji. Leta 1926 je z Mussolinijem sklenil prijateljski sporazum. Naslednje leto je zaprosil Italijo, naj mu pošlje 2800 oficirjev, ki so začeli organizirati vojsko in graditi utrdbe. Dne 1. septembra 1928 se je oklical za kralja in si nadel ime Zogu (kar pomeni ptič). Njegovi odnosi z Italijo so bili zelo nestalni, čeprav je od nje prejemal bogata darila in denar. Zavedal se je, da bi deželā potrebovala pomoč zaradi splošne revščine, vendar se je temu upiral, ker je menil, da bi napredek utegnil odpreti vrata revoluciji. Proletariat, trgovci, intelektualci in celo nekateri naprednejši veleposestniki so nasprotovali Zogujevemu konservativizmu. Želeli so se ga otrestiti in vzpostaviti z Rimom stabilnejše odnose, ne da bi pri tem trpela neodvisnost države. Zaman so bili vsi poskusi, da bi kralja prisilili k pametni politiki. Zato

je v Rimu začelo prevladovati mnenje, posebno po Münchnu, da bi zadevo uredili s silo. Kot smo videli, se je vznemiril še Ciano, ker je mislil, da Zogu navezuje stike z Nemčijo.

Ko je marca 1939 Hitler zasedel Češko, je Ciano pritiskal na Mussolinija, naj takoj zasede Albanijo. Govoril mu je, da bi preprečili morebitno zasedbo Nemcem, ki bi jim utegnili služiti albanska nafta. Mussolini se je bal zamere. Končno se je odločil in Zoguju poslal ultimatum, da kate-rega pa ni dobil odgovora. Dne 6. aprila je iz južnoitalijanskih pristanišč odplula vojska 22.000 mož. Zavarovane so bile tudi meje s Francijo in Jugoslavijo. Kralj se je z družino in sorodniki umaknil v Grčijo. Siromašno prebivalstvo je od veselja, da se je otreslo dvorskih zajedalcev, navdušeno pozdravljalo ital. vojsko, ker je bilo v svoji naivnosti prepričano, da bo fašizem spoštoval njihovo svobodo.

Kraljica Geraldina je 6. aprila z avtomobilom zbežala v smeri proti Grčiji s sinčkom Lekom, ki ga je bila rodila prejšnjega dne. Kralj se je najprej skrivil v neko

Bivši albanski kralj Zogu in kraljica Geraldina

tiransko mošejo, potem pa še sam odšel v Grčijo. Srečno se je prepeljal skozi Elbasan, kjer je gospodoval njegov največji sovražnik Skefjet bej Verlači. Zogu je bil namreč odpovedal zaroko z eno njegovih hčer. Verlači je italijanskemu veleposlaniku Jacomoniju takrat obljubil, da se ne bo maščeval.

V naslednjih dveh nočeh je bilo v Tirani hudo napeto. Kraljeve sestre so tudi hotele zbežati v tujino. Ko so že naložili njihovo prtljago v procesijo osebnih avtomobilov, je eni izmed njih, ki se ji je bil ob moževi smrti omračil um, padlo v glavo, da ne gre na pot. S silo so jo naposled prepričali in odšli. Cigani, okoliški kmetje in obsojeni zločinci, ki so jih kraljevi pristaši izpustili iz zaporov in jim dali orožje za borbo proti italijanski vojski, so dvorec izpicali. Stanje se je kmalu izboljšalo. Vidnejše osebnosti so začele prihajati na italijansko veleposlanništvo, da bi izrazile svoje simpatije do Italije. Veleposlanik Jacomonij jih je pripravil do tega, da so sestavili novo vlado, ki ji je načeloval Xhafer Ypi.

Na dan 8. aprila ob 9.38 je kolona generala Messeja dospela v Tirano. Malo zatem se je z letalom pripeljal še Ciano. Praznično razpoloženje je zmotil samo en incident. Nekaj italijanski oficir je prisilil zasušnico albanskemu domaćinu, ker ni hotel vstati ob njegovem vstopu v dvorano. To je bil simboličen začetek tistega, kar je čakalo preveč zaupljive Albanije. Ciano je tedaj zabeležil v dnevnik: »Neodvisne Albanije ni več.« (Nadaljevanje)

Preuranjeno veselje

Vojna se je bližala koncu in le še vprašanje časa je bilo, kdaj se bo zrušila nacistična Nemčija, kdaj se bodo odprla vrata taborišč smrti, kjer je čakalo na osvoboditev milijone oslabele ljudi. Nestrpno smo pričakovali novih vesti o porazih nemške vojske in o napredovanju zaveznikov.

Tudi zloglasni Flossenbürg, katerega so začeli graditi že leta 1938 interniranci iz Dachaua, je v zadnjih mesecih vojne bilo prenatrpano. V začetku leta 1943 je bilo v taborišču prostora za 6000 zapornikov, proti koncu vojne pa je bilo na istem prostoru čez 20.000 internirancev. Pripeljali so jih iz drugih taborišč, ko so se Nemci umikali pred zavezniško vojsko. Lahko si mislimo v kakšnih razmerah so živeli ti ljudje! V kamnolomu, ki je bil tik taborišča so Nemci v zadnjih letih vojne napravili tovarno letal in sicer v barakah, ki so služile kamnosekom. V barakah in hali, ki smo jih zgradili med gradnjo velikih skalnih gnot in obdelanega kamena, da bi jih ne opazili zavezniški letalci, je bila tovarna letal Messerschmidt.

V začetku aprila 1945. so delo

postopoma omejevali, ker je primanjkovalo raznega gradiva. Ljudi iz raznih obratov so zaposlili pri raznih delih v kamnolomu. Tudi tu so postopoma najhujši priganjanci začeli popuščati. Morda so spoznali, da delo nima več nikakega smisla ali pa so tudi računali, da bo prišel čas obračuna. Menda je bilo 10. aprila 1945. ko smo zadnji dan delali. Ze zjutraj smo začeli čistiti orodje in stroje, ter ga z nemško natančnostjo očisteno in namazano zavijali in zlagali v zabojce. Končno smo očistili tudi barake in delavnice, za kar ni bilo časa vsa ta leta. Vse je bilo temeljito pospravljeno.

Ta dan pa smo bili vse do večera kakor na trnju in marsikdo je bil še deležen klofute in brce, ko se je le prevečkrat oziral na dolgo kolono avtomobilov švedskega Rdečega križa. Ze v prvih dopoldanskih urah smo namreč opazili da se pomika iz vasi Flossenbürg proti taborišču dolga kolona teh avtobusov. Zavili so proti taborišču in se ustavili na cesti med taboriščem in kamnolomom. Z naše barake, kjer je bila komanda »Spengler«, smo lahko videli

avtobuse z značko švedskega Rdečega križa. Prišlo je v nas rahlo upanje, da so prišli po nas, ter da se naše trpljenje bliža koncu. Videli smo na cesti šoferje in osebe Rdečega križa in prepričani smo bili, da bodo naložili in odpeljali vsaj bolnike in oslabele. Bolnikov in oslabele pa je bilo toliko, da vseh ne bi mogli odpeljati. Do poznega popoldneva so stali na cesti in nato — prazni odpeljali. Zakaj so prišli in tako dolgo čakali, ter prazni odpeljali, nismo zvedeli. So res nacisti imeli namen vse do zadnjega uničiti? Vprašanje je ostalo brez odgovora.

Koliko človeških življenj bi bilo rešenih, če bi naložili in odpeljali vsaj one, ki so bili močno bolni in oslabele, koliko teh je potem umrlo ob evakuaciji taborišča na cesti smrti. Brez hrane, skoraj bosi in nagi so padali in neusmiljeni esesovci so jih pobijali kot pse. Več tisoč oslabele ljudi vseh narodnosti je bilo pobitih na tej poti in marsikatero življenje bi bilo rešeno, če bi avtobusi švedskega Rdečega križa ne odpeljali prazni iz Flossenbürga.

SREČKO SORLI

alpska modna industrija radovljica — jugoslavija

modne pletenine za vsako priložnost

• TV 15 izhaja vsak teden — Izdaja ga Predsedstvo Zveze borcev NOV Slovenije — Zavod »Borec«, Ljubljana, Beethovnova 10 — Tisk in ključje CGP »DELO«, Ljubljana, — Tomšičeva 1 — List ureja uredniški odbor — Letna naročnina 1800 dinarjev oziroma 18 N-din — Posamezna številka stane 40 din oziroma 40 N-par. Za tuzemstvo stane »TV 15« 30 N-din — Naročnino pošljite na naslov: Uprava »TV 15«, Ljubljana, Beethovnova 10, prtiličje, p. predal 598-XI, ali na čekovni račun pri Narodni banki 601-8-29. — Telefonske številke: Glavni in odgovorni urednik 21-901, tajništvo in novinarji 22-313, uprava 22-907 — Rokopisov ne vračamo